

1758

2

წიგნის წარმოების კამ. ხელაგაღების გამოცემა.

საქართველოს
საბჭოთაო
საბჭოთაო

ახალი ვაჭიანტი წმ. ნინოს ცხოვრებისა

ანუ

მეორე ნაწილი ქართლის მოქცევისა

გამოცემული

რედაქტორობით და წინა-სიტყვობით

ე. თაყაიშვილისა.

ტფილისი

Типогр. Я. А. Манвелтова. || სტამბა ი. ა. მანველოვისა.

1891.

9/42 (111)
საქართველოს
გამოცემის

№ 759
2

რა-კითხ. ეპ. სასოგადოების გამოცემა.

ახალი ვარიანტი წმ. ნინოს ცხოვრებისა
ანუ

მეორე ნაწილი ქართლის მოქცევისა

გამოცემული

გისიძის - 365

რედქტორებით და წინა-სიტყვებით

გ. თაყაიშვილისა

საბეჭდო- წიფი №	348.
გვ. №	3630

ტფილისი.

Типогр. Я. А. Мансѣтова, || სტამბა ი. ა. მანსვეტოვისა,
1891.

საქართველო

ქართული
საქმიანობა

საგ-2000
შემოსულობა

Дозволено цензур. Тифлисъ, 20 Апрелья 1890 года.

წინა-სიტყვაობა

ახალი ვარნიანტი წმიდა ნინოს ცხოვრებისა, რომელიც აქამომდე ცნობილი არ იყო და აქ პირველად იბეჭდება, შეადგენს მერვე ნაწილს „ქართლის მოქცევის წიგნისა“. პირველი ნაწილი ქართლის მოქცევისა შეიცავს ისტორიულ სწონიკას და დაბეჭდილია ჩვენს გამოცემაში, რომელსაც ეწოდება „სამი ისტორიული სწონიკა“. იქვე მოყვანილია სრული აღწერილობა შატბერდის კრებულისა, რომელიც ეკუთვნის მკათე საუკუნეს და რომელშიაც მოიპოვება „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“, და აგრეთვე გამოთქმულია სრული ჩვენი აზრი საზოგადოთ ქართლის მოქცევის შესახებ. ამიტომ აქ საჭიროთ არა ვრცელთ განვიმეორათ ის, რაც უკვე გამოგვითქვამს, და ვისაც სურს დახლოვებით გაიგნოს მთელი ქართლის მოქცევა, მან უსათუოდ ჩვენს სამ ისტორიულ სწონიკას უნდა მიმართოს¹).

ტექსტის გამოცემის წესი აქაც ისეთია დაცული, როგორც ქართლის მოქცევის სწონიკაში არის, ესე იგი ის სიტყვები და ასონი, რომელნიც დედანში გადასულნი არიან, და ძლივს განიჩხევიან, დიდ ფერწილებშია ჩასმული. საკურო

¹) იხ. სამი ისტორიული სწონიკა (ქართლის-მოქცევისა, სუმბატისა ბაგრატიონების შესახებ და მესხური დავითისა)... ტფილისი. 1890.

შემთხვევაში პატრიკ ქვეშ მყოფი სიტყვები პატრივითვე არი-
 ან ნახვენები პატარა ფრჩხილებში და საზოგადოთ მართლ-
 წერა დედნისა სასტიკად არის დაცული ¹). წმიდა ნინოს
 ცხოვრებას დედანში აკლას სამი ფურცელი. ნაკლული-
 ტექსტი, სადაც შესაძლო იყო, შევავსეთ იოანე ნაოლის
 მცემლის და შიო-მღვიმის მამათა ცხოვრების ხელ-ნაწერე-
 ბიდგან და ცნობები ამ შევსების შესახებ შენიშვნებში
 უჩვენეთ ²). აქ საჭიროთ ვრაცნოთ მოვიყვანოთ ცნობები
 ქართველთ წმიდა მამათა ცხოვრების ვარნიანტებზე საზო-
 გადოთ და აგრეთვე იმ ხელ-ნაწერების შესახებ, რომლე-
 ბითაც ჩვენ ვხელმძღვანელობდით შედარების დროს.

უძველეს ვარნიანტათ ქართველთ მამათა ცხოვრებისა
 ითვლება ერთი ეტრატზე ნაწერი ვარნიანტი, რომელიც
 ეგუთუნის პეტერბურგის სამეცნიერო აკადემიას და რე-
 მელშიაც მოიპოვება—ა) ცხოვრება წმიდა ნინოსი და მო-
 ქცევა ქართლისა და მირიან მეფისა, ბ) ცხოვრება დავით
 გარესჯელისა, გ) შიო მღვიმელისა, დ) აბიხას ნეკრესელი-
 ლისა და ე) დავით და კოსტანტინესი. ყველა ეს ცხოვ-
 რებანი აღწერილნი არიან არსენი გათაღიგოსის მიერ,
 რომელიც ცხოვრობდა მეათე საუკუნეში ³).

¹) ხოლო პირველ სამ გვერდზე „უე“-ს მაგიერ სიტყვებ-
 ში ჩვენ, თქვენ და სხვა შეცთომით არის ნახმარი „უს“-
 ჩვენს დედანში, როგორც უძველესს ხელ-ნაწერებში საზოგადოთ,
 „უს“ მაგიერ ყოველთვის „უე“ იხმარება.

²) იხ. ქვემოთ გ. 15—18; 24; 40—42.

³) იხ. პროფესორ ჩუბინოვის წინა-სიტყვაობა ქართლის
 ცხოვრების მეორე ტომისა, გ. XX.

სსენებულ ვარიანტის შემდეგ საუკეთესო ვარიანტებთან
 ქართველთა მამათა ცხოვრებისა ითვლებიან შიო-მღვიმის და
 იოანე ნათლის-მცემლის მონასტრის ვარიანტები, რომელ-
 ნიც ესაა ჩვენს საეკლესიო მუზეუმს ეკუთვნიან. ამათზე
 უკეთესი და უსრულესი ქართველთა მამათა ცხოვრებანი ჩვენ-
 ში არ მოიპოვებიან, ჩვენ სძირათ მივძართავთ ამ სელ-
 ნაწერებს ჩვენს შენიშვნებში, და ამიტომ საჭიროთ ვრაცხთ
 მოვიყვანოთ აქ მათი სრული აღწერილობა.

შიო-მღვიმის მამათა ცხოვრება № 170 in 4°, ანუ
 30×21 (22×6) სანტიმეტრი, დაწერილია მშვენიერ
 მოსქო ქალღმრთელ წვრილის და ძრიელ ლამაზის ნუსხა
 სუცურის სელით, ტექსტი ნაწერია ორ სვეტად და თი-
 თოეულ სვეტზე დატეულია 40 სტრიქონი. ძელანი ტექ-
 სტისა შავია, სათაურებისა წითელი. სელ-ნაწერი შეიცავს
 სულ 502 გვერდს და დაცულია სრულათ. ზაგინაცია აღ-
 ნიშნულია რვეულებზე თითოეული რვა ფურცლის შემ-
 დგ. უდა ხისა აქვს ტყავ გადაკრული და ლამაზი. პირ-
 ველ ფურცელზე თავში ფერადებით შემკობილი ფურცლის
 სათაური, ანუ „ზასტაკვა“ არის, არა მდიდრული. სიტყვები
 უმეტეს შემთხვევაში შემოკლებით არიან ნაწერნი, ზატივ ქვეშ.
 სელ ნაწერში მოქცეულია სრული ცხოვრებანი ქართველთ
 წმინდანებისა შემდეგის რიგით:

1) ცხოვრება წმიდისა იოანე ზედა-ზადენელისა (1—24).
 სათაურის ქვემოთ სწერია: განახლას და განავრცო წმიდა-
 მან მამამან ჩუწნმან ქრისტეს მიერ ქართლისა ქათალი-
 კოზმან არსენი. 2) ცხოვრება წ. დავით გარეჯელისა
 (25—61); 3) ცხოვრება წ. შიო-მღვიმელისა (62—99),

რომელი აღწერა ღირსმან მარტური, პირველ რომელს ეწოდა იოანე (17), რომელი იყო მოწაფეთაგანი წმიდისა იოანესთა კოსტანტინეპოლით; 4) ცხოვრება წ. მამისა აბისის ნეკრესელისა თქმული არსენ დიდისა ქართლისა კათალიკოზისა (93—97). ამის ბოლოს სწერია: „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი იოანე, ამინ“. 5) ცხოვრება წმ. მოწამისა კოსტანტინესი ქართველისა, რომელი იწამა ბაბილოვანელთა მეფეთა ვაფარის მიერ (97—102); 6) ცხოვრება წ. გობრონისა, აღწერილი სტეფანე მტბევერელ კპი სკოპოზის მიერ, ბრძანებითა აშოტ გურატაძისათა (103—110); 7) წ. კესტათი მცხეთელისა (110—120); 8) წ. შუშანიკ დედოფლისა (120—130); 9) წ. ქეთევან დედოფლისა (120—154); 10) ცხოვრება წმიდათა მოწამეთა დავით და კოსტანტინესი (155—162); 11) წ. ლუარსაბ მეფისა (163—169); 12) არჩილ მეფისა (169—170); 13) ეფთჳმე მთაწმინდელისა (171—208); 14) გიორგი მთაწმინდელისა (208—266), ამის ბოლოს სწერია: „ამამო წმიდაო გიორგი, მეოს და მფარველ მეუფე მე წინაშე ქრისტესა ცოდვილს იოანეს მწერაღსა“. 15) ცხოვრება წ. ილარიონ ქართველისა (267—293); 16) პეტრე ქართველისა (293—300); 17) წ. აბასი (300—223). ამის ბოლოს სწერია: „ყოვლად ქებულო მოწამეო აბო, მეოს მეუფე ცოდვილსა მწერაღს გლახაკს იოანეს“. შემდეგ კითხულობთ: „გურთხეულმცა არს საკელი, რომელმან შეკრიბა დედა წიგნისა ამის, ამინ“. 18) ცხოვრება წმ. ნინოსი (321—386). ბოლოს სწერია: „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი სიონის მთავარ-დიაკონი, გერმანეს ძმის

წელი, იოანე“. 19) განგება სვეტის ცხოვლის დღესასწაულისა და მოთხრობა სვეტისათვის ცხოველისა და საუფლოსა კვართისათვის (386—432). 20) ცხოვრება წ. რაქდენისა (433—435). მე-436 გვერდზე მოყვანილია ზანდუკი წიგნისა და ბოლოს სწერია: „სრულ იქმნა საკითხავი წმიდათა მამათა და მოწამეთა კვლითა ჩემ ცოდვილისა მთავარ-დიაკონისა იოანესითა. დიდება ღმერთსა, სრულ მოფელსა ყოველთასა, ამინ. და თუ რამე ნახოთ შეცთობით, ნუ მწუკვით ღვთის გულისათვის და გამრთვას ეცადებით საღვთოს სიუკარულობისათვის“. 21) კსენება ღსაგალობელი წ. დოდო გარეკვლისა (437—443); 22) საგალობელი და შესძმანი რაქდენისი (445—456); 23) — არჩილ მეთვისა (457—466). 24) — ლუარსაბ მეთვისა (407—486); 25) შესძმა წმიდათა მოწამეთა ბიძინასი, შალვასი და ელიზბარისი და უწყებაჲ წამებისა მათისაჲ. (480—493); 26) — ისე წილკნელისა (493—502).

ბოლოს სწერია: „დიდება ღმერთსა დიდებით დიდებულსა. ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი მთავარ-დიაკონი იოანე. სრულ იქმნა სიონს შინა, ჭაღაქსა ტფილისისა, თთვესა (თა) ივლისის გასულს, ქვს უკა“ — 1733.

ამ გვარად შიო-მღვიმის ხელ-ნაწერი, რომელიც საუკეთესო კრებულს შეადგენს ქართულთ წმიდა მამათა ცხოვრებისა, გადაწერილი უოფილა ტფილისში 1733 წ., ივლისის გასულს, სიონის მთავარ-დიაკონის, გერმანეს ძმის წულის, იოანეს მიერ.

იოანე ნათლის-მცემლის მონასტრის ქართულთ მამათა ცხოვრება № 130 in 4°, 32×21 (20×6) სან-

ტიმეტრი დაწერილია თეთრ ქაღალდზე მოლამაზო მსხვილი ნუსხა სუტურის ხელით. ტექსტი ნაწერია ორ სვეტათ და თითოეულ სვეტზე დატეულია ოცდა ცამეტი-დგან ოცდა თექვსმეტ სტრიქონამდე. შელანი სათაურებისა წითელია, ტექსტისა შავი. შავინაცია აღნიშნულია რვეულზე თითოეული რვა ფურცლის შემდეგ. ხელ-ნაწერი აკინძულია, მაგრამ უდა არა აქვს. თავი და ბოლო აკლია. თავში, როგორც შავინაციიდგან სჩანს, მხოლოდ 23 ფურცელი აკლია. ესლა დატეულია სულ 624 ფურცელი. ტექსტი ამ მამათა ცხოვრებაში უფრო აღვილი საკითხავია, ვიდრე შიომღვიმისაში, რადგანაც ხელი წერისა უფრო მოსხობა და შემოკლებანიც ისე ძლიერ სძირნი არ არიან, როგორც შირველში. იოანე-ნათლის მცემლის ვარჩანტში ქართველთ მამათა ცხოვრებანი სრულიად იმავე რიგით არიან მოყვანილნი, როგორც შიომღვიმისაში. ტექსტი ესლა იწყება დავით გარეჯელის საგალობელით: „შნ გნ შილისა ქა შნნი ღის მშობლად აღმსარებლნი დაიფარენ უსრწელი...“ თავდება სიდონიას მოთხრობით ვკარის შესახებ, რომელიც სვეტი-ცხოველის განგებაშია მოქცეული: „ჩკითხვიდეს უკუწ, თუ რაჲ არს კონქსა ამას შეკრძალულსა შინა. ხოლო იგინი მიუგებდეს, ვითარცა უწოდეს სულტისა შესაბამად ჭეშმარიტებისა“. მოგვუკვს აქ ეგვალა მინაწერები ტექსტისვე ხელით, რომელნიც მოიპოვებინ ამ წიგნში.

დავით გარეჯელის ცხოვრების ბოლოს სწერია: „მე ცოდვილმან და უღირსმან გაბრიელ საგინაშვილმან აღესწერე მამათა საგალობელი და საკითხავი. გვედრებით,

ნუ დაძულებული ვად წერისათვის: ავი დედანი მუხრანის
 დიანის დაწერილი იყო. მე უდაბნოს ნათლის-მცემლის
 მონასტერში აღვსწერე მრავალ-მთისა. შევსწირე დიდებულს
 ნათლის-მცემელს, ვინც გამოსწიროს ჩემთა ცოდვისათვის
 განკითხოს, დღეს მას განკითხვისასა ნუ იქმნების კსნა
 სულისა მისისა“. წ. შიოს ბოლოს: „ქრისტე, შეიწყალე
 გაბრიელ საგინაშვილი. წმიდაო მამაო შიო მღვინძვლო,
 მეოხ და შუამდგომელ მეუკ მეუფესთან“. ეფთიმე მთა-წმინ-
 დელის ცხოვრების ბოლოს: „წმიდაო მამაო ეფთჳმე, წმიდაო
 მამაო გიორგი, ქართველნო წმიდანო, შემწე და მეოხ მექ-
 მენით ცოდვილსა და უღირსსა გაბრიელს საგინაშვილს,
 ოდეს მოვიდეს დიდებითა თჳსითა განკითხვად ცოდვილთა
 და მართალთა. თქვენი ცხოვრებაჲ და მოქალაქობაჲ აღ-
 წერე უდაბნოს ნათლის-მცემლის მონასტერს მრავალ-მთი-
 სსა, ოდეს მკვიდრო. დი მას მონასტერსა, და შევსწირე
 ნათლის-მცემელს, ვინც გამოსწიროს, ჩემის ცოდვისათვის
 განკითხოს დღეს მას სასჯელისასა“. წ. აბოს ცხოვრების
 ბოლოს: „წმიდაო მოწამეო ჭაბო, შემწე ცოდვილს გაბრი-
 ელს განკითხუს დღეს“. სვეტი-ცხოვლის განგების ბოლოს:
 „სვეტო ცხოველო, შემწე და მეოხ მეუკ ცოდვილს გა-
 ბრიელს საგინაშვილს“.

მე-მწმ გერდის ქვემო არშიაზე არა ტექსტის ხე-
 ლით და წერილი ხუცურნი ასრუებით სწერია: „ღმერთო,
 შეიწყალე ცოდვილი იოანე (ი ე) ბერი“. გიორგი მთაწმინ-
 დელის ბოლოს სწერია:

„წმიდაო მამაო გიორგი, მეოხ მეუკ წინაშე ღვთი-
 სა ცოდვილს გაბრიელს საგინაშვილს, აღვსწერე ქართველ-

თა წმიდათა ცხოვრება უდაბნოს ნათლის-მცემლის მონასტერს მრავალ-მთისსა. ვიკადრე და მოკასსენე და შეკასწირე ნათლის-მცემელს, ვინცა გამოახვას ესე უნდოდ ნაწერი წიგნი ჩემის-ცოდვისათჳს განიკითხოს მეორედ მოსულასა, დღესა მას საშინელსა, ვინცა არ მოშალოს, დემეტრემან აკურთხოს. ავით წერისათჳს ნუ დამწყველით, გეშურებოდი, ლეკისაგან გვეშინოდა.

ამ წიგნს რომ ვწერდი, მოუხდა ლეკის ვარი დავით-გარეკვას, ყოვლად წმიდის სარტყელის დაღებას, მკათათვის „ბ“-სა. დემეტრემან და წმიდამან ღვთის-მშობელმან და წმიდამან დავით დავითა მონასტერი უჭირველად, უგუწბილელ-ბულნი (უგუწბილ-ბულნი) წარვიდენ, ქკს „უა“—1713.

აქედან სხანს, რომ იოანე ნათლის-მცემლის ვარიანტი გადაუწერია განრივლ საგინაშეილს 1713 წ., დიკკინის ნაწერი დედნიდგან, იოანე ნათლის-მცემლის მონასტერში მრავალ-მთისა და შეუწირავს იმავე მონასტრისათვის. მასსადაძე, სსენებული ვარიანტი ოცი წლით ადრე უოფილა გადაწერილი შიო-მღვიმის ხელ-ნაწერზე.

წმიდა გობრონის ცხოვრებას ორივე ხელ-ნაწერში ერთ ადგილას აკლია და ფრანზ ერთ და იმავე სიტყვაზეა შეწვეპტილი: „ვით:რცა იტყვის ესაია წინასწარ მეტყველი, არა თუმცა უფალმან ყოვლისა“ ამას შემდეგ ორივე ხელ-ნაწერში ადგილია დატოვებული და ნათლის-მცემლის ვარიანტში შენიშვნა: „გვერდზე მოყვანილი მხედრულის ხელით: „აჲ! ბევრი აკლდა დედანსა“ 1). ეს გარემოება და

1) იხ. შიო-მღვიმის ხელ-ნაწერი, გ. 104, და ნათლის-მცემლის, გ. 142.

კიდევ ისა, რომ ორივე სელ-ნაწერი ერთმანეთში არაფრითა
 არ განსხვავდებიან და შეტომანის ორივეში ერთნი და-
 იგივენი არიან,—ათეჩრებიანებს დ. ბაქრაძეს, რომ შიო-
 მღვიმის ვარიანტის გადაწერს დედნათ ჭჭონია იოანე ნა-
 თლის მცემლის ვარიანტი 1). ეს აზრი უეჭველი იქმნებო-
 და, რომ ერთი გარემოება არ უშლიდეს. საქმე იმაშია,
 რომ შიო-მღვიმის სელ-ნაწერში ისეთ სიტყვებს ვპოულობთ,
 რომელნიც ნათლის-მცემლის ვარიანტში არ მოიპოვებიან,
 და ზოგიერთი სიტყვებიც ორივე სელ-ნაწერში ერთი ერთ-
 მანეთისაგან განსხვავდებიან. მაგალითად, სიტყვების მაგიერ
 „ნიანთორისა“, „ფანაკარი“, „ორზნითად“ და სხვა, რომე-
 ლთაც ნათლის-მცემლის ვარიანტში ვპოულობთ, შიო-
 მღვიმის სელ-ნაწერში სწერია: „ნიანთორისა“, „ფანაკანი“,
 „ურზისად“, და სხვა. ერთი ფრაზა დავით და კოსტან-
 ტინეს ცხოვრებიდან შიო-მღვიმის სელნაწერში იკითხე-
 ბა ასე: „და მოუწოდა მტარვალთა ყოვლადვე უწყალოთა-
 და უბრძანა, რათა არა იხილონ გემო არცა ჰურისა, არცა-
 წყლისა“. ნათლის-მცემლის ვარიანტში „და უბრძანა“ გა-
 მოძეგებულია და არშიაზე შენიშვნაა ტექსტის სელით:
 „ქ სიტყვა აკლია“ 2). შიო-მღვიმის სელნაწერში სწერია:
 „და სადაცა მიხვიდეთ, ჭჭადაგებდით“. ნათლის-მცემლის
 ვარიანტში სიტყვა „მიხვიდეთ“ გამოშვებულია 3). თავის

1) იხ. ბაქრაძის ისტორია გ. 224, შენ 1.

2) იხ. ნათლის-მცემლის ვარ., გ. 230 და შიო-
 მღვიმისა, გ. 158.

3) იხ. ქვემოთ გ. 18, შენ. 1.

შინაით ნათლის-მცემლის ვარჩანტშიც მოაზოგებთან ისეთი სიტყვები და ფრაზები, რომელნიც შიო-მღვიმის სელ-ნაწერში არ არიან ¹⁾. ყველა ამაუბის გამო, ჩვენის აზრით, უფრო სასკეშმარტო იქმნება ვითუქროთ, რომ შიო-მღვიმის და იოანე ნათლის-მცემლის ვარჩანტები გადმოწერილნი არიან ერთ და იმავე დედნიდგან და არა პირველი მეორესგან. სშირდ რასაც ერთი მკითხველი ვერ ამოიკითხავს სელ-ნაწერისგან წერილის გადასვლის და მქალი მელნის გამო, ანუ სელნაწერის დაზარალების მიზეზით, იმას ზოგი კარგი მკითხველი აღადგენს კარგის დაკვირვებით. ერთობა, ასე მოსვლიათ შემოსსენებული ვარჩანტების გადაწერებს, და ის სიტყვები, რომელნიც ნათლის-მცემლის ვარჩანტის გადაწერს შეცთომით გამოუშვია, შიო-მღვიმის სელ-ნაწერის გადაწერს არ გამოჰპარვია.

✓ ახალი ვარჩანტი წ. ნინოს ცხოვრებისა ჩვენ შევადარეთ შემოსსენებულ მამათა ცხოვრებებში მოქცეულ ნინოს ცხოვრებას, ქართლის ცხოვრების ვარჩანტებს და აკუთვე ბ. საბინინის მიერ „საქართველოს სამოთხეში“ შეტანილ ნინოს ცხოვრებას. ამ უკანასკნელის მსგავსი სელნაწერები სშირია ჩვენში, ჩვენ თვითონ ორი სელ-ნაწერი გვეჩნდა, ერთი მეფორამეტე საუგუნისა და მეორე მეცხრამეტესი, მაგრამ ვინაიდგან მათი ტექსტი არაფრით არ განიჩნევა საქართველოს სამოთხეში დაბეჭდილის ტექსტისგან, ამისათვის მათ აქ აღარ აღვნიშნავთ. რაც შეე-

1) იხ. ქვემოთ, გ. 17, უნ. 2.

სება ქართლის ცხოვრების ვარიანტებს, უნდა შევნიშნათ, რომ მარიაშ დედოფლის ვარიანტში მოქცეული ნინოს ცხოვრება არაფრით არ განიზიგება შიომღვიმის და ნათლის-მცემლის ვარიანტებისაგან, გარდა ზოგიერთი სიტყვებისა, რომელნიც გარეუნიღნი არიან უმეტესის გადაშწერისაგან. ხოლო სხვა ქართლის ცხოვრების ვარიანტებში, რომელთაც ვასტანგ VI-ის წინა-სიტყვაობა მიუძღვის, ზოგიერთი აშკარა შეცთომანი სიტყვებში, რომელთაც ძველთაგან ვხედავთ წმინდა ნინოს ცხოვრებაში, როგორც ქართლის მოქცევიდგან სჩანს, შესწორებულნი არიან. ამას გარდა ზოგიერთი სიტყვები, თუძღვა იშვიათათ, მიმატებულია და ზოგიერთი შეცვლილი. ეჭვი არ არის, რომ ეს ცვლილებანი ვასტანგის რედაქციას, ეკუთვნიან და მიტომ არ მოიხრევიან ვასტანგის აღნიშნულ დროის მარიაშ დედოფლის ვარიანტში. ესეც ვიდევ ერთი საბუთი იმისი, რომ ვასტანგის რედაქციას მართლა ქონია ადგილი ქართლის ცხოვრებაში. თუ ეს რედაქცია არა უოფილ-იყო, ქართლის ცხოვრებაში შეტანილი ნინოს ცხოვრება არაფრით არ იქნებოდა განსხვავებული შიომღვიმის და ნათლის-მცემლის მამათა ცხოვრებებში მოქცეულ ნინოს ცხოვრებისაგან, როგორც არ არის განსხვავება მათ და მარიაშის ვარიანტის შორის. მოგვივს აქ რამოდენიმე მაგალითი ვასტანგის რედაქციის კვალისა იმ წმიდა ნინოს ცხოვრებაში, რომელიც ვასტანგის რედაქციის ქართლის ცხოვრების ვარიანტებში მოიხრევიან.

1) ქართლის მოქცევაში, მარიაშის ქართლის ცხოვრების ვარიანტში და სხვა ყველა ნინოს ცხოვრების

ვარჩანტებში პატრიოსანი ჯვარის სის შესახებ სხვათა შორის სწერია: „და მისტყუდებოდა ერი იგი ძწუას-ნისა ფერობას მას და ფურცლიანობასა დღეთა ზაფხულის პირისათა, ოდეს სსუაჲ ყოველი ხე გმელ იყო, ხოლო იგი ყოვლადვე ფურცელ დაუცუნებელ და სულ ჭამო, და ხედვად შუენიერ იყო“. სსვა ქართლის ცხოვრების ვარჩანტებში რომელთაც ვასტანგის წინა-სიტყვაობა მიუძღვის, „ზაფხულის“ მაგიერ სწერია „ზამთრის“ 1). მართლაც და ნინოს ცხოვრებაში ამ ადგილას შევთომას. თუ ზაფხულში ხე ფურცლანი იყო, ეს არაფერი გასაკვირვალა არ არის. ფრანზ „ოდეს სსუაჲ ყოველი ხე სმელ იყო, ხოლო იგი ყოვლადვე ფურცელ დაუცუნებელ“ ცხადათ ამტკიცებს, რომ „ზაფხულის პირის“ მაგიერ „ზამთრის პირი“ უნდა ეწეროს. ვიმეორებ, ეგ შევთომას, მაგრამ ისეთი შევთომას, რომელიც ძველთადაც ყოფილა ნინოს ცხოვრებაში, როგორც ეს აშკარათ სჩანს ქართლის მოქცევიდგან. ამ ცხად შევთომას ასწორებს ვასტანგის რედაქცია.

2) უკვლას ნინოს ცხოვრებებში და მარიაშის ქართლის ცხოვრების ვარჩანტში ზაბილონის შესახებ სხვათა შორის სწერია: „და ესე წარვიდა ჭრომედ წინაჲ მუფისა მსახურებაჲ დ ნიჭისა მოღუებაჲ მისგან.“ ხოლო ვასტანგის რედაქციის ქართლის ცხოვრების ვარჩანტებში კვითხულობთ: „წარვიდა ჭრომედ წინაჲ მუფისა მასხიმინესა მსახურებაჲ და ნიჭი-

1) იხ. ქვემოთ გ. 56 შენ. 1.

სა მოღებად მისგან“ 1). აშკარაა, რომ სიტყვა „მაქსიმია-
 ნეს“ ვანტანგის რედაქციის მიერ არის შეტანილი ქართ-
 ლის ცხოვრებაში. ხსენებულ რედაქციას გამოუჩნდარიშებია,
 ვინ იყო რომის მეფე იმ დროს, და ეს სასული მიუძღებია.

3) მარია¹ დედოფლის ქართლის ცხოვრების ვარიანტ-
 ში და სსვა ვეელა ნინოს ცხოვრებებში ვკითხულობთ ერთ
 ასეთ ფრაზას: „მაშინ თთუესა მათსა ერთსა შეიქმნეს ვურანი
 ესე და შუდსა მის თთუესა ადემარტეს კელის დადებო-
 თა მეფისათა, სისარულითა და დიდითა წადიერებითა
 უოვლისა ქალქისათა“. ვანტანგის რედაქციის ქართლის
 ცხოვრების ვარიანტებში უგანასკნელი სამი სიტყვის მაგი-
 ერ სწერია: „უოვლისა ერისა ქართლისათა“ 2).

4) ფრაზის მაგიერ „და მოეგებოდეს მდინარესა ზედა
 დიდსა დღმარასა“, რომელსაც ვპოულობთ ვეელა ნინოს
 ცხოვრების ვარიანტებში და მარია:მის ვარიანტშიც, ვანტან-
 გის რედაქციის ქართლის ცხოვრების ვარიანტებში სწერია:
 „მოეგებოდეს მდინარესა ზედა დიდსა და დრმასა“ 3).

5) ფრაზის მაგიერ „ერნი... წარმავალნი დიდად ქალაქად
 მცხეთათ“, რომელიც მოიპოვება ვეელა ვარიანტებში, ვან-
 ტანგის რედაქციის ქართლის ცხოვრების ვარიანტებში სწე-
 რია: „ერნი... წარმავალნი დედად-ქალაქად მცხეთად“ 4).

1) იხ. ქვემოთ გ. 4, შენიშვნა 1 და აგრეთვე ქართლის
 ცხოვრება გ. 64.

2) იხ. ქვემოთ, გ. 56, შენ. 2 და ქარ. ცხ. გ. 94.

3) იხ. ქვემოთ გ. 7, შენ. 1 და ქარ. ცხ. გ. 66.

4) იხ. ქვემოთ გ. 19, შენ. 2.

6) ამას გარდა საერისთაონის სასკელები მარცხედ დედოფლის ვარსკლავის სრულად ეთანხმება შიო-მღვიმის და იონანე ნათლის მცემლის ვარსკლავებს, ხოლო ვასტანგის რედაქციის ქართლის ცხოვრების ვარსკლავებში განსხვავდებიან¹⁾.

სსეკეუელი მაგალითები საკმაოდ მიუკაცხნია, რომ ვასტანგის რედაქციის კვლევი ქართლის ცხოვრებაში შეტანილს წმინდა ნინოს ცხოვრებაშიც ვიცნათ.

სასოკადოთ უკვლავ აქამოდვე ცნობილს წმიდა ნინოს ცხოვრების ვარსკლავებს უნდა შევნიშნათ, რომ მათში განსხვავებანი მოიპოვებანი მხოლოდოთ ზოგადოთ სიტყვებში და იშვიათათ ფრაზებში. სსეკეუელი კი უკვლავ ერთი და იგივე სასიათით არის აღნიშნული, უკვლავ ერთგვარად არის თავებათ დაყოფილი, სასიათი მოთხრობისა უკვლავში ერთგვარია და უკვლავს ერთი და იმავე რედაქციის სელი ატყვია. ხოლო ქართლის მოქცევაში მოთხრობილი ნინოს ცხოვრება ძრიელ თავლ-სახინოთ განსხვავდება უკვლავ აქამოდვე ცნობილ ნინოს ცხოვრების ვარსკლავისაგან, მაგრამ ჩვენ შეუძლებლათ დავინახეთ უკვლავ განსხვავებანი დაწერილებით აღგვნიშნა ამ სასლ ვარსკლავის და სსეკე აქამოდვე ცნობილის ვარსკლავებთა შორის. შეუძლებლათ დავინახეთ მიტომ, რომ ამ შემთხვევაში მთლათ უნდა დაგვეპეტდა სსეკე ვარსკლავების ტექსტი, რადგანაც რაი მე განსხვავება თითქმის ყოველ ფრაზაში მოიპოვება. აქამოდვე ცნობილ ნინოს ცხოვრების ვარსკლავის ის ძველი ფორმები სიტყვებისა და ძველი მართლ-წერა, რომ-

¹⁾ იხ. ქვემოთ გ. 6, შენ. 1.

ლითაც აღბეჭდილია ქართლის მოქცევა, უმეტეს შემთ-
 სვევაში დაუგარგავთ. სიტყვების რიგი ფრანგულში და ფრან-
 გულისა შარავრავში სსვა ვარინსტებში შედარებით ქართ-
 ლის მოქცევასთან არეულია. სშირათ სსვა ვარინსტებში
 ზოგიერთი ფრანგული მიმსტებულია, ზოგიერთი აკლია და
 ზოგიერთ შემთსვევაში აზრი უფრო ბევრი სიტყვებით
 არის გამოთქმული, ვიდრე ქართლის მოქცევაში.

ჩვენ აღნიშნეთ მსოფლიო უმთავრესი განსსვაკვებანი
 თავებში, შარავრავებში, ტექსტის მეტ-ნაკლებობაში, მოთ-
 სრობის სსსიათში, ფრანგულში და სიტყვებში. საუურადდე-
 ბო რაც იყო არავერი გამოკვიშვია. დაწვრილებით ცნო-
 ბებს ამ განსსვაკვების შესასებ მკითსველი ტექსტის შქნი-
 შვნებიდგან შეიტყობს. აქ აღნიშნავთ მსოფლიო უმთავ-
 რეს მათგანს.

1) ტექსტი ნინოს ცხოვრებისა ქართლის მოქცევაში
 გაყოფილია 14 თავით, მაგრამ სათვალავი თავებისა იწყე-
 ბს მეოთხე თავიდგან და წინა მეოთხე სამ თავს სათვალავი
 არ უზის. სათაურების მიხედვით უნდა ვიგულისსმოდთ,
 რომ ჰირველ თავს შეადგენს ქართლის მოქცევის სრონი-
 კა 1), მეორეს შესვალვი ნინოს ცხოვრებისა (იხ. ქვემოთ,
 გ. 1—4) და მესამეს ნინოს ცხოვრება სადომე უყარმე-
 ლის თქმულებამდე (გ. 4—9). სსვა აქამომდე ცნობილ წმიდა
 ნინოს ცხოვრებებში თავები და მათი სათვალავნი არ არი-
 ან აღნიშნულნი. მსოფლიო ზოგიერთ მათგანში ნახვენ-

1) იხ. სამი ისტორიული ხრონიკა, გ. 1—39.

ბია მარტო მეშვიდე თავი 1), მკრამ შინაარსი შინაარსი ეთანსმება ქართლის მოქცევის მეშვიდე თავს 2).

2) რიგი და წესი სტატიათა, ანუ სსვა და სსვა ზირის თქმულებათა ქართლის მოქცევაში სულ სსვა არის, ვიდრე აქამომდე ცნობილ ნინოს ცხოვრების ვარაინტებში. ამის გარდა ზოგიერთი სტატია, რომელიც სსვა ვარაინტებში ერთი სათაურით არის აღნიშნული, ქართლის მოქცევაში რამოდენიმე თავით არის გაუოფილი, და წინააღმდეგადაც, რაც ქართლის მოქცევაში ერთ თავით არის ნახვენი, სსვა ვარაინტებში სსვა და სსვა თავებდა არის დაუოფილი და სსვა და სსვა სათაურებით არის აღნიშნული 3).

3) სსვა ვარაინტებში ცხობება ნინოსი მოთხრობილია მესამე ზირით, სოლო ქართლის მოქცევაში ზირველი ზირით. ნინო თვითონ მოგვითხრობს თავის და თავის მშობლების ამბავს.

4) ავტორები ზოგიერთ თქმულებათა, რომელიც ნახვენებნი არიან ქართლის მოქცევაში, არ ეთანსმებიან სსვა ვარაინტებში აღნიშნულ ავტორებს. თქმულება, რომელსაც სსვა ვარაინტები აბათარს მააწერენ, ქართლის

1) მეშვიდე თავი ნახვენებია შიო-მღვიმის, ნათლის-სცემლის, მარიამ დედოფლის და თეიმურაზის ვარაინტებში.

2) იხ. ქართლის ცხ. გ. 86, შენ. 1, — და ქვემოთ, გ. 29, შენ. 1; გ. 35, შენ. 1.

3) იხ. ქვემოთ მე-10, 20, 44, 49, 55, 63 გვერდების პირველნი შენიშვნები და მე-54, 72 გვერდების მეორე შენიშვნანი.

1902

მოქცევაში აღნიშნულია სიდონიას ნათქვამად 1). შოთ. სწობას „პატრიოსანისა ჟვარისათვის“ ქართლის მოქცევა მიაწერს იაკობს 2), რომელიც უნდა იქონიებდეს იაკობ მღვდელს, საბერძნეთით მოსული. სსვა ვარნიანტებში იაკობი აწავითარა მოთხრობის ავტორათ არ იხსენიება. მეტვე თავი, რომელსაც ქართლის მოქცევა მიაწერს სიდონიას დედაკაცს, სსვა ვარნიანტებში ცნობილია აბიათარის ნათქვამად 3).

5) ზოგიერთი სტატიები, ან სტატიის ნაწილები, რომელთაც ჩვენ ქართლის მოქცევაში ვსვდავთ არ მოიპოვებინ სსვა ვარნიანტებში. ასეთი არიან: 1) შესავალი ნინოს ცხოვრებისა (გ. 1); 2) პირველი ორი გვერდი მეშვიდე თავისა (29—30); 3) დასაწყისი პატრიოსანი ჟვარის აღმართებისა (60—63); 4) წიგნი, რომელიც დაუწყრია მიტრან მეფეს თავის სიკვდილის წინ (68—79) და 5) ზოგიერთი სტრიქონები სსვა და სსვა ადგილას (ის. მაგალითათ, მე-3, 54, 14, 34 გვერდების პირველი შენიშვნები).

6) თავის მხრით სსვა ვარნიანტებშიც მოიპოვებინ ისეთი მოთხრობანი, რომელთაც ჩვენ ვერ ვპოულობთ ქართლის მოქცევაში 4). ესენი არიან: 1) წერილი ნინოსი, რომელიც ვითომ მას თავის სიკვდილის წინ გაეკზავ-

1) იხილეთ ქვემოთ გ. 35, შენ. 1 და გ. 54, შენ. 1,

2) იხ. ქვემოთ. გ. 36—40 და მეორე შენ. მე-40 გვერდისა.

3) იხ. გ. 55, შენ. 3.

4) შეიძლება, რომელიმე მათგანი ერთ უმეტეს დაკარგულ ფურცელზე ყოფილიყო.

ნოს კასეთიდგან მიწიანისადმი დედოფლის სუჯის ხე-
 ლით ¹⁾. 2) ვრცელი ამაჟი კეისრისათვის ცოლის ძუბ-
 ნისა და თრდატ სომესთა მუფისაგან ნინოს თანა-მოგზა-
 ურების წამებისა ²⁾ და 3) ზოგიერთი სტრიქონები და
 ფრაზები სსკა და სსკა ადგილას ³⁾.

7) ესო ქრისტეს ცხოვრებას, ქადაგებას და წამებას
 სსკა ვარიანტები მიაწერენ ადრევის დროს, ხოლო ქართ-
 ლის მოქცევა—მეფე ამაზასერის დროს.

8) ქრონოლოგიური ცნობები ქართლის მოქცევაში
 მეტია საზოგადოთ, ვიდრე სსკა ნინოს ცხოვრების ვარი-
 ანტებში და ქართლის ცხოვრებაში, მაგრამ ეს ცნობები
 აქც ისე არეულია, ისე ეწინააღმდეგებიან ერთი ერთმან-
 ხეთს, რომ მსკლია გადაჭრილი აზრის შედეგა, რომელ
 წელს კეუთენიან მასში მოხსენებული ფაქტები. უოკელ
 შემთხვევაში ჩვენ საჭიროთ ვრაცნო ერთათ შემოვკრი-
 ბოთ ეს ცნობები, შეკვადართ ერთი ერთმანეთს და გან-
 სსკავებანი აღვნიშნოთ.

ქართლის მოქცევის ხრონიკა გოსტანტინე ბერძენთა
 მუფის მტერებთან ბრძოლას მოიხსენიებს 310 წელს ქრის-
 ტეს ამაღლებიდან და ამ წლიდან აღრიცხავს სსკა სა-

¹⁾ იხ. ქვემოთ გ. 1, შენ. 2, და საქართველოს სამოთ-
 ხე, გ. 149—150).

²⁾ იხ. გ. 13, შენ. 1 და ქარ. ცხ. გ. 69—71.

³⁾ იხ. გ. 43, შენ. 1, გ. 50, შენ. 1, გ. 72, შენ.
 3; გ. 73 შენ. 2.

უურადლებო საჩქეების წელსაც ¹⁾. მეათეს წელს ამ წელსაც
 ($310+10=320$) ნახვენებია ელენე დედოფლის გამგზავ-
 რება პატრიოსანი ჯვარის მოპოვებისათვის ²⁾, და მეათოთ-
 ხმეტე წელს ($310+14=324$) აღნიშნულია ნინოს და
 მისი თანა-მოგზაურების წამოსვლა საბერძნეთით სომხეთს
 და მერმე საქართველოში ³⁾.

ქადაგება დაიწყო ნინომ მეათესეს წელსა ქართლად

¹⁾ იხ. სამი ისტორიული სრონიკა, გ. 12. აქ ლაპარაკი უნდა იყოს კოსტანტინეს და მაქსენცის ბრძოლის შესახებ. უკანასკნელი დაამარცხა პირველმა 312 წელს ქრისტეს შობის შემდეგ. საჭიროთ მიგვაჩნია აგრეთვე შევნიშნათ, რომ ის რასაც ქართლის მოქცევა ქრისტეს ამალღებიდგან უზღვენებს, ჩვენ ქრისტეს დასადებიდგან უნდა ვიანგარიშოთ. ამგვარი მოვლენა ძირეულ სშირაა ჩვენს ძველ წყაროებში. ქრისტეს დაბადებიდგან სათვალავის მაგიერ ქრისტეს ამალღებიდგან თვლა ჩვეულებრივით გადაქცეულა, თუმცა ანგარიშით წელთა აღრიცხვა ყოველთვის ქრისტეს დაბადებიდგან გამოდის. მაგალითათ, აქ რომ მართლა 310 წელი ქრისტეს ამალღებიდგან ვიანგარიშოთ, გამოვა 343 წელი ქრისტეს დაბადებიდგან, რადგანც ქრისტეს დაბადებიდგან ამალღებამდე 33 წელია გასული. ხოლო 343 წელს კოსტანტინე ცოცხალი არ ყოფილა (პიიცვალა 337 წ.). ქვემოთ ჩვენ ამგვარ მოვლენას აღარ აღვნიშნავთ, თუმცა კი სშირათ შევხებით.

²⁾ *ibid.* გ. 13. ელენემ ჯვარი აღმოაჩინა ლეოს გამოანგარიშებით 327 წელს. და ფლერის ანგარიშით 326 წელს (იხ. *Hist. de la Géor.* t. I, p. 120. n. 4).

³⁾ *ibid.* გ. 13. ეს წელი, როგორც, ეტყობა ნინოს ქართლად მოსვლის დროთ არის ნახვენები, ვინაიდგან ქვემოთ ნინოს საბერძნეთით გამომგზავრება 319 წელს მოიხსენიება.

მოსკლიდგან ($324+4=328$), ნანა დედოფალს აწმუნ-
ნა ღმერთი მექქესესა წელს ($324+6=330$) და ძირიანს
აწმუნა მეშვიდესა წელს ($324+7=331$) ¹.

ნინო მიიტყვალა ქართლად მოსკლიდგან მეათხუთმე-
 ტესა წელსა ($324+15=339$), დასაბამიდგან 5838-სა და
 ქრისტეს ამაღლებიდგან 338 ²).

¹) იხ. სამი ისტორიული ხრონიკა გ. 15.

²) *ibid.* გ. 20—21. დასაბამიდგან 5838 წელი ეთან-
 ხმება 338 წელს ქრისტეს დაბადებიდგან (და არა ამაღლები-
 დგან) ალექსანდრიული სათვალავით, რომელიც დასაბამითგან
 ქრისტეს შობამდე ხადის 5500 წელს. ეს სათვალავი ზოგო-
 ერთ სხვა ჩვენს ხელ-ნაწერებშიაც არის მიღებული (იხ. Brosset.
Etudes de chronologie technique. Mémoires de l' Aca-
démie... VII série, № 13, p. 2, 10. და ჩემი აღწერა წერა-
 კითხვის გამაქრცელებელი საზოგადოების ბიბლიოტეკისა ვაზ.
 „ივერია“ 1890 წ. № 29). ნინოს ქართლად მოსვლა, რო-
 გორც უჩვენეთ, 324 წელს მოიხსენიება. თუ ამას მიუმატებთ 15
 წელს გამოვა 339 წ., რომელიც არ ეთანხმება დასაბამითგან
 და ქრისტეს დაბადებიდგან ნაჩვენებ წელს.

ქართლის ცხოვრებაში მეათხუთმეტე წლის მაგიერ მე-
 თოთხმეტე წელი სწერია (იხ. ქარ. ცხ. გ. 99), მხოლოდ
 შემოკლებული სომხურათ ნათარგმნი ქართლის ცხოვრება, ანუ
 როგორც უწოდებენ *Chronique arménienne* ნინოს სიკვდილს
 მოიხსენიებს 332 წელს ქრისტეს ამაღლებიდგან, 5832-ს
 ადამის სამოთხიდგან გამოსვლის შემდეგ და ნინოს ქართლად
 მოსკლიდგან მეათხუთმეტე წელს (იხ. ბროსეს *Additions-*
გ. 32). ეს მეათხუთმეტე წელი ქართლად მოსკლიდგან, რომე-
 ლიც ქართლის მოქცევის ეთანხმება, ცხადათ ამტკიცებს, რომ

ზემო ეკელესია დაშენეს და მირქან მეფე მიიტყალა
 მეოთხესა წელსა (უნდა ვიგულისხმოთ ნინოს მიტყალე-
 ბიდან $(338+4=342)$ 1.

ქველათ ქართლის ცხვრებაშიც მეთხუთმეტე წელი წერებულა,
 მაგრამ მერმე გაუხიოთ მეთოთხმეტე წლათ დასაბამითგან და
 ქრისტეს იმადლებიდან წლების შესათახებლათ.

1) *ibid.* გ. 21, თუ ნინოს მიტყალვას 339 წელს მივი-
 ლებთ, ზაშვინ მირიანის სიკვდილი 343 წელს უნდა აღვნიშნოთ,
 მაგრამ, ჩვენის აზრით, უფრო შესაწუნარებელი 338 წელია, ვი-
 ნაიდგან ამ წელს ეთანხმება დასაბამითგან წელთ-აღრიცხვა,
 როგორც ზემოთ უჩვენეთ.

ქართლის ცხოვრება მირიან მეფის და მისი შვილის რე-
 ვის სიკვდილს ქართლს მოქვეყიდგან ოცდა მუხუთე წელს
 მოიხსენიებს, ხოლო *Chronique arménienne*-ი მე-34-ს და
 ერთი ქართლის ცხოვრების ვარიანტი მე-35 წელს (იხ. *Hist.*
de la Géor. t. I, p. 131, n. 1). როდის იყო ქართლის
 მოქცევა, ნინოს ცხოვრება ჰარ და ჰარ არ უჩვენებს, მხოლოდ მირი-
 ანის მოქცევის შემდეგ, რომელიც ნაჩვენებია მეშვიდე წელს ნინოს
 ქართლად მოსვლიდან, ესე იგი 331 წელს ($324+7=331$),
 მოთხრობილია მოციქულების გაგზავნა საბერძნეთს, კოსტანტინე
 მეფის წინაშე, და საბერძნეთით მოსვლა მღვდელთა და დიაკონ-
 თა და შემდეგ მათი მოსვლისა მოსათვლა ხალხისა. ამ მისვ-
 ლა-მოსვლაში ერთი წელი მიხვც გავიდოდა და ამისთვის ქარ-
 თლის მოქცევა დაახლოებით 332 წელს უნდა ყოფილიყო. თუ
 ამ წელს მიუმატებთ 25 წელს, გამოვა 357 წელი, ესე იგი
 დრო რევის და მირიანის სიკვდილისა ქართლის ცხოვრების
 ცნობით. ჩვენ ქვემო დაკინახავთ, რომ რევის სიკვდილი სხვა
 დროს არის ნაჩვენები ქართლის მოქცევაში.

318
 25
 343

სანა დედოფალი მიიწვალა მეორეს წელს მირიანის სიკვდილიდან (312+2=314) ¹.

ოცდა მესამეს წელს ჯვარის აღმართებიდან მოკვდა რეკე მე მირიანისი ²).

რეკის სიკვდილის შემდეგ მეათესა წელს პაგურ მე-

¹) იხ. სამი ისტორიული ხრონიკა, გ. 22. ქართლის ცხოვრებაც ნანას სიკვდილს მოიხსენებს მეორე წელს მირიანის სიკვდილია, მაგრამ თუთ მირიანის სიკვდილს, როგორც შემოთ შენიშნეთ, სწავ დროს უჩვენებს (-ხ. ქრ. ცხ. გ. 101).

²) *ibid.* გ. 22. როდის აღმართეს პატროსანი ჯვარი, გარკვევით არა სჩანს ქართლის მოქცევიდან (ეკ შეიძლება იმ ფურცელზე იყო ნაჩვენები, რომელიც აელია ქართლის მოქცევის ხრონიკას. იხ. გ. 17), მაგრამ მოთხრობიდან ეტყობა, რომ ხალხის მოქცევის შემდეგ, დაუყუანებლივ შესდგომიან ჯვარის მონზადებას, ასე რომ ძრიელ საჭეშმარიტთა ქართლის მოქცევა და პატროსანი ჯვარის აღმართვა ერთ და იმავე წელს მივაწეროთ. თუ ამ მოსაზრებას მივიღებთ, რეკის სიკვდილი 355 წ. უნდა ყოფილიყო (332+23=355).

მაგრამ ამას არ ეთანხმება ცნობა პატროსანი ჯვარის ხის მკვეთის შესახებ, სადაც ნათქვამია, რომ ხე ჯვარისათვის მოკვეთესო 25 მარტს პარასკევს დღესო (იხ. ქვემოთ გ. 56). 25 მარტს პარასკევი დღე შეხვდება, ბროსსეს შენიშვნით, 315, 320, 326, 337 წლებში. არც ერთი ამ წელიწადთაგანი არ ეთანხმება არც შემო მოკვანილ ცნობებს და არც ბროსსეს ანგარიშს, რომელიც ქართლის მოქცევას ჰსადის 328 წელს, 320 წელი თითქო უფრო ეთანხმება ვახუშტის ცნობას, რომელიც ქართლის მოქცევას უჩვენებს 317 წელს. ხოლო 326 წელი უდრის იერუ-

ფემ წილენის ეკლესიის შენება დაიწყო და გაათავა და თვითონაც მიიწვალა მე.35 წელსა 1).

კათალიკოზონა განაწესა ვასტანგ გორგასლანმა 170 წლის შემდგომად ქართლის მოქცევისა 2).

ნინოს ცხოვრების ცნობით დასაბამითგან ქრისტეს დაბადებამდე გასულა 5,100 წელი, ქრისტეს შობიდან ჯვარცმამდე 33, ჯვარცმიდგან კოსტანტინე ბერძენთა მეფის მონათვლამდე 311 და 14 წლის შემდგომით (311+14=325) ნინო მოსულა საქართველოში 3). მეექვსე წელს ქართლად

სალიმის ფვარის გამოჩინებას, რომელიც, როგორც შევნიშნეთ, უნდა ყოფილიყო მე.28 მასს 326, ან 327 წელს (Hit. de la Géor. t. I, p. 124, n. 4).

1) იხ. სამი ისტორიული ხრონიკა, გ. 22-23. თუ ღემო შენიშვნაში ნაჩვენებ 355 წელს მივიღებთ რევის ს. კედის დროთ, წილენის ეკლესიის დაწყება უნდა მიეწეროს 365 წელს, ხოლო განსრულება და ბაგურ მეფის გარდაცვალება 380 წელს.

2) იხ. სამი ისტორიული ხრონიკა, გ. 29. ქართლის მოქცევა ჩვენ აღვნიშნეთ 332 წელს, მაშასადამე კათალიკოზის განაწესება უნდა მომხდარიყოს 502 წელს.

3) იხ. ქვემოთ ნინოს ცხოვრება, გ. 30. დასაბამიდან ქრისტეს დაბადებამდე 5100 წელი მართა აქ არის ნახმარი და სხვა წყაროებში ჩვენ არ შეგვხვედრია. ქართული სათკალავით დასაბამითგან ქრისტეს შობამდე გასულა 5604 წელი, ბერძელით 5504 და ალექსანდრიელით 5500. უკანასკნელი სათკალავი შემოთავ არის ნახმარი, როგორც შევნიშნეთ. 33 წელი ქრისტეს დაბადებამდე ფვარცმამდე ნანდვილათ არის ნაჩვენები. ხოლო კოსტანტინეს მონათვლის შესახებ უნდა შენიშ-

მოსკლიდგან ნინოს ურწმუნებია ღმერთი ნანა დედოფლისთვის (325+6=331) ¹.

მეორე ადგილას ნინოს ცხოვრება კოსტანტინე ბერძენთა მეფის მოქცევას მოისვენის 311 წელს ქრისტეს ამაღლებიდან და 5444 წელს დასაბამიდან; ნიკეას კრებას მით უამითგან მეშვიდესა წელსა (311+7=318) და ნინოს თავის მოგზაურებითურთ საბერძნეთით გამოძგზავრებას მერვესა წელსა (311+8=319) ².

ნოთ, რომ ჩვენ წყაროები მის მონათვლას დროს ყოველთვის 311 წელს უჩვენებენ. ეს წელი რასაკვირველია, თუ ქრისტეს დაბადებიდან ვიანგარიშეთ, ძრიელ ახლოა იმ წელზე, როდესაც კოსტანტინემ მაქსენიცი დაამარცხა (312) და ქრისტიანთათვის თავისუფლებით მათი სარწმუნოებას აღვიარება გამოაცხადა (313). ამას შედეგ კოსტანტინეს ქრისტიანათ ხადიან ჩვენი წყაროები, თუმცა ნანდვილ-კი კოსტანტინემ სიკვდილის წინ მიიღო ქრისტიანობა (გადაიკვალა 337 წელს).

ნინოს ქართლად მოსულა 325 წელს გამოდის. ზემოთ მისი მოსვლის წლათ 324 წელი იყო ნაჩვენები, როგორც შეკნიშნეთ.

თუ ამ წელს მივიღებთ ქართლად მოსვლის წლად, მაშინ ყველა ის აზრები, რომელნიც ზემოთ უჩვენებთ, ერთი წლით გვიან უნდა უჩვენოთ.

¹) იხ. ქვემოთ ნინოს ცხოვრება, გ. 36. თუ ნინოს საქართველოში მოსვლის დროთ 325 წელს მივიღებთ, მაშინ ნანას მოქცევა 331 წელს უნდა ეკუთვნოდეს და მირიანისი 332 წელს, რადგანაც ზემოთ იყო შენიშნული რომ მირიანს მეშვიდე წელს არწმუნა ქრისტიეო.

²) იხ. ქვემოთ, გ. 14. 5444 წელი დასაბამითგან ეთანხმება 311 წელს ქრისტეს ამაღლებიდან, თუმც ზემო აღნიშნულს სათვალავს მივიღებთ: $5100+33+311=5444$.

ეველას ზემო ჩამოთვლილი ცნობებიდან მკითხველი ადვილათ დაინახავს, რომ დრო ფაქტებისა ნინოს საქართველოში შემოსვლასუა დამყარებული, მაგრამ ეს შემოსვლას პირველათ ნახევრების 324 წელს და შემდგომათ 325-ს. ამისათვის ჩვენ ეველას ზემოსხენებულ ფაქტებს ორ ორი ციფერით აღვნიშნავთ. პირველი იქნება დამყარებული 324 წელზე და მეორე 325-ზე.

ნინოს საქართველოში შემოსვლა.	324—325 ✓
ქადაგება დაიწყო ნინომ.	328—329 ✓
ნანა დედოფალს არწმუნა ქრისტე.	330—331 ✓
მირიან მეფეს არწმუნა —	<u>331—332</u> ✓
ქართლი მოიქცა ღმერთისანი ჯვარი აღმართეს.	332—333
ნინო მიიტკვალა.	339—340
მირიან მეფ. მიიტ. ღმრთე. ეკვლევისა გაათავეს.	<u>343—344</u>
ნანა დედოფალი მიიტკვალა.	345—346
რევი მიიტკვალა.	355—356
წილგნის ეკვლევისის შენება დაიწყო.	365—366 ✓
ბაკურ მეფე მიიტკვალა და წილგნის ეკვლევისის შენებაც გაათავეს.	380—381
გათავიეროსობა განაწესეს.	502—503

ნიკეას კრება იყო 325 წელს და არა 318. საუურადღებოა, რომ სხვა ჩვენი წყაროებიც ხშირათ ნიკეას კრებას ამავე 318 წელს მოიხსენიებენ.

ნინოს გამოგზავრება საბერძნეთით აქ ნახვენება 319 წელს, მაშასადამე მის წამოსვლიდგან ქართლად მოსვლამდე გასულა 6 წელი, თუმც მოსვლას 325 წელს მივაწეროთ, და ხუთი, თუ მოსვლის წელათ 324 წელს მივიღებთ.

ეს არის უმთავრესი ქრონოლოგიური ცნობები, რომელთაც გვაძლევს ქართლის მოქცევა.

განსხვავებანი ამ ახალ ვარიანტის და სსკა აქამომდე ცნობილ წმიდა ნინოს ცხოვრებათა შორის, რომელიც ზემოთ მოკლეთ აღნიშნეთ, ძალაუნებურათ ჰბადაკენ ჩვენში კითხვებს, რომელი ვარიანტი უფრო ძველი: ქართლის მოქცევას თუ ის, რომელიც აქამომდე იყო ცნობილი და რომელიც შეტანილია ჩვენ მიერ მოხსენებულ აკადემიის მანუსკრიპტში, ქართლის ცხოვრებაში, იოანე ნათლის-მცემლის და შიო-მღვიმის ქართველთ წმიდა მამათა ცხოვრების სელნაწერებში და სსკებში? და თუ ქართლის მოქცევა უფრო ძველი, ვინ გადააკეთა ეს ვარიანტი ისე, როგორც: აქამომდე იყო ცნობილი?

რაც შეეხება პირველ კითხვას, ექვ ვარაუდია, რომ ქართლის მოქცევის ვარიანტი უფრო ძველია აქამომდე ცნობილ ვარიანტებზე. როდის არის შედგენილი ქართლის მოქცევა, არ ვიცით და გადაჭრით ამასე ლაპარაკი არ შეგვიძლია, მაგრამ თვით ქართლის მოქცევის სწონიკის სასიანთმა და ზოგიერთ სსკა ვარაუდებამაც ჩვენ იმ მოსაზრებაზე მიგვიყვანა, რომლითაც ქართლის მოქცევის შედგენა მეშვიდე საუკუნეს უნდა ეკუთვნოდეს ¹⁾. ესეც რომ არ იყოს, სიძველე სელნაწერისა, რომელშიაც მოიხსენიება ქართლის მოქცევა და რომელიც ეკუთვნის მათე საუკუნეს, კიდევ მოთხრობისა, ძველი გრამმატიკული ფორმები ენისა

¹⁾ ამის შესახებ ჩვენი აზრი ახალე ჩვენს „სამ იტორიულ სწონიკში“, გ. XCI—XCVII.

და უცხო ტომთ მწერლების არა-გავლენა ამ ვარიატზე — საგმართ ამტკიცებენ სიძველეს ქართლის მოქცევის ვარიატისა. როგორც ქართლის მოქცევის სწონიკა უფრო ძველია ქართლის ცხოვრებაზე, ისე ეს ნინოს ცხოვრებაც უფრო ძველია მეორე ვარიატზე, რომელიც აქამომდე იყო ცნობილი ¹⁾. ქართლის მოქცევის სწონიკა მეცხრე საუკუნემდის არის მოყვანილი, და თუ მისი შედგენა მეშვიდე საუკუნეს არ ეკუთვნის, როგორც ჩვენ გვგონია, უოველ შემთხვევაში მეცხრე საუკუნეს აღარ გადასცილდება. ხოლო აქამომდე ცნობილი ვარიატი ნინოს ცხოვრებისა, როგორც ვიცით, შედგენილია შეთუ საუკუნეში არსენ კათალიკოსის მიერ. ეს არსენ კათალიკოსი იხსენიება თვით იმ ძველ ქართულთ მამათა ცხოვრებაში, რომელიც აკადემიას ეკუთვნის. სსენებულ ხელ-ნაწერში იქ სადაც თავდება ცხოვრება იოანე ზედა-ზადენელისა მოხსენებულა, რომ წმიდა კათალიკოსმა არსენი 404 წლის შემდეგ სირიელ მამათა მოსვლისა შეკრებას გარდმოცემანი მათ შესახებ და თავდაპირველი შემდგენელი მათი ცხოვრებისა ხელ-მძღვანელობდა დაწერილი წიგნებით და ზეპირ-გადმოცემებით ²⁾. სირიელნი მამანი მოვიდენ საქართველოში ფარსმან მე-VI-ის დროს (542—

¹⁾ რომ ქართლის მოქცევა უფრო ადრე შედგენილი ვიდრე ქართლის ცხოვრება, ეს სხვათა შორის უეჭველი ხოება იმითაც, რომ ქართლის ცხოვრება „ქართლის მოქცევას“ თავის წუროთ უჩვენებს (იხ. ჩემი სამი ისტორიული სწონიკა, გვერდი LXXX—LXXXII).

²⁾ იხ. Hist. de la Géor. t. I, p. 203, n. 6. და ქართლის ცხოვრება, ტ. II, გ. X და XX. პლატონ იოსელი-

557); თუ ამის მეუბნის დროს მიუმატებთ 402 წელს, გამოვამკათესაუგუნის მეორე ნასეკარი, ესე იგი ის დრო, როდესაც არსენ კათალიკოსს შეუდგენია თავის ქართველთ მამათა ცხოვრება. სსკა წყაროებში ეს არსენ კათალიკოსი ცნობილი არ არის. იქნება ეს ის არსენია, რომლითაც თავდება სია კათალიკოსთა ქართლის მოქცევის სრინიკა. ში 1), მაგრამ რადგანაც ნახევნები არ არის, რომელი კათალიკოსი რა დროს, ან ვის მეუბნის დროს ცხოვრობდა, ამისთვის ამაზე გადაჭრით ღაზარაკი არ შეგვიძლია.

არსენ კათალიკოსს ახლად არ შეუთსზავს ქართველთ მამათა ცხოვრება, არამედ წინეთ მოკლეთ აღწერილი მათი ცხოვრება გადუგეოებია და განუვრცია. ამისათვის იოანე ზედა-ზადენელის, აბიბოს ნეკრესელის და ზოგიერთ სსკა წმინდანების ცხოვრებას უკვლავ სელ-ნაწერში სათაურის ქვემოთ უწერია: „განახსლავ და განავრცო წმიდამა მამამან ჩუწმან ქრისტეს მიერ ქართლისა კათალიკოსმან არსენი“.

ასეთი განახლება და განავრცომა წმიდანების ცხოვრებისა საზოგადო მოკლენაა უკვლავ ქრისტიანი ხალხების მწერლობაში და ჩვენშიც პირველი მაგალითი არ არის.

ანი, არ ვიცით რა სახელით, მაგრამ ქართველი წმიდა მამათა ცხოვრების ავტორათ ჳნადის არსენ იყალითოელს, რომელიც იყო მოძღვარი დაუით აღაშენებელსა (1089—1125) ნახ. *Жизнеописание святых прославляемых православною грузинскою церковью. Тифлисъ. 1850 г., стр. 26. прим. 22).*

1) იხილეთ სია კათალიკოსთა ამ გამოცემის დამატებაში.

ანსენის გარდა სოციერთი წმიდანის ცხოვრების გავლენით
 თება ეკუთვნის ბესარიონ კათალიკოსს, რომელიც ცხოვ-
 რობდა ვასტანგ VI დროს და რომელიც გარდაიცვალა
 1735 წელს. ამ ბესარიონმა შეკრიბა ის სრული მამათა
 ცხოვრება, რომელმაც ჩვენამდის მოაღწია ¹⁾. უკანასკნე-
 ლათ ქართველთ წმიდა მამათა ცხოვრება განავრცო, ანუ
 როგორც თვითონ ამბობს „შეწმინდა ძალღმის ძირსებით“
 ანტონ I ქართლისა კათალიკოსმან, და უწოდა „მარტი-
 რიკა“ ²⁾. ამგვარათ ჩვენ სამი სხვა და სხვა დროის და
 სხვა და სხვა პირის გრებული გვაქვს ქართველთ წმიდა მ-
 მათა ცხოვრებისა და სმივეს თავ თავისი ღირსება და მნიშ-
 ვნელობა აქვს. მაგრამ ისტორიისათვის განსაკუთრებული
 მნიშვნელობა იმ თავ-და-პირველ შედგენილს ცხოვრებას
 აქვს, რომელიდანაც შემდეგ გადაუკეთებიათ და განუგრციათ
 რომელიმე წმიდანის ცხოვრება. ამ თავ-და-პირველ დედან-
 ში მოიპოვება სოლმე უფრო ნახდვილი ისტორიული
 ფაქტები და ეს თავ-და-პირველი დედანი უოველთვის უფ-
 რო ახლთა ჭეშმარიტებასთან. სწორეთ ასეთი თავ-და-
 პირველი დედანია ანსენ კათალიკოსის ნინოს ცხოვრების
 ვარნიანტიზა ქართლის მოქცევის ვარნიანტი. ამ ქართლის

¹⁾ იხ. ქ. ცხ. ტ. II, გ. XX და წუხოილ-სტევაობა
 ანტონ კათალიკოსისა, გ. 219, შენ.

²⁾ იხილე წინა-სიტყვაობა ანტონ კათალიკოსის მარტი-
 რიკისა.

ქართველთ წმიდა მამათა ცხოვრების უოველ მსრივ შესას-
 წავლათ საჭიროა ამ სამივე კრებულის ცალ-ცალკე გამოცემა.

1911-10

მოქცევიდგან თავისებურათ გადაუკეთებია არსენს თავისი შრომა. რაც ქართლის მოქცევასში თავში იყო მოქცეული, ის ბოლოში მოუქცევია; შიშველი შირის მოთხრობა მესამე შირისათ გადასდია, ასე რომ ნინოს თავისი შირით ვიღარ აღაშარაკებს არსენი, არამედ თვითონ აღაშარაკობს ნინოსზე ნინოსავე სიტყვით. ამას გარდა არსენს ზოგიერთი შარგრაფები თავ-და-შიშველი მოთხრობისა გამოუშვია, ზოგიერთი მიუმატებია, ფრასები განუგრცია და სიტყვები განუანდებია. ერთი სიტყვით მოუხდენია უკვლას ცვლილება, რომლითაც აქამოდვე ცნობილი ვარინტი ნინოს ცხოვრებისა განიჩქვას ქართლის მოქცევის ვარინტისაგან და რომელიც ცოტა თუ ბევრათ ჩვენ შემოთაც უჩვენეთ და შენიშვნებშიაც შევიტანეთ. საუურადღებოა ის მოკვლენაც, რომ არსენი ჩვენი განმანათლებელის ცხოვრების მოთხრობაში მარტო ქართლის მოქცევის თქმულებით არ უმაყოფილდება და შემოაქვს სომეხთ მწერლის აგათანგის ისტორიიდან ვრცელი ამბავი დეოკლიტიანეს კეისროსთვის ცოლის მებნისა, სომეხთ მეფის ტირიდატისაგან დევნა და წამება წმ. რიუსიმესი და მისი თანა-მოგზაურებისა და აგრეთვე ეშვად ქცევა ტირიდატისა. ეს ამბავი ქართლის მოქცევაში სრულებით არ მოიპოვება და მოყვანილია მხოლოდ არსენის ნინოს ცხოვრების ვარინტში ¹⁾. არსენი შიშველი წეაროსაც უჩვენებს, საიდგენაც მას ამოუღია ეს ცნობები. შემოხსენებული ამბავის ბოლოს უკვლავ აქამოდვე ცნობილს ნინოს ცხოვრების ვარინ-

¹⁾ ნახე ქ. ცხ. გ. 69—71 და ქვემოთ გ. 13 შენ. 3.

տեղի սწրբի: „სოლო ურს ექმნა რაჲ თარდატს საქმისა
 ამისთჳს წმიდაჲ რიფსიძე, მასინ იწამა იგი მის მიერ წა-
 მებისა ღვაწლითა, მისთანა გაიანეცა, დედა-ძმუძე მისი, და
 სსვანნი მრავალნი მათთანანი, ვითარცა იგი წერილ-არს
 წიგნსა-მას წამებისა მათისასა და გვეუწყებინა სას-
 წაულნი იგი, რომელნი იქმნნეს ჟამსა წამებისა მა-
 თისასა ¹⁾. მოქცევასა შინა სომეხთასა, რამეთუ გან-
 გებით აღუიასათა თრდატ მეფე ეშვად შეიცვალა“ ²⁾. სო-
 მესთ მოქცევა, ანუ ქრისტეს საწმუნოების დამყარება
 სომხეთში გრიგორ განმანათლებელის მიერ, აღუწერია ავა-
 თანგის, თრდატ ანუ ტირიდატ მეფის (IV სსუკ.) მწიგ-
 ნობარს ³⁾. ეს წიგნი ძველათ ნათარგმნი ყოფილა ქარ-
 თულ ენაზედაც ზ ათონის ივერიის მონასტრის წიგნების
 კატალოგში ნახევენება შემდეგი სათაურით: „ცხოვრება
 წმიდისა ძღვდეღე-მოწამისა გრიგოლ სომხეთის ეპისკოპო-
 სისა“ ⁴⁾. 1836 წელს, როდესაც შემოხსენებული კატა-

¹⁾ ეს ფრაზა სიტყვებიდგან „და გუწუწყებან“... აქა-
 მომდე იმ ქართლის ცხოვრების ვარიანტებში, რომელთაც ვან-
 ტანგის წინა-სიტყვაობა მიუძღვის, გამოშვებულია (იხ. ქ. ცხ.
 გ. 71) ხოლო მარიამ დედოფლის ვარიანტში და სხვა ყველა
 აქამომდე ცნობილ ნინოს ცხოვრების ვარიანტებში არის.

²⁾ იხ. მამათა ცხოვრება, შიო-მღვიმის ხელ-ნაწერი, გ.
 336).

³⁾ თარგმანი ამ წიგნისა იხილვ ღანგლუას შრომაში
 „Collection des historiens anciennes et modernes de l'Ar-
 menie“, t. I, p. 105—194.

⁴⁾ იხ. Царели. Свѣдѣнія о нам. иуз. писъм.

ლგია შედგენილი, ეს წიგნი კიდევ უფილდა ათონის მთასე, მაგრამ ესლა იქ ლარ მოიპოვება. უოველ შექმთსეკვაში ჰროფესსორი ცაგარელი მას თავის შრომაში არ მოისენიებს, და ვერც დ. ბაქრაძეს უნახავს ეს შრომა ათონის მთასე უფინის დროს ¹).

თუ უცხო ტომთ ისტორიის გავლენა წმიდა ნინოს ცხოვრებასაც ვერ ასცილდა, მაშ რა გასაკვირალია, რომ მათი გავლენა უფრო მეტი იქმნებოდა ჩვენს ისტორიულ წყაროებსე. უველასე უფრო ეს გავლენა ემჩნევა ქართლის ცხოვრებას. არ ვიცი თვით არსენ კათალიკოსმა გადააკეთა ნანდვილი ქართული წყაროები ჩვენი ისტორიისა იმ რიგათ, რა რიგათაც ვანტანგის ადრინდელ დროის ქართლის ცხოვრებაში მოიპოვებინა, თუ სსკამ, მაგრამ ეგ კი საჭეშმარტოთ მიგვჩნია, რომ ვილასაც განზრახ მიუყვია სელი ისეთი ქართული ცნობებისათვის, როგორც ქართლის მოქცევაშია შეტანილი, და ეს ცნობები ასე თუ ისე შეუცვლია და შეუვსია უცხო ტომთ ისტორიის მიხედვით. აქ რაღაც ტენდენცია გატარებული და განსაკუთრებით

დამატება პირველი — „ქართული წიგნების სახელები ივერიის მონასტერსა შინა მდებარეთა მთა-წმ-ნდას“, გ. 7. აქვე მოყვანილია დასაწყისი ამ წიგნისა: „რამეს იგი სპარსთა მთავრობა პართოდ განიყო, ხოლო პართთა კელმწიფება ესოდენსა რა...“ ამავე ფრაზით იწყება აგათანგის ისტორია ლანგლუას თარგმანში.

¹) *ibid.* გ. 69 - 94 და ისტორია ბაქრაძისა, გ. 147 შენ. 2.

იმ გვარი ტენდენტია, რომელიც უილაივრ სსვისას, საღისისას, თავისას ამკობინებს, სსვის ისტორიას ძაღლათ აყენებს თავის. სე და მას უკავშირებს ჩვენს ისტორიულ შირებს და ცნობებს. ეგ სურვილი იმოდენათ ძლიერია ქართლის ცხოვრების შემდგენელში, რომ ქართულ საკუთარ სახელეებსაც სსვა ენის დაბოლოებსაც აძლევს, თითქმის ამით მეტი ფასი დაედებოდეს ჩვენს ისტორიას (მაგალითათ, ქართლას, უივლას, მცხეთას და სსვა ბერძნული დაბოლოებით არიან წარმოდგენილნი). ამ სურვილით აახსნება ის მოვლენაც, რომ ჩვენს მეფეებს ქართლის ცხოვრება უოველთვის უცხო ტომთ დინასტიას უკავშირებს და რომელი დინასტიაც ჩვენს მეზობლებს ჭყავს, ის დინასტია შემოჭყავს ჩვენშიაც. ამიტომაც ქართლის ცხოვრების შემდგენელს აზო, არან ქართველთა მეფის შვილი, ბერძენათ გაუხდია, შირვან I სპარსათ, ანუ ნებროთიდათ გამაჭყავს, და არშაკ I—არშაკუნინათ, შირიანთ, ქართველ მეფის ლევის შვილი,—სოსროდიდათ, ანუ სასანიდათ, და გურამ გურატადატი—ბატრატადათ. მართალია, შირვან I-ის არშაკის და გურამის შესახებ ქართლის მოქცევა არავითარ ცნობას არ გვაძლევს, თუ ვინ იყვნენ შთამომავლობით და რომელ დინასტიას ეკუთვნოდენ, მაგრამ აზონის და შირიანის შესახებ მაინც სომ შირ-და-შირ უჩვენებს, რომ ისინი ქართველები და ქართველთა მეფის შვილები უოფილან. ვინ იცის, იქნება შირვანი და არშაკიც განგებ იყვნენ დაკავშირებულნი უცხო ტომთ დინასტიებთან. ამ მოსაზრებას ისიც სეღს უწყობს, რომ არშაკ I, თუმაც სომეხთა მეფის შვილათ ისენიება ქართ-

ლის ცხოვრებაში, მაგრამ სომხურ წყაროებში სრულწილით
 ცნობილი არ არის.

რაც შეეხება კითხვას, თუ რომელ საუკუნეშია ეს
 ცნობები შეცვლილი, ანუ უკეთ ვსთქვათ, როდის არის
 ქართლის ცხოვრება შედგენილი, ამის შესახებ ვერ-ვურო-
 ბით არაფერის თქმა არ შეგვიძლია. შევნიშნავთ მხოლოდ,
 რომ ქართლის ცხოვრების შედგენა ყოველ შემთხვევაში
 არსენ კათალიკოსის ადრინდელ დროს არ უნდა ეკუთვ-
 ნოდეს, ვინაიდან ქართლის ცხოვრებაში შეტანილი ნი-
 ნოს ცხოვრება არსენის რედაქციისაა და არა ქართლის მოქცე-
 ვის ვარაზტისა. რომ არსენის მიერ გადაკეთებული ნინოს
 ცხოვრება ყოფილა ძველათაც ქართლის ცხოვრებაში, ამას
 ამტკიცებს სომხურათ ნათარგმნი შემოკლებული ქართლის
 ცხოვრება ანუ Chronique arménienne ი, რომელშიაც ნი-
 ნოს შესახებ ცნობებს ისეთივე სასიათი აქვს, როგორც
 არსენის მიერ გადაკეთებულ ვარაზტშია, ამიტომაც, თუ
 არსენი მართლა მკათე საუკუნეში ცხოვრობდა, ქართლის
 ცხოვრების შედგენა არას გზით არ შეგვიძლია მკათე სა-
 უკუნის ადრინდელ დროს მივაწეროთ.

ზოგიერთ სსვა კითხვებს ქართლის მოქცევაში შეტა-
 ნილ წმიდა ნინოს ცხოვრების შესახებ ჩვენ ჩვენს სამ ის-
 ტორიულ სრონიკაში შევეხეთ და აქ აღარ გავიმეორებთ.

საქართველოში ქრისტიანობის დამყარების შესახებ
 ღვათ და საზოგადოთ ჩვენი საეკლესიო ისტორიისათვის
 არა მცირედი მნიშვნელობა აქვს ერთ საუურადღებო წერილს

ეფრემ მონაზონისას, რომელსაც შეუკრებია ცნობებზე, რომელ ბერძენთა წიგნში იხსენიება მოქცევა ქართლისა. ეს შრომა 'ეფრემისთვის დაუკალბია იოანე კვირიანს, ქართველ ეკკლესიარს სვიმეონ საკვირველთ მოქმედის ეკკლესიისა. იოანე კვირიანს დაუმზადებია ქართულ ენაზე სადღესასწაულო და, როგორც ეტეობა, ეს ეფრემის წერილიც ამ სადღესასწაულოში ჩასართავით სდომებია. ეკკლესია სვიმეონ საკვირველთ-მოქმედისა არის სვიმეონ მესექტის ეკკლესია ანტიოხიის მასლობლათ, სადაც მრავალი ქართული წიგნებია გადაწერილი. ერთ მანუსკრიპტში, რომელსაც პროფესორი ცაგარელი უჩვენებს, ამავე სვიმეონ საკვირველთ-მოქმედის სასკლით იხსენიება ეს ეკკლესია¹⁾. რაც შეეხება ეფრემ მონაზონს, მას პლატონ იოსელიანი ერთ ადგილას მეცხრე საუკუნის მწერლად მოიხსენიებს და მეორე ადგილას მეათე საუკუნისა²⁾, მაგრამ, როგორც ხანს მისივე გამოცემული ანტონ კათალიკოსის წიგნით სიტყვაობიდან, ეს ეფრემი უოფილა ეფრემ მცირე რომელიც ცხოვრობდა დავით აღმაშენებელის დროს (1089—1125), და რომელმაც გადმოთარგმნა ბერძნულიდან ქართულად წიგნი დიონისი არქიმანდრელისა „ზეცისა იერუსალიმისათვის“, აქმონი ასის წიგნი, ქადაგება თამა

1) იხ. *Памятники груз. стр. в Святой Земль и на Синай, стр. 185.*

2) იხ. *Краткая история Грузин. церкви, стр. 18, прим. 23. Жизнеописание св. просл. Груз. церковью стр. 29, прим. 1.*

მოციქულისა, ეს ხკენ მიერ მოსხენებულნი წერილი, მასვედ მასვედის ცხოვრება, მოძღვრებანი და სიტყვანი და სსვა. ექვს ტაეშთა შორის, რომელთაც ანტონი ეფერემს უძღვნის, ორ-ტაეშა შირ-და-შირ ხკენს წერილს შეესება. ეტეობა, ანტონს ეს წერილი გარგათ ქქ ანია შესწავლული. მოგვევს აქ ეს ტაეშები:

ამან საწმენოდ ისტორიკოსა ჩუწნდა
 მოქცევისათვს, კერძთაგან ქრისტეს ღუთისად,
 და ქალწულისა, მოციქულთაის ნინას,
 ჭადგებისათვს, ისაწმენა მოთხრობლა
 ქმნილთაგან დიდის თეოდორიტესგანთათ.

ეკ სასკად კუალად აგოსეისთვსცა,
 ესე იგი არს აფსანსთა მოქცევისა,
 თავისუფლება არსიეშისგომოსთა
 აკოკეთვალსთ ქქმნა კრებითრე საღმრთოდ,
 სოლო სსქანიცა აისტორია ბრძნულად ¹).

ეფერემის წერილია, გარდა თრიად საუურადღებო ცნობებისა, რომელთაც მასში ვპოულობთ, საუურადღებოა ხკენთვის სსვა მსრითაც. ეს წერილია ერთი იმ წყაროთაგანი, რომელიდგანაც ვასტანგის რედაქციას გამოუკრებიან ცნობები და შეუტანია ქართლის ცხოვრებაში. თითქმის მეორე სასვეარი ამ წერილისა საწვეკტ-ნაწვეკტატ აქ-იქ მთლათ შეტანილია ქართლის ცხოვრების ვარიანტებში, რომელთაც ვასტანგის წინა-სიტყვაობა მიუძღვის და მის რედაქციას ეკუთვნიან, სოლო მარამ დედოფლის ვარიანტში, რომელიც

¹) წეობილ-სიტყვაობა, გ. 258.

ვასტანგის აღწინდელ დროს ეკუთვნის, ვერსად ვერ ვხე-
 ვით ამ წერილითგან ამოღებულს ცნობებს. ჩვენ ჩვენს
 სამ ისტორიულ ხრონიკაში (გ. CXIII—CXV) აღვნიშ-
 ნეთ, რა შუეტანია ვასტანგის რედაქციას ქართლის ცხოვ-
 რებაში და უჩვენეთ, თუ საიდან არიან ამოღებულნი
 სოციერთი ცნობები, ანუ სტატიები სსენებული რედაქ-
 ციისა. ესლა ჩვენ ეფერემის წერილის სსოლიებში უჩვენ-
 ნებთ და ქართლის ცხოვრების ტექსტის შედარებით დაგამ-
 ტვიცებთ, თუ რომელი ადგილებია ქართლის ცხოვრებაში
 შუეტანილი ეფერემის წერილიდან.

დედანი ეფერემის წერილისა, რომელიც ქვემოთ მო-
 გვევს, ეკუთვნის ჩვენს წერა-კითხვის გამავრცელებელ სა-
 სოცადოების წიგნთ-საცავს (№ 184) და გადაწერილია 8
 მაისს 1809 წელს „გეთილ შობილის ალექსის ძე, კასე-
 თის სამეუფო რეკტორის დავითის“ მიერ. სელ-ნაწერი
 in 4° შიიცავს სულ 9 გვერდს და დაწერილია სქელ
 ლურჯ ქალღღსე წვრილის, მავრამ ძრიელ ლამაზის ნუს-
 ხა მხედრულის სელათ, რომელსაც ამშვენებენ ძრიელ
 სშირი, ლამაზი და მოხდენილი შატარა ხუცური ასომთა-
 ვრულები. სელ-ნაწერს სქელი შხალერის ქალღღი აქვს
 შემოკრული და ერთი მინაწერი უჩვენებს, რომ ჩვენი დე-
 დანი იერონიმე ალექსიევს ჭკუთნებია სსვა ვარინტი ჩვენ
 ვერ ვიპოვეთ, თუმცა შლატონ იოსელიანი უჩვენებს ამ
 გვარვე წერილს მცხეთის მანუსკრიპტებთა შორის 1).
 ტექსტი ჩვენი დედნისა უცვლელათ მოგვევს აქ.

1) იხ. *Жизнеоп. свят. Груз. церк. стр. 29 пр. 1.*

უწეება მიზეზისა ქართულთა მოქცევისასა, თუ რომელთა წიგნთა შინა მოიხსენების.

სულიერსა მამასა ჩემსა ღ ზატოხანსა ეკკლესიარსსა-
 ჩუენ ქართულთასა, მღუდელსა უფლისასა, იოანეს გვრი-
 აგოსსა, უოკლად მტირე და უღირსი სხვისა და სასკელისა
 ეფრემ მონაზონი თაეკანის-ცემით მოგიკითსავ.

ვინაიდეგან მადლითა ღუთისათა სრულ-იქმნა გულს
 მოდგინება შენი წიგნისა ამისთჳს სადღესასწაულოდსა,
 რომელი შენ იწროებასა შინა ჟამთასა უსუბუთ განვრ-
 ცობითა გონებისათა მოუგე საზოგადოსა მაგას ნიჭსა
 ნათესავისა ჩუენისასა, ეკკლესიასა წმიდისა სჳმოუნ საკურუ-
 ლთ-მოქმედისასა, რომელი ვითარცა საწყაული კეთილი
 და განმყოფელი იოქლისა ცხოვრებისა ჭეშმარიტებით წმი-
 დად მოდად ¹⁾ სასკელ დებულ-არს.

ჟერ-იყო ამასცა ზედა ჩემგან სრულ-ჴყოფად ბრძანე-
 ბად შენი, რათა წერით დაიდუას მას შინა მოსახსენებელი,
 რდეს მოქცევისა ჩუენისა და თუ რომელთა წიგნთა შინა-
 ბერძენთასა ჴესენებულ-არს იგი, უკმდეს თუ ვისმე გამო-
 მქმებულთაგანსა ცნობად.

საცნაურ იუენ, ვითარმედ მიერვე ჴდაგებითგან წმი-
 დათა მოციქულთათა, რაჟამს წინასწარ-მეტყუელისაებრ და-
 ვითისა უოკელსა ქუტუანასა განჴკდა კმა მათი და კიდეთა

¹⁾ შეისწავვე: რამეთუ ბერძენნი არა თორნედ, არამედ წმი-
 დად მოდად უწოდენ წმიდასა ეკკლესიასა ჩვენ ქართულთასა.

სოფლისათა სიტყუნი მათნი“, ესრეთ კიდეთა ამბავსა
 ითქმის ჩუწნთხსტა მიმოსლუასა შინა წმიდათა მოციქულ-
 თასა ანდრია პირველ წოდებულისა მიერ ქადაგებაჲ შორის
 აკაზგაჲსა, რომელ არს აფხაზეთი, და მიერ წარსულაჲ
 ჩრდილოეთისა, რომელ არს ქართლი.

გარსა ამათ წმიდათა სამოციქულონი მოძღურებისა
 თესლთა ანუელნი მრავალ ჟამ დაიპუნა ღუბრძღმან მე-
 გერპითამან არა სოლო ჩუწნ შორის, არამედ თჳთ მათ
 ბერძენთა შორის ვიდრე ჟამთამდე მეორედ ჰაგლედ ზეცით
 წოდებულისა დიდისა კოსტანტინესთა. ამის კეთილად მსა-
 ხურისა მეფისა ჟამთა ღმერთმან, რომელმან დიდთა და
 მრავალ-ტომთა თესლთათჳს იზრუნა, არცა ჩუწნ მცირენი
 დაგვიტეკნა უღვაწად, არამედ ესრეთ განაგო ცხოვრება
 ჩუწნი და კულად აღმოწოდება, ვითარცა მოიხსენებს თეო-
 დორი ტე 1) საეკკლესიოსა მოთხრობისა წიგნსა შინა თჳს-
 სა ოცდა მეოთხესა თავსა და იტუჳს ესრეთ:

„ჩინდოთა უკუწ ფრუმენტიოს მოძუენებულ ექმნა ღუ-
 თის მეცნიერებად. სოლო ქართულთა მათულ ჟამთა შინა დე-
 და-გაცი ვინმე ტუწწ-ქმნულიჲ ეშმარტებისა მიმართ წინა-
 მძღუარ ექმნა, რომელი იგი სამარადისოას ღოცჳსად შემჴსტუა-

1) თეოდორი ტე არის ვიზანტიის საეკკლესიო ისტორიკოსი.
 მე V საუკუნისა. თეოდორიტეს გარდა ქართლის მოქცევის მო-
 გვითხრობენ მე-V საუკუნისავე მწერლები სოკრათი და სოზომე-
 ნი და მე-IV საუკუნისა რუფინი. ამათ ჩვენი წერილი არ იხსენიებს,
 თუმცა უკანასკნელი მათგანი თითქმის თანა-მედროვე იყო ქართლის
 მოქცევისა. რუფინის ცნობით, მას ქართლ. მოქცევის ამბავი აუწერია.
 ივერის მეფის ბაკურიუსის სიტყვით (...haec nobis ita gesta...

დუღ-იყო, ღ ლბილ საჩეცელ თჳსსა აქუნდა ძამად დარე-
 ცილი იატაკსა ზედა მიწისასა. ხოლო უმეტეს ყოველთა
 ჭშუჭბათასა შეიტგობდა მარსუასა, ვინამცა ამით შრომათა
 მიანიჭეს მას მადლი მოცაქულებისა.

ხოლო ვინამთგან ნათესავი იგი არა რას მცნებდ
 იუქეს კელოვნებასა მეურნალობისასა, ამისთვის მიმოვი-
 დოდიან სილგად სნეულთა და თჳსთა მათ უძღურთა სილ-
 ვისაგან და სნეულებათა მათთა გურნებისა გამოცდილებით
 ისწავებდეს სახესა გურნებისასა.

იყო ვინმე დედაკაცი, რომლისა ძე სნეულ-იყო, და
 მის ძლით მივიდა იგი დედაკაცსა მასთანა, დიწსსა ქები-
 სასა, და იკითხუდა მისგან, თუ რაად უდიწს ყოფად მისსა.

ხოლო დიწსმან მან მიიუქანა ყრმა იგი უძღური და
 მიწვინა თჳსსა-მას ცხედაწსა მოღვაწეებისასა და ეკედრე-

Bacurius, gentis ipsius rex... exposuit), როელიც მას უნა-
 ნავს იერუსალიმში 50 წლის შემდეგ ქართლის მოქცევისა.
 ნინოს მო'ვლის დროს ბაკურიუსი ახალ-გაზდა ყოფილა და
 თვით გამართარა მოწმეთ ნინოს ქადაგებისა, მერე ბაკურიუსს სუ-
 ლიერი საქმეების გამო უგმია თჳის ხარისხი, სამშობლოც
 და იმპერატორი თეოდოსიოს მიერ დადგენილ ყოფილა პალეს-
 ტინის უფროსათ- 394 წელს საბერძნეთის ფრით ბაკურიუსი
 შეტკუბია მტარკალს ეგვიპტის და ამ ბრძოლის დროს გადაცუ-
 ლილა. ჩვენი წყაროები ამ ბაკურიუსს ანუ ბაქარს არ იხსენიე-
 ბენ. ბროსსეს აზრით, ეს ვინმე ივერიის წარჩინებული პირი იქ-
 მნებოდა, სახელ წოდებით ბაქარ, და დანიშნული სარდლათ იმ
 დარისა, რომელიც ქართველ მეფეს ბაქარს (342—364) უნდა
 ეიშველებიოს თეოდოსიოს ბერძენთა მეფისათვის (Hit. de la.
 Géor. t. I, p. 132, n. 3).

ბოდა შემოქმედსა ყოველთასა მოხილვად მისსა, და უძღურებისაგან. ხოლო უფალმან ვედრებაჲ მისი მიითუ-
 ალა და მიანიჭა უძღურსა-მას სიმართლე.

ამიერთგან საკურველი იგი დედაკაცი ძრავალ განთ-
 ქმულ იქმნა, ვიდრელა არცა თუ მუღლესა მეფისასა დაე-
 ფარა მისთვის, არამედ მისი მიუწოდა მას, რათა მივიდეს
 მისსა, რამეთუ იგიცა ბოროტითა ვნებითა შეპყრობილ-
 იყო. ხოლო ღიწმანს სიმდაბლისა სიბრძნით გეგვითა არა
 მიითუალა ვედრება იგი დედოფლისა, გარნა დედოფალმან
 იმუღებულმან სახმარებითა საქმისათა არა გუჟაღ-ილო
 შატრივი დედოფლობისა, არამედ თვით მიისწრაფა ტყუილ-
 ქმნილისა-მის.

ხოლო მან კუჟაღ იგიცა თვისსავე მას მიაწვინა სი-
 დაბლისა საჩუქრელსა და წამლად უბრძოლულად ვნებასა
 მას ზედა მოიპოვა ღოცნა. მასინ დედოფალმან ინება მი-
 ნიჭებად მისსა სასყიდელსა გურნებისასა, რაოდენი რაჲ
 თვით ღიწმ მიგებისა საგონებელ უხნდა, ოროჲ და ვეც-
 ხლი, შესამოსლები და სამკაული და ყოველივე, რაოდენი
 რაჲ არს ნიჭი სამეუფოჲსა შატრის მოყუარებისა.

ხოლო საღმრთომან მან დედაკაცმან ჭრქუა: „ამათგან-
 ნი არა რაჲ მიემს მე, გარნა დიდად სასყიდლად გურნე-
 ბისა შეკრავს მე შესა შემეცნებისა ღუთის მსახურებისა-
 სა“. და ღოცუნდა, რათა საღმრთო ტამარი აღმართოს მაც-
 ხოვნებელისა მისისა ქრისტესთვის.

ესე რა ესმა დედოფალსა, წარვიდა იგი მეფისა და
 თავისა მიერ თვისისა განაკვირვა მუღლე თვისი მეყსა შინა
 განკურნებითა თვისითა. ამისა შემდგომად განურცხდა მას

ძღაერებს ღუთისა, რომელი იმსახურებოდა ტყვისა და მისგან და ღოცვდა ქმარსა თვისსა, რათა იგი მხოლო იცნას დიკრ-
თად და აღუქნოს მას ტაძარი სალოცველი. და ესრეთ
ამის გურნებისამიერ იქმნა შეცნალებაჲ ქართულთა ნათე-
სავისა.

სოლო მეფე მეუღლესა თვისსა ზედა ქმნილისა მის-
გან საკურველებით გურნებისა ირინად განკურვებულ იქმნა,
გარნა ეგრეთცა არა იხუბა აღუქნებაჲ ტაძრისა საუფლოსა.

ამისსა შემდგომად მცირედნი რაჲ ჟამნი წარსდეს,
განვიდა იგი ნადირობად. სოლო გაცთ-მოუქარქმან მეუფე-
მან მკვავსად შავლესსა მოინადირა იგი, რამეთუ მეფსა შინა
ბნელმან რაჲმემან მოიცვა იგი და არა უტოვებდა მას უშო-
რესად ვინაჲკე წარსულად. სოლო თანა-მონადირენი იგი
მისნი ჩუჭულებისაებრსა-მას ჭსედვდეს შარავანდელსა მნი-
სასა და იგი ოდეს მხოლოდ დაშთომილ-იყო შეკრულად
საკრულთთა ვერ მხედულთაბისთა. და ესე ვითარსა რა ულო-
ნოებსა შინა იყო, ჭხოვა ღონე ცხოვრებისა, რამეთუ მუის
გულის-სმა ჭყო ბრალი ურწმუნოებისა თვისისა და ტუჭ-
ქმნილისა მის დედაკაცისა ღუთისა, სადა შემწედ და ღირ-
სსა მას საკურულთებისასა ტუჭსა მოუხდა და ღოცვდა
მას, რათა აჩუჭნოს მას სასე აღუქნებადისა-მის ტაძრისა.

სოლო რომელმან იგი აღავსო ბესელიელ სიბრძნითა
ხუროთ მოძღუარებისათა, ესეცა მასვე ღირს-ჭყო მადლისა,
ვიდრემდის საღმრთო დაუსასა მათ ტაძარი და იგი დასა-
ხვდა, სოლო იგინი აღმოჭკუჭთდეს და აშენებდეს ვინად-
გან უკუჭ სრულ-იქმნა აღუქნებაჲ და სართული განქმარ-
თა და მხოლოდ მღუდელიდა საძაბელ-იყო. ჭხოვა ამისი-

ცა ღონე საკურჩქლმან მან დედა-კაცმან და აზრსა მათსა ვარსა ნესაუთასა, რათა მიუვლინოს მოციქული მეფესა ბერძენთასა და ითხოვოს მისგან მოვლინებად მოძღვარი ღუთის მსახურებისა და მან მიიღო რაჲ, მცნება ესე მისგან, მუნ-ჭსთქქესსკე ¹⁾ წარავლინა მოციქულ.

სოლო მეფემან ისწავა რა მიზეზი სათხოველისა, რამეთუ კოსტანტინე იყო მსურვალედ ტრფიალი ღუთის მსახურებისა, რომელმან იგი ჟრიაღსა პატრიკსა ღირს-ჭყუნანა მივლინებულნი იგი მისსა და კაცი ვინმე სარწმუნოებიოთა და ცხოვრებითა და გულის-სმის ყოფითა შემკობილი, ღირს-ქმნილი მღუდელ-მთავრობისა, ქადაგად მოუვლინა ნათესაუთა ამით უფროდსლა მრავლითა ნიჭითა“.

ამას უკვე თეოდორიტე ესოდენ მოიხსენებს, სოლო სსჩათა წერილთა შინა საკელ-დებით პოვნილ აზს სახელი ტყუსა მის, სოლო ჩუქსნ ტყუქსთა მკსნელისა, რამეთუ ბერძულად „ნონა“ უწოდიან წმიდასა-მას, რომელსა ჩუქსნ მცირედ შეცტალებითრე „ნინა“დ სახელ ვსდებთ ²⁾. ევრეთვე სახელიცა მივლინებულისა მის ეპისკოპოსისა ესრეთ პოვნილ აზს, ვითრემედ თჯთ ევსტათი იყო ანტიო-

¹⁾ „მუნ-თქქესსკე“ ნიშნავს „მაშინვე“, „მსწრაფლ“. ეს უპკელესი ფორმა და შემდეგ დროის ხელ-ნაწერებში მუნ-თქქესსკეს მაგიერ ჩხარება „მუესეულად“, „მუსი“.

²⁾ ფორმა „ნინა“, ჩვენის აზრით, რუსული ენის გავლენით არის გადაკეთებული „ნინო“-საგან და აქაც მერმე შეცვლილათ უნდა ჩაითვალოს. ყოველ შემთხვევაში ევ სიტყვა ამ ფორმით ძველ ხელ-ნაწერებში არსად არ შეგვხვედრია.

ქელ პატრიარქსი, რომელმან დაამკარა ეკლესია იგი მიწის-
 ნის მიერ მცხეთას აღშენებული და უკურთხა მათ კათალი-
 კოსი მთავარ-ეპისკოპოსი 1).

სიტყვა „ნინო“-ს, მართლა ჰუნდიან წარმომდგარათ ლა-
 თინური სიტყვიდგან nonna, რომელიც ნიშნავს „ღუთის მოსავს“,
 „მონაზონს“ (იხ. Langlois Collection... t. II, p. 125, n. 4).

1) ევსტათი იყო ანტიოხიის პატრიარხათ 325 წლიდგან
 331 წლამდე. 131 წელს მას საპატრიარხო ტახტი ჩამოართ-
 ვეს მწვალებლებმა და კოსტანტინე დიდმა ის განდევნა. მის საქარ-
 თველოში მოსკლის შესახებ ჩვენ გერათუერს ვერ ვპოულობთ ვერც
 ჩვენს და ვერც უცხო ტომთ წყაროებში მეფერთმეტე საუუნემ-
 დის, რომელსაც თვით ეს ეფრემის წერილიც ეკუთვნის. სენ-
 მარტენის აზრით, თუ მართლა ევსტათი მოვიდა მცხეთაში, ეს
 უნდა მომთარ-იყოს 331 წელს, როდესაც ის ტახტიდგან ჩა-
 მოაგდეს. ბროსესეს არ ჰსჯერა, რომ კოსტანტინეს ევსტათი
 განდევნის შემდეგ გამოეგზავნოს მცხეთაში და ამისათვის მის
 მოსვლას ჰუნადის 325 წელს (H. de la G. p. 118. n. 3;
 p. 131, n. 4).

ნიკოლოზ კათალიკოსი თავის მოთხრობაში „საკითხავი
 სვეტიისა ცხოველისა, კვართისა საუფლოსა და კათოლიკე ეკლე-
 სიისა“ იძლევა კითხვას, ეგ როგორ არისო, რომ თეოდორიტე
 ევსტათის მოიხსენიებს საქართველოში გამოგზავნილათო და აქ
 (ესე იგი ჩვენს მატთანეში) კი იოანე იხსენიებაო. ამის პასუხათ
 ის მოსაზრება მოჰყავს, რომ ევსტათი იმ-ტომ ყოფილა გამოგ-
 ზავნილი, რომ დაამკვიდროს ჩვენში ქრისტეს სჯული, და უკან-
 ვე წარვიდესო, ხოლო იოანე იმისთვის, რომ სამუდამოთ დარჩეს
 ჩვენშიო. ცნობა ევსტათის შესახებ ნიკოლოზს ამოუღია ამ ეფ-
 რემის წერილიდგან (რაცა სჩანს შემდეგი მისი ფრაზიდგან:
 „რამეთუ გვიპოვნეს ბრძენთა წერილთაგან გადმოღებულ მცა-

სოფო მეფემან ქართულთაჲს და ყოველთა მათა-
 ვართა მისთა დაუწყეს ჰატრიარქსა ანტიოქიისსა მოსას-
 ყიდელად ნივთთა წმიდისა მირონისათა ჯვარაკები ათასი
 კუმილი ქუჩუნისაგან ქართულთასა, რათა სავსოჲ შე-
 მოსავალთა მათთა იუას ივას ნივთთა მირონისათა, რამე-
 თუ მამინ მათ ყამთა არა სავსა სხუგან წმიდა იქმნებოდა
 მირონი თუნიერ ანტიოქიას და მიერ განეყოფოდა ყოველთა.

ამიერ იცნობების ყამი მოქცევისა და ვითარმედ ან-
 ტიოქიისა სავდრისა მიმდგომ იუუნეს და მიერ კელ-დასს-
 მულ იქმნებოდეს ქართლისა კათალიკოსნი.

რედ გამოკრებული ზოგსრე წმიდისა ნინოს მიერ მოქცევა ქარ-
 თველთა ნათესავისა“...), მაგრამ ეგ ცნობა ჩვენს ავტორს თეოდო-
 რ-ტესთვის შეცთომით მიუწერია. ეფრემის წერილიდან სრულებით
 არა სჩანს, რომ ეკსტათის შეახებ ცნობა ქართლად წამოსვლისა
 თეოდორიტეს ეკუთვნოდეს (იხ. საქ. სამოთხე, გ. 96).

ნიკოლოზ კათალიკოსი, ავტორი ზემოხსენებული საკით-
 ხავისა, ცნობობდა გიორგი მესამის დროს (1156—1184). ის თავის
 შრომაში თვითონ იხსენიებს თავის თავს ზ ბურდუნან დედო-
 ვალს, გიორგი მესამ ს ცოლს, რითაც მტკიცდება დრო, თუ რო-
 დის ცნობობდა ავტორი (ibid. გ. 111). ნიკოლოზის შრომა
 წარმოგვიდგენს ძრიელ განვრცომილს და განახლებულს მოთხ-
 რობას სვეტი ცხოველის და საუფლო კვართის შესახებ და
 როგორც განვრცომილი მოთხრობა რასაკვირველია ბევრ ისეთ
 ცნობებსაც გაძლევს, რომელნიც ნინოს ცხოვრებაში არ მოიპვე-
 ბიან. განსაკუთრებით დაწვრილებით მოთხრობილია სასწაულები,
 რომელნიც სვეტი ცხოველისაგან ყოფილა, აღმართებიდან თვით
 ავტორის დრომდე. თავ-და-პირველ დედნათ ნიკოლოზს, რო-
 გორც ეტყობა, ჰქონია ქართლის ცხოვრებაში შეტანილი ნინოს

სოლო თუ ოდეს იწუეს თუთ სელ-დასმად და ვა-
 თარძედ არა ოზნიერ წესისა და ბრძანებისა, ესე კვბოვეთ
 სრთხოდრძისა შინა ანტიოქიას აღწერილსა, რომელი იტ-
 ყუს ესრეთ: „დღითა კოსტანტინე სკორის მოსასელი-
 სათა, ანტიოქიას პატრიარხობისა ნეტარისა თეოფილაქ-
 ტეს, ვითარძედ დიდსა ჭირსა შინა არიან ქრისტიანენი ძეკუ-
 რნი ქართუქლთა სოფლებიანნი, რამეთუ დღითაგან ნეტა-
 რისა ანასტასი მღუდელ-მოწამისა, ანტიოქელ პატრიარ-
 ხისა, არა გურთხეულ არს მათდა კათალიკოსი მთავარ-ეპის-
 კოპოსი, სიძნელისათვის გზისა, რამეთუ აჯარვიანთაგან ვერ
 იკადრებენ სლუად.

სოლო მან ბჭობითა კრებისათა მთავარ-ეპისკოპოს-
 თა, მიტროპოლიტთა და ეპისკოპოსთა თუსთათა, მისცა
 ქართუქლთა პროტრექტიკონი, რომელ არს განჭვსნითი,
 რათა თუთ მათისა საზღურისა ეპისკოპოსთაგან კელნი
 დაესსმოდინან უამად-უამადსა კათალიკოსსა ქართლისასა,
 რომელიც სადმროთმან მადღმან უჩვენოს მათ და რომელი

ცხოვრება, არსენი კათალიკოსის რედაქციისა. ჩვენთვის საყურად-
 ლებოა, რომ ნიკოლოზი თავის შრომაშა ქართლის ცხოვრებას
 უჩვენებს: „რამეთუ ვინ გამოწუელიდვით შემოიბლობდეს დასაბამ-
 სა და სადაობსა ნეტარისა-მის ნინოსასა, წიგნი იგი ხე-
 ლად მიიღენ აღწერილი მოწერილობით მოთ-
 ხრობისათუს ქართუქლთა ცხოვრებისა და მისგან
 გეუწუოს ყოველივე აღმაკსებელად ჩუქნისა ნაკლულევანებისა“
 (ib. გ. 37). ამას საჭიროთ ჳნადის ნიკოლოზი შენიშნოს მიტომ,
 რომ ნინოს ცხოვრებას და ქართლის მოქცევას ის ძრიულ
 მოკლეთ ენება.

გამოიჩინონ მოყუასთა მის ეკკლესიასათა, თანა-დგომითა და წამებითა ეპისკოპოსთათა წესთაებრ საეკკლესიოთა. და შეუქმნა მათ აღწერით მოსსენებული თავისა თჯისათჯს და მუნ შემოკრებულისა კრებისათჯს, და სელ-დასსმულ ჭყო ერთი ორთა მათ მისსა მოკლენებულთა მონაზონთაგანნი, სასკელით იოანე, მის უამისა კათალიკოზად მათდა ¹⁾.

გასაკვირველია, რომ შემოსენბული ადგილით ნიკოლოზის მოთხრობისა არავის არ უსარკებელია იმათ წინააღმდეგ, რომელნიც ქართლის ცხოვრებას ვახტანგის შეთხზულათჴნადოდენ.

¹⁾ ეს ორი პარაგრაფი სიტყვა-სიტყვით შეტანილია ქართლის ცხოვრებაში და ჩართულია ადარნასე I-ის (619—639) ისტორიაში. ქართლის ცხოვრებაში ეს ადგილი იკითხება სე:

„და მოკუდა კათალიკოზნი ბართლომე და აშან ადარნასემ დასვა კათალიკოზად იოანე და წარგზავნა ანტიოქიას, და მის თანა მონაზონი ერთი მოციქულთაცა და საკურთხეველთაცა, რამეთუ განწესებულ იყო კურთხევა ანტიოქიით კათალიკოზისა და ვერლა-რა ვის კელ-ეწიფებოდა სვლად გზასა ანტიოქიისასა, ამისთჯს დიდი ზრუნვა აქენდა ქართულთა. ხოლო დღეთა თეოფილაკთე ანტიოქელ პატრიარქისა წარავლინეს მოციქულნი და მიუადენ წინაშე თეოფილაკტეს, ანტიოქელ პატრიარქისა, და მიუთხრეს ნეტარსა თეოფილაკტეს, ვითარმედ დიდსა ჴირსა შინა არიან ქრისტეანენი, მკვდრნი ქართულთა სოფელკებისანი, რამეთუ დღით-გან ნეტარისა ანასტასი მღუდელ-მოწამისა: და არა კურთხეულ არს სიმნელისათჯს გზათასა. ხოლო მან ჴყო საზოგადო კრება და განაჩინა ჴჭობითა კრებისათა მთავარ-ეპისკოპოსთა, მიტროპოლიტთა და ეპისკოპოსთა თჯსთა თანა, რათა შეკრებოდენ ეპისკოპოსნი სამრევლოსა მისისანი და აკურთხევედენ კათალიკოზსა უამითი-უამად, რომელიცა საღმრთომან მადლმან უჩვენოს მათ და რომელი გამოიჩინონ და სთქდეს მეფესა და

ხოლო შემოსენებულისა მის წილ ათასისა კუჩა-
 ლისა დაუქესა მათ, რათა წლითი-წლად მოსცემდენ უა-
 მად-უამადთა პატრიარხთა ანტიოქიისათა ათასსა დრაკან-
 სსა, რომელი იგი მოეცემოდა ვიდრე დღეთამდე იოანე

ეპისკოპოსსთა, და ერსა და მოყუასთა მის ეკკლესიისათა და
 შეუქმნა მათ აღწერილი მოსახსენებელი თავისა თვისსათვის და
 მუნ შემოაკრებულისა კრებისათვის, და კელ-დასმულ ჰყო ერთი
 ორთა-მათ მისსა მოვლინებუ ლთა მონაზონთაგანი, სახელით იო-
 ანე, მის უამისა კათალიკოზად მათდა“ (იხ. ქ. ცხ. ტ. I, გ.
 168).

ამას შემდეგ ქართლის ცხოვრება კვლავ უმატებს: „ხო-
 ლო ამას ანტიოქიის კრებასა შინა გაპატიოსნდა და განთავი-
 სუფლდა მათგან კათალიკოზნი, რამეთუ კელ ქვეით აღარ არის
 პატრიარხთა, აღარც აკურთხევენ, არამედ თვისნი ეპისკოპოსნი
 აკურთხებენ, და მიერიფგან განუფინა ქვეყანასა ზედა, ვითარმედ
 განთავისუფლდა კრებასა შინა ანტიოქიისასა. მაშინ უკუწ იოანე
 გუთელ ეპისკოპოსი თვისსა სამწყოსსა და ერისა მიერ მოივლი-
 ნა ქართლად, და ქართლისა კათალიკოზისა იოანეს მიერ შიი-
 ლო ხელთ-დასჯმა მცხეთას. რამეთუ მას უამსა საბერძნეთისა კერ-
 ძონი ხატთა ბრძოლისა წვალეპასა დაეპყრნეს“ (იხ. იგივე
 გვერდი ქართლის ცხოვრებისა).

ესევე ადგილი შემოსენებელი წერილისა სულ მცირეო-
 დენ შეცვლით თეიმურაზის ვარიანტში სტეფანოზ მეორის
 (639—669) მთავრობის ისტორიაშია ჩართული (იხ. ქ. ც. გ.
 171, შენ. 2). მარიამ დედოფლის, რუმინცევის და მეგრელიის
 ვარიანტებში ეს ტექსტი არ არის შეტანილი.

რაც შეეხება ცნობას იოანე გუთელ ეპისკოპოსის შესახებ
 ეს ადგილი ქართლის ცხოვრებაში გიორგი მთაწმინდელის
 ცხოვრებიდან, ან ამ ცხოვრებაში ნაჩვენებ სვინაქსარიდან უნ-

წმიდისა პატრიარქისათა. რამეთუ მან ანიჭა იგი ორეს-
ტის წმიდასა პატრიარქსა იერუსალიმისასა, რომელი მივი-
დოდა მოციქულად ბასილესთანა, მეფისა ბერძენთასა, რათა
მისსა საუდარსა მიეცემოდის ქაბთუჭლთა მიერ. და მიერ
დღივგან დაეწესა რა მოსსენებაჲ ოდენ სახელისა აქუნ-

და იყო შეტანილი. ხსენებულ ცხოვრებაში ეს ამბავი ასეა მოხ-
სენებული: „იყო უამი, რომელ ყოველსა საბერძნეთსა შინა მარ-
თლმადიდებლობა არა იპოვებოდა და იოანე გუთელ ეპისკოპოსი
მცხეთას იკურთხა ეპისკოპოსად, ვითარცა სწერია დიდსა სჯნაქ-
სარსა“ (იხ. მამ. ცხ. შიომღ. ხელ. გ. 239). სვინაქსარში
ეს ადგილი მოყვანილია 1 ოკტომბრის საკითხავში.

ამ ადგილის შესახებ ქარ. ცხოვრებისა ბროსსე შენიშნავს:
„მთელი ეს პარაგრაფი, თუმცა ძრიელ საინტერესოა, მაგრამ
სავსეა ანახრონიზმებით. მართლაც და 598 წლიდგან 610
წლამდე ანტიონიის პატრიარხათ იყო ანასტასიოს II, რომელიც
მოკლულ იქმნა ქრისტიანობის წინააღმდეგ აძრულ ებრაე-
ლების მიერ. ამისთვის ის ჩარიცხეს წმინდანების სიაში და მისი
დღესასწაული არს 21 დეკემბერს (ნახ. Lebeau. t. X, p.
244). რაც შეეხება თეოფილაკტეს, ის იყო ანტიონიის პატრიარ-
ხათ 744 წლიდგან 751 წლამდე, ასე რომ კათალიკოსი იოანე
ვერ იკურთხებოდა თეოფილაკტეს მიერ. ამას გარდა გუთელ
ეპისკოპოსი მცხეთაში უნდა კურთხეულ-იყოს, როგორც სხვა ად-
გილას შევნიშნე (Hit. de la Géor. t. I, p. 115, n. 1)
მერვე საუკუნის დასაწყისში და ამასთანავე არა ქართველ კათა-
ლიკოსის იოანეს მიერ. ყოველ შემთხვევაში ჩვენ მხოლოდ
ერთ იოანეს ვიცნობთ, რომელიც დადგინებულ იყო ადარნასეს
მიერ. ამას გარდა ოთხის საუკუნის და მე-8-ის განმავლობაში,
სტეფანოზ მეორიდგან დაწყებული დავით აღმაშენებელის დრომ-
დე, ანუ 663 წლიდგან 1105 წლამდე, ჩვენ არა გვაქვს სია

დეს ქართულთა შორის ანტიოქელსა შატრიაწხსა ჭ უკეთეს
 თუ ოდესმე გამჩნდეს წვალებამ, მაშინღა მიავლინებ-
 დეს მუნ განმარტუად წუალებათა და ცთომათა ძლიერთა, ვი-
 თარ იგი ნეტარისა თუადორე შატრიაწხისა დღეთა წარ-
 შოივლინა ბასილი ღრამატიკოსი წუალებისათჳს აკაკთაძსა“.

აქა დაგვიშთა საძიებელი მრავალთა, თუ ოდეს მიი-

კათალიკოსთა. ამიტომაც მე ამ ადგილს უცქერ, როგორც მი-
 მატუბულს ისეთი კაცის მიერ, რომელსაც კარგათ სცოდნია თა-
 ვის ქვეყნის ისტორია, მაგრამ სრულეპით არ ყოფილა გაცნო-
 ბილი მსოფლიო ისტორიას. მე მგონი კიდევ, რომ ზემოხსენე-
 ბელი პარაგრაფის ბოლოში ღაპარაკია მონოთელისტების და
 მონოფიზიტების განხეთქილების შესახებ, რომელიც არყევდა
 უკანასკნელ წლებს ირაქლის მეუბისას. იხ. Lebeau, t. XI,
 p. 172.“ (Hist. de la Géor. t. I, p. 230, n. 1).

ჩვენ ეს შენიშვნა ბროსესეი განგებ მოვიყვანეთ იმის და-
 სამტკიცებლათ, თუ როგორ შემცთარ აზრს გამოათქმევინებს
 კაცს ზოგიერთი ადგილი ქართლის ცხოვრებისა, როდესაც
 არ იცის, თუ ვის ეკუთვნის, ან საიდგან არის ამოღებული ეს
 ადგილი. ამიტომაც თავი-და-თავი საქმეა ქართლის ცხოვრების
 შესწავლისათვის გამონახვა და გამოქვეყნება იმ წყაროებისა,
 რომელნიც აქა იქ შეტანილნი არიან ქართლის ცხოვრებაში
 ძველათ თუ შემდეგ დროებში. ეს ადგილი ჩვენი წერილისა
 თავის თავით არა ვითარ ანახრონიზნს არ შეიცავს, და თუ ქარ-
 თლის ცხოვრებაში ანახრონიზმი გამოდის, ეს იმის ბრალია,
 რომ წერილის ცნობა თავის ადგილზე არ არის შეტანილი.
 თვით ის მოვლენა, რომ სხვა და სხვა ვარიანტში ეს ჩვენი
 წერილის ცნობა სხვა და სხვა ადგილას არის შეტანილი, ცნა-
 დათ ამტკიცებს, რომ შემტანს არ სცოდნია, სად უნდა ყოფილ-
 იყო ამის ადგილი. მას სხვათა შორის ადარნასეს მეუბა გამო-

დეს ქართულსა გურთსეკა მიწისა. და ამისდა ცნობად
 მძავალ-ყამ ვდროედ აღწერად ბძმანებულსა ჩემსა შენ
 მიერ მოსასსენებულსა ამას და ესოდენ კვპოვე საზოგა-

ურჩევია, რადგანაც ქ. ცხოვრებაში მართო აღარნასეს დროს
 იხსენიება იოანე კათალიკოსი და ჩვენი წერილიც ხომ იოანეს
 იხსენიებს. მაგრამ ესლა ჩვენ ქართლის მოქცევის წყალობით
 სხვა იოანე კათალიკოსიც ვიცით. ეს ის იოანეა, რომელიც ჩვენს
 სიაში (იხ. შედარებით სია კათალიკოსთა) ნაჩვენებია მეორმოც-
 და მესამე კათალიკოსათ და იოანეს სახელით მოთხება, თუ მთა-
 ვარ-ეპისკოპოსებსაც ვინაგარიშებთ. ჩვენის აზრით სწორეთ ეს
 იოანეა, რომელიც იხსენიება ზემო მოყვანილ წერილში და
 რომელიც უკურთხებია ანტიონის პატრიარხს თეოფილაქტეს.
 თეოფილაქტე, როგორც მოვიხსენიეთ, იყო პატრიარხათ 744
 წლიდან 757 წლამდე და უეჭველათ იოანესაც ამ დროს უც-
 ხოვრია, ასე რომ დრო იოანე IV კათალიკოსობისა ესლა დაახ-
 ლოვებით ცნობილათ უნდა ჩათვალოს. ამ გარემოებას დიდი მნიშე-
 ნელობა აქვს ჩვენთვის, ვინაიითგან კათალიკოს ევზონიდგან დაწყებუ-
 ლი (639—663), თუმცა გვაქვს ესლა სია 27 კათალიკოსთა, მაგრამ
 რომელი რომელ დროს იყო კათალიკოსათ, არ ვიცით. თუმც იო-
 ნე IV დაახლოვებით 744—757 წლებში და ეჭვი არ არის შემდეგაც
 ცხოვრობდა, მაშასადამე ცხრა კათალიკოსს (თავუაჩაგ II, ევლალე,
 იოველ II. სამოველ VII, გიორგი I, კვირიონ, იზიდ-ბოზიდ, თე და
 პეტრე III-ს), რომელნიც ევზონ და იოანე IV შუა არიან მოხსე-
 ნებულნი, უცხოვრიათ 663—757 წლებში, ასე რომ ორთა-შუა
 რიცხვით თითოეული მათგანი თითქმის ცხრა წელიწადი ყოფილა
 კათალიკოსათ. ეს იმ დროსთვის ცოტა არ არის. უფრო ხან-
 გრძლივი კათალიკოსობა სხვა დროსაც იშვიათია. მაგალითათ,
 არჩილ I დროს (410—334) 24 წლის განმავლობაში ოთხი
 მთავარ-ეპისკოპოსი გამოცვალა, ბაკურ III-ს დროს (557—570)

დოდ უოკელთათჳს, ვითარჳდ სადგიდონისა კრქებასა ესჳს, რომელ სიძვირისათჳს ფასით ჭეიდდეს მიწონსა, ამისთჳს ჭბრძანეს წმიდათა მამათა, რათა არა სოლო ანტიოქიას,

ცამეტი წლის განმავლობაში სამი კათალიკოსი იყო, აღდარნასეს დროს (619—639) ოცი წლის განმავლობაში სამს კათალიკოსს ვპოულობთ.

იმ ცნრა კათალიკოსთა შორის, რომელნიც ჩვენ ევონი-დგან იოანე მეოთხემდე უჩვენეთ, პირველი ოთხი თავისუფლათ შეგვიძლია მეშვიდე საუკუნეს მივაწეროთ და დანარჩენნი მერვე საუკუნის პირველ ნახევარს.

ხოლო იმ 17 კათალიკოსთა შორის, რომელნიც იოანე მეოთხის შემდეგ იხსენიებიან, ერთი ნუთიოდე კათალიკოსი შეგვიძლია მივაწეროთ მერვე საუკუნის მეორე ნახევარს და დანარჩენნი მეცხრეს. ეს ყველა, რასაკვირველია, დაახლოვებით ანგარიშია, მაგრამ სულ-არაობას ყოველთვის სჯობია დაახლოვებით მაინც ვიცოდეთ მათი დრო.

რაც შეეხება იოანე გუთელ ეპისკოპოსის კურთხევას მცხეთაში, ჩვენ უკვე უჩვენეთ, საიდან უნდა იყოს ამოღებული ეს ცნობა. აქ მხოლოდ ის უნდა განვიხილოთ, შეიძლება თუ არა რომ მართლა ჩვენს იოანე მეოთხეს ეკურთხებნა ის მცხეთაში. იოანე გუთელ ეპისკოპოსი ცხოვრებდა კოსტანტინე მე-VI და ლევ ისავრის მეფობაში, ესე იგი 751—775 წ. ხოლო ჩვენი იოანე IV, როგორც შევნიშნეთ, თანამედროვე იყო თეოფილაქტე ანტიონელ პატრიარხისა (744—751) და მის ზიერნელ-დასმულ ქართლის კათალიკოსათ. 744—751 წ. რასაკვირველია იმ დროს უჩვენებს, რომლის გამავლობაში ხელ-დასმული ყოფილა იოანე IV, და ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ ამას შემდეგ მას არ ეცოცხლოს. მაშასადამე დრო ჩვენი იოანეს და იოანე გუთელ ეპისკოპოსის ცხოვრებისა ერთი ერთმანეთს

წამედ სსუათატა ეკკლესიათა შინა წმიდა იქმნებოდის მი-
 რინი.

ხალა თუსაგან ქალთუწლთა საგონებელ-არს, ვითარ-
 მედ სიშორისათვის გზისა, და რამედ ფრიად საშიშ არს

ეთანხმება, მით უმეტეს რომ ცნობა, რომელიც ბაღლანდინს
 შემოაქვს მის მიერ გამოცემულ Acta Sanctorum-ში, Vol. V.
 იოანე გუთელ ეპისკოპოსის ხელ-დასმის დროთ უჩვენებს 758 წ.
 ხსენებული ბაღლანდინის შრომა გამოცემულია 1744 წ. ვენე-
 ციაში და ჩვენთვის საყურადღებო ადგილი გადათარგმნილი რუ-
 სულად (იხ. *Записки Одесского Общества истории и
 древностей, томъ XIII, 1883 г.*). „ღირსი მამა, ამბობს ხსე-
 ნებული ცნობა, სცნოვრობდა კოსტანტინე მე-VI (V?) და ლევ
 ისავრის (751—775) დროს და სიყრმითვე შეიმოსა სახე მონა-
 ზონობისა. კოსტანტინემ და თვით იმის მიერ მოწოდებულმა
 კრებამ აღძრეს ღვეზულობა წინააღმდეგ წმინდათა ხატთა და
 მართლ-მადიდებელთა მცნოვრებთა გოთის ქვეყანისათა, რომელ-
 თაც უარი განაცხადეს მონაწილეობის მიღებაზე უსჯულო კრე-
 ბაში და რომელიც ამასთანავე დარჩენილნი იყვნენ უმწყემსოდ;
 აღირჩიეს თავის მწყემს-მთავრად ღირსი იოანე და გაგზავნეს იგი
 ივერიის საკათალიკოსოში, სადაც ხელ-დასხმულ იქმნა ეპისკო-
 პოსად და შემდეგ უკუ-ქცევისა მან დაიცვა უვნებლად კათოლი-
 კე ეკკლესიის დოღმატნი და ჭეშმარიტი სარწმუნოება“ (იხ.
ბაქრაძის ისტორია, გ. 201, შენ. 1). იოანე გუთელ ეპისკოპო-
 სის კურთხევას მცხეთაში მოიხსენიებს აგრეთვე პატრიარხი დო-
 სითეოსი თავის იერუსალიმელთ პატრიარხთა ისტორიაში და მის
 კურთხევის დროთ უჩვენებს ლევ ისავრის მეფობას (იხ. *Bulle-
 tin scientifique, t. V, p. 228* და *Руководство къ позна-
 нию Кавказа, выт. 1-ый стр. 5*). ყველა ზემოხსენებული
 ცნობების შემდეგ არ შეგვიძლია იოანე გუთელ ეპისკოპოსის

უცხო თესლთა შორის კმეღით ანტიოქიით ქართლს წარ-
ღება წმიდისა მირონისა, ამისთვის თუთ ადგილსა დაწესე-
ბულ-არს მათდა კურთხევაჲ მირონისა 1).

კურთხევა მცხეთაში ჩვენს იოანე მეოთხეს არ მივაწეროთ. სხვა იოანე კათალიკოსი ადარნასეს მთავრობის შემდეგ ჩვენს წყაროებ-
ში არ იხსენიება. საქართველოში იმ დროს, თუ ვახუშტის ქრო-
ნოლოგიას დაუფერებთ, მთავრობდნენ იოანე და ფილანტოპო-
(718—787). საბერძნეთში მაშინ მართლად ბრძოლა იყო ნატო-
წინააღმდეგ, და ის მონოთეოლისტების და მონოფიზიტების გან-
ხეთქილება, რომელსაც ბროსსე უჩვენებს, აქ არაფერ შვაშია.

1) მირონის კურთხევის მინიჭებას ქართველებისათვის ერ-
თი ადგილი ქართლის ცხოვრებისა მიაწერს მეექვსე მსოფლიო
კრებას კოსტანტინეპოლისას, რომელსაც ჰინდის 656 წელს
და არა 680 წელს, როგორც მართლად იყო. ამ კრებას მიაწერს
აგრეთვე ქართლის ცხოვრება განთავისუფლებას საქართველოს
ეკლესიისას ანტიონის პატრიარხის დამოკიდებულობისაგან.
მაგრამ ეს ადგილი ქართლის ცხოვრებისა, ყოველ ეჭვს გარე-
შე, დამახინჯებულია და უმეტრათ გაზვიადებული ეფრემის წერი-
ლის მიხედვით. ეს უკანასკნელი აზრი მითაც მტკიცდება, რომ
აქ ჩამოთვლილია საქართველოს ნაწილები, რომელნიც უნდა
განაგოს ქართლის კათალიკოსმა, და სხვათა შორის ნაჩვენებია
სამცხე-საათაბაგოც, რომლის სახელ-წოდება იმ დროში სრულე-
ბით არა ყოფილა მიღებული. რომ ეს ადგილი ქართლის ცხოვ-
რებისა ეფრემის წერილიდგან არის გადაკეთებული, ამას აშკა-
რათ ამტკიცებს ბოლო ამ ცნობებისა, სადაც სიტყვა სიტყვით
ის არის გამოკრებილი, რითაც ეფრემი ათავებს თავის წე-
რილს, თუმცა ეს დაბოლოვება ეფრემისა ქართლის ცხოვრებას
სრულებით არ ეხერხება და ამდენ ხანს გაუგებარი რჩებოდა.
მეტი არ იქნება შეკნიშნოთ, რომ ეს ადგილი ქართლის ცხოვ-

სოფლ აფხაზთათჳს ეკავრე კვიფანესი სეკველქსარსა
 მოთხრობასა შინა თჳსსა აღჳსწერს ოცდა მეორესა თავსა
 შინა და იტყჳს ესრეთ:

„მათჳე უამთა შინა იუსტინიანეს მეფობისათა აფ-
 ხაზნიცა შეიცუალნეს უმჯობესად და ქრისტიანობისა შეიწყ-
 ნარეს ქადაგებაჲ, რამეთუ ჰალატსა შინა იუსტინიან მე-
 ფისასა იყო ვინმე საჭურისი აფხაზი ნათესავით და ეკ-
 ფრატა სასეღის-დებით, რომელი წაწივლინა მეფისა მიერ
 ქადაგებად მათდა და აღთქმად, ვითარმედ ამიერიტგან არცა
 ერთილა ვინ ნათესავისა მათისაგანი განსუტბულ იქმნეს
 მამაკაცობისაგან რკინისა მიერ იძულებითა ბუნებისა, რამე-
 თუ მრავალნი იუჳნეს მათგანნი მსახურ სამეუფოჲსა საწო-
 ლისა რომელთა საჭურისი იცის წოდება ჩუტულებაძან.

ვინაჲცა იუსტინიანე ტაძარი წმიდისა ღუთის-მშობ-
 ლისა აღაშენა აფხაზეთს შინა და მღუდელნი დაადგინნა
 მას შინა, რათა უგანცხადებულესად ასწავებდეს სჳულსა
 ქრისტიანობისასა“ 1).

რებისა არ არის არც მარიამ დედოფლის ვარიანტში და არც
 მეგრულიისაში (იხ. ქ. ცხ. გ. 171—172).

1) ეს ორი პარაგრაფი სიტყვა სიტყვით შეტანილია
 ქართლის ცხოვრებაში და ჩართულია ფარსმან მეექვსის მეფობის
 ისტორიაში (542—557). დასამტკიცებლათ იმისა, რომ ეს მარ-
 თლა ეფრემის წერილიდგან არის ამოღებული მოგვეყავს აქ ქარ-
 თლის ცხოვრების ტექსტი:

„მათჳე უამთა შინა იუსტინიანეს მეფობისათა აფხაზნიცა
 შეიცვალნეს უმჯობესად და ქრისტიანობისა შეიწყნარეს ქადა-
 გება, რამეთუ პალატსა შინა იუსტინიანე მეფისასა იყო ვინმე

ესე მცირედნი სიტყვანი, ვითარცა თესლის შემკრებელ-
 მან მიმო-განთესულნი წმიდათა წერილთაგან ერთად შე-
 მოკვებენ, ვერ-ჩინებთა შენითა, კაცო ღუთისაო, რა-
 მელმან ეგე უწეი, ვითარ მრავალნი მრავალ-გზის ამათ

საჭურისი, აფხაზი ნათესავით და ეურატა სახელის-დებით, რომელი წარივლინა მეფისა მიერ ქადაგებად მათდა და ალთქმად ვითარმედ : მიურიდგან არცა ერთილა ვინმე ნათესავისა მათისაგანნი განხვეულ იქმნებოდის მამა-კაცობისაგან რკინის მიერ, რამეთუ მრავალნი იუენეს მათგანნი მსახურ სამეფოსა საწოლისა, რომელთა საჭურის იცის წოდება ჩვეულებამან.

„ვინა-ცა იუსტინიანე ტაძარი წმინდისა ღვთის-მშობლისა ალაშენა აფხაზეთს შინა, ბიჭვინტას, მღვდელნი დააგინნა მას შინა, რათა უგანცხადებულესად ასწავებდენ სფულსა ქრისტიანობისასა“ (ინ. ქ. ცხ. გ. 159).

ამ ადგილის შემტანს ქართლის ცხოვრებაში მხოლოდ სიტყვა „ბიჭვინტას“ მიუმატებია ეფრემის სიტყვებშია და სხვა არაფერი არ შეუცვლია. იუსტინიანეს მიერ აფხაზეთში აშენებულს ტაძრათ ამდენანს მართლა ბიჭვინტის ეკლესიას ვხვდოდენ, მაგრამ ამ აზრს არ ამტკიცებს არც წარწერა ეკლესიისა და არც სტილი ნუროთ-მოძღვრობისა. პროკოპი მართალია მოიხსენიებს, იუსტინიანემ ალაშენა მღვთის-მშობლის ეკლესია აფხაზეთშიო, მაგრამ სრულებით ბიჭვინტას, ანუ ჰიცუნდას არ უჩვენებს. გარდა ამისა აფხაზების გადმოცემით ბიჭვინტის საყდარი ანდრია მოციქულის სახელობაზეა აშენებული და არა ღვთის-მშობლისაზე. ამ აზრს ისიც ემოსწეება, რომ საკურთხეველის კამარაში ღვთის-მშობელი კი არ არის გამოხატული, როგორც გელათშია, და როგორც კანონიც მოითხოვდა, თუ ღვთის-მშობლის სახელზე ყოფილიყო აშენებული, არამედ ამაღლებათა წარმოდგენილი. ხოლო გვემა ეკლესიისა და სტილი ნელოვნები-

პირთათვის გუგითხუდეს და დაბრკოლდებოდეს ჩუქნათვის უმეტრებით, ანამედ თვთ განდგომილთა საუღრისაგან დიდისა პეტრე მოციქულისა და თავისა უოგელთა მოციქულთასა, რამელნი ვითარმედ გულ სავსე ჭეუნსა და აღაშენნა ესე ვითართა თსრობათაგან 1).

ბოლოს ამ ჩვენს გამოცემას დაურთეთ შედარებითი სია საქართველოს მეფეთა, ერისთავთა და კათალიკოსთა ქართლის მოქცევის და ქართლის ცხოვრების ცნობებით, რათა ამით თვალ-საჩინოთ დაგვეჩვენებია მკითხველისა-

სა ნანდვილი ქართულია და ქართულ ხუროთ-მოძღვრების ეკლესიას წარმოგვიდგენს არა უგვიანეს მე-X საუკუნისა.

უველა ამავების გამო პროფესორი კონდაკოვი დარწმუნე ბულია, რომ ბიჭვინტის ეკლესია ქართული ხელოვნების ეკლესია მეათე ანუ მეთერთმეტე საუკუნისა (იხ. *Древняя архитектура Грузии профессора Кондакова. Москва 1876 г., стр. 10—12, 59*).

1) ეს უკანასკნელი სტრიქონებიც შეტანილია ქ. ცხ.-ში იმ ადგილას, რომელიც ჩვენ მე-LVI გვერდის შენიშვნაში მოვხსენიეთ:

„რამეთუ მრავალნი მრავალ გზას ამით პირთათვის გვიითხუდეს და დაბრკოლდებოდით ჩვენ უმეტრებით. და ესე მცირელნი სიტყუნი, ვითარცა თესლის შემკრებელმან მიმო-განთესულნი წმიდათა წერილთაგან ერთად შემოვკრიბენ ფერ-ჩინებითა შენითა, კაცო ღვთისაო“ (იხ. ქ. ცხ. გ. 172).

თვის განსხვავებანი ამ ორ ჩვენი ისტორიის წყაროთა შორის. კათალიკოსთა სიის შესახებ უნდა შევნიშნოთ, რომ ქართლის მოქცევაში ბართლომე კათალიკოსი ისენიება გუჩამ ერისთავის დროს და მისი შემკვიდრის სტეფანოს შირველის ისტორიაში კათალიკოსის შესახებ ასე სწერია: „და კათალიკოსი იყო ბართლომე მეორედ“. აქედან ის აზრი შეგვიძლია გამოვიყვანოთ, რომ ბართლომე შირველათ ყოფილა კათალიკოსათ, მერმე ჩამოურთმევიათ ტასტი და ბოლოს სელ-ახლა მიუციათ. მ. გრამ ქართლის მოქცევა სრულებით არ ისენიებს, რომ ბართლომე შირველისათვის ჩამოერთვან კათალიკოსობა, და მერმე სელ-მეორედ მოეწიონ. ამისათვის ჩვენ უფრო გარკვეულათ და საჭეშმარიტად მიგვაჩნია სუმბატის ისტორიის ცნობა, რომელიც ამბობს, რომ სტეფანოსის დროს კათალიკოსათ იყო მეორე ბართლომე¹⁾. ამის მიხედვით გუაჩამის დროს მოხსენებული ბართლომე სსვა უნდა იყოს და სტეფანოსის დროს მოხსენებული—სსვა. ჩვენც ესენი სსვა და სსვა შიხათ აღვნიშნეთ.

ქართლის ცხოვრების ცნობებში ჩვენს სიებში შემოტანილია ვასუშტისაგან შემუშავებული და ბროსსეს მიერ შესწორებული ქრონოლოგია, რომელიც ესლა საზოგადოთ მიღებულია. როგორც ვასუშტის ისე ბროსსესაც დიდი ღვაწლი მიუძღვის ჩვენი ისტორიის წინაშე ქრონოლოგიის შემუშავებით, მაგრამ ესლა სამწუსაროთ მათი ქრონოლოგია მანც ვერ აკმაყოფილებს ჩვენს მოთ-

¹⁾ იხ. სამი ისტორიული ხრონიკა, გ. 36 და 49.

სოფილებს. თვით ის ფაქტი, რომ ესლბ შეფუთა და ერისთავთა რიცხვი მეტი აღმოჩნდა, ვიდრე აქამომდე ვიცოდით, ცხადათ ამტკიცებს, რომ ეს ქრონოლოგია სელსლას უნდა გადაშინჯოს და ქართლის მოქცევის მისელებით შემუშავდეს. ეს რასაკვირველია მოძავალს ეკუთვნის და ჯერხანად მიღებულს ქრონოლოგიას გვერდს ვერ აუტყვით: უოკელ შემთხვევაში უმეტესი მათგანი დასსლოკებით მანც უჩვენებს დროს.

ექვთიმე თაყაიშვილი.

14 იანვარი

1891 წელი.

ხოლო [ოდეს დაასრულა] სრბაჲ თჳსი სარწმუნო-
ბასა ზედა წმიდისა სამებისა წმიდამან და სანატრელმან
დედოფალმან ნინო, რომელი გვექმნა მასარებელ გულთა
ჩუენთა და მღვინებელ სულთა და კორცთა ჩუენთა, ვითარ
განიშორა ერთი ესე სამეუფოჲ ქუეყანაჲ ჩრდილოჲსა,
მცხეთისა, მეფეთა სამეფოჲ, არწმუნა ეოგელთა აღსარება
მამისა და მისა და წმიდისა სულისაჲ, ნათლისღებითა მოს-
ლვაჲ ქრისტესი, და შობაჲ წმიდისაგან ქალწულისა, ნა-
თლისღებაჲ და სიკუდილი ქრისტესი, და აღდგომა მკუდ-
რეთით შემდგომად სიკუდილისა უკუდაგებაჲ და ცხოვრე-
ბაჲ, მეორედ მოსლვაჲ მისა ღვთისაჲ ქვეყნად, მართალ-
თა ცხოვრება და ცოდვილთა შურის გებაჲ, რამეთუ მისი
არს სუფევაჲ უკუნითი უკუნისამდე და მერმეცა, ამინ 1).

ვითარ მოიწია ქუეყანასა ცხოეთისასა, დაბასა ბუდს,
დასნეულდა სნეულებითა მით, რომელთაცა მოცაკუდა 2)

1) ეს შესავალი თავიოვან დაწეებული აქამომდე არც ერთ
ნინოს ცხოვრებაში არ მოიპოება.

2) იოანე ნათლის-მცემლის მონასტრისა და შიო მღვიმის
„მამთა ცხოვრებებში“ მოყვანილია წერილი ნინოსი მირიანისად-
მი, რომელიც მითომ ნინოს თავის სიკვდილას წინ გაეგზავნოს
კანეთის დედოფლის სუჯის ხელით მირიან მეფისათვის. ეს წე-
რილი შეტანილია საბინინის მიერ გამოცემულ „საქართველოს

მშინ შეუკრებს მეფენი ქუჩყანისანი და მთავარნი
 დედებითურთ და სიმრავლელ ერთა ძლიერთაჲ, რამეთუ მსუდ-
 ვიდა ყოველი კაცი პირსა ნინო-მსსა, ვითარცა ზეცისა ან-
 გელოზისსა.

და სცუეთდეს მცირესა-მას და ბუელსა სამოსელსა
 მისსა მოსუეკითა სარწმუნოებით, და იძულებით ეკედრე-
 ბოდეს ყოველნი იგი დედოფალნი გარემო-მსხდომარენი,
 რომელთა დამოსდიოდეს ნაკადულნი ცრემლთანი თუაღ-
 თაგან მათთა განშორებისათჳს მოძღურისა, მოღუწისა და
 სხუელთა მკურნალისა კელოვანისა.

ეტყოდეს დედოფალი სალომე უკარმელი და პერო-
 უავრა სივნიელი და მათთანა ყოველნი მთავარნი ჭკითხვი-
 დეს მას და ეტყოდეს: „ვინაჲ ანუ ვითარ მოშუერ შენ,
 ქუჩყანასსა ჩუჩნსა მაცხოვრად ჩუჩნდა, ანუ სადამე იყო
 აღზრდაჲ შენი, დედოფალო, მაუწყე ჩუჩნ საქს შენი,
 რამას იტყუ ტყუობასა, ტყუეთა მსხელსა სანატრელო.

რამეთუ ესერა გვისწავიეს შენ მიერ, ვითარმედ ყო-
 ფილ არიან წინასწარ-მეტყველნი პირველ მოსლვადმდელ მისა
 ღუთისა ქუჩყანად.

და მერმე მოციქულნი ათორმეტნი და კუალად სამე-
 ოცდა ათორმეტნი, და ჩუჩნდა არავინ მოავლინა ღმერ-
 თმან, გარნა შენ. და ვითარ იტყუ, ვითარმედ ტყუე ვარი მე
 ანუ ვითარცა ჭინდოვის თუ ¹⁾).

სამოთხეში“ (გვ. 149—150). ჩვენის აზრით, ეს წერილი შემ-
 დეგ უნდა იყოს შეთხზული და ამისთვის არ მოიპოება უძველეს
 ვარიანტებში.

¹⁾ ქ. ცხა-ში და იოანე ნათლის-მცემლის მონასტრის ვა-

მაშინ იწყო სიტუადა ნინო ჭ თქუა: „ასულნო სარე
 წმუნოკეპისანო, მასლობელნო ღუთისანო, დედოფანო
 ჩემნო, გხედავ თქუწნ ვითარცა ჰირველთა მათ წმიდათა
 დედათა უოკელსა-მას სარწმუნოებასა და სიუკარულსა ღუ-
 თისასა და გინებს გზათა ჩემთა ცნობაჲ გლახაკისა-ძვეკ-
 ლისა თქუწნისათა და გაუწოცა. ესეკრ მოსრულა სული
 ჩემი გორკსა ჩემდა და მეძინებთან ძიღითა-ძით დედისა
 ჩემისაჲთა საუკუნოდ.

არამედ მოიხუენით აღსაწერელნი წიგნისანი და და-
 წერეთ სიგლასაკლ ჩემი და უდეუბი ცხოვრებაჲ ჩემი, რათა
 უწოდინ შეიღთაცა თქუენთა სარწმუნოებაჲ თქუენი და
 შეწყენარებაჲ ჩემი.

და სასწაულნი ღუთისანი, რომელნი გინიღვიან მტი-
 რენი მათათ-მათ ზედა მაჟულოვანსა-მას შინა სუეტისა
 აღმარებასა და მიერ წყაროსა-მას ზედა და ვიდრე აჟ
 მოსლგადმდლ ჩემდა თუთ უფალმან იცის და სულმან ჩემ-
 მან, რომელი უხილავს თვალთა ჩემთა ზეცით გარდამო ქუწ-
 უანასა ზედა 1).“

მაშინ მოიხუენეს საწერელნი სალომე უკარმელმან და
 სივნიელმან პეროკავრი, და იწყო სიტუადა წმინდამან ნი-
 ნო, და იგინი წერდეს. წინა მოხისა მისისა მძობელთა
 მისთა საქმედ იწყო 2).

რიანტებში უკანასკნელი სამი სიტუვის მაგიერ სწერია: „ანუ ვი-
 თარ უცხო“ (ქ. ცნ. გ. 98)

1) ეს ზ სიტუიდეგან „სტირელნი მათათ“ ბოლომდის არ
 არ. ს არც ერთ ვარიანტში.

2) მთელი ეს მოთხრობა ს. ტუკუბიდეგან: „მაშინ შეკრებს

ცხოვრება წმიდისა ნინოსი.

იყო მათ უამთა, ოდენ გიორგი კაბადუკიელი იწამა ქრისტესთვის, მათ დღეთა კაბადუკიათ ქალაქით კაცი ვინმე მთავართა შესაბამი მონაჲ ღუთისაჲ წარვიდა ჭრომედ მეფეთა წინაჲ 1) მსახურებად და ნიჭისა მიღებად. და მათვე დღეთა კაცი ვინმე იყო კოლასტას შინა და ესხნეს ორ შვილ: ძმ და ასული. სახელი ძისა მისისაჲ იობენალი, ხოლო ასულისაჲ სუსანა.

და ვითარ აღესრულნეს მშობელნი იგი, დაშთეს შვილნი მათნი ობლად. აღდგეს და წარვიდეს წმიდად ქალაქად იბრუსალიძად. იმედ უკეს სასოკებაჲ იგი უოკელთა ქრისტესანეთა წმიდაჲ ადგომაჲ და მიეკედრნეს მუნ.

ესე ძმაჲ სუსანაჲსი მიემთხვა დეკტლარობასა, ხოლო სუსანა ჭმსახურება მიაფორსა საჩან ბეთლემელსა.

ხოლო ესე ჭაბუკი კაბადუკიელი მიიწია წინაჲ მეფისა ჭრომედ, და ეწევნეს ბრანჯნი ჭრომთა ბრძოლად კელსა ზედა ჰისტლანისასა 2) და მოსცა ღმერთმან ჭაბუკსამს კაბადუკიელსა ძალი უძლეველი და ქმნა წინააღდგომაჲ მტერთაჲ ძლიერად, ვიდრემდის წარიქცინა სივლტოლად.

მეფენი“ აქამომდე თითქმის სიტყვა-სიტყვით არის შეტანილი ქ. ცხ.-ში. და სხვა ვარიანტებში, შემოსწეხებული პარაგრაფის გარდა (იხ. ქ. ცხ. გვ. 98—99)

1) ქ. ცხ. აქ უმატებს „მაქსიმიანესა“, ხოლო მარიამ დედოფლის და სხვა ვარიანტებში ეს სიტყვა არ მოიპოება.

2) ქ. ცხ.: „პატლანისასა“. მარიამ დედოფლის და იოანე ნათლის-მცემლის ვარიანტები: „პიტლანისასა“.

და შეიპურა მეფე ბრანჯთაჲ და მისთანა მთავარნი მრავალნი და შეიყვანნა წინაჲჲ მეფისა მეფე ბრანჯთაჲ და ყოველნი მთავარნი, ხოლო მეფემან განაწესა სიკვდილი მათი.

მაშინ იწუეს ტირილად ბრანჯთა-მათ და კვედრებოდეს ზაბილოვნს. მოგუეც პირველად შჯული შენი და შეგვეყვანენ ჩუქნ ტაძარსა-მას ღუთისა თქუქნისა და მაშინ იყავნ სიკვდილი ჩუქნნი, რამეთუ შეცა-შენკე-გვპერენ და შენკე ყავ ესე ჩუქნ ზედა და უბრალე იყე სისხლთა ჩუქნთაგან.

ხოლო ზაბილონს-და ესმა, მწრაფელ აუწყა ესე მეფესა და პატრეაქსა სიტყუაჲ მათი და მისცეს მათ ნათელი კელსა ქუეჲ ზაბილონისასა, და შეიყვანნეს ტაძარსა ღუთისასა, წმიდასა ეკლესიასა, და აზიარნეს საიდუმლოთა ქრისტესთა, ჳ უჩვენეს მათ დიდებანი იგი წმიდათა მოციქულთანი, და დილაჲთ აღწქ აღდგეს ბრანჯნი იგი და სამოსელი სამკუდრო შეიმოსეს, და განვიდეს ადგილსა-მას კაცთა საკლავსა, ილოცვიდეს და ჳმადლობდეს ღმერთსა ნათლისღებასა-მას ზედა, და ზიარებასა, და იტეოდეს: „ჩუქნ სიკუდილისა შინა უკუდავ ვართ, რამეთუ დიარს შუქანა ჩუქნ ღმერთმან ესე ვითარსა დიდებასა სილვად და საგზალსა-მას დაუღკენელსა კორცსა და სისხლსა ქრისტე, მისა ღუთისა უკუდავისა მის მეუფისასა, რომელი არს უფროჲს უმაღლეს ყოველთა მალაღთა და უქუესკნელეს ყოველთა ქუესკნელთა, რამეთუ იგი არს გურთხუელ უკუნითი უკუნისამდე, ამინ.“

ხოლო ვაჲ ნაშობთა ჩუქნთა, ნაყოფთა სიმწარნი-

სათა, მკუდრთა ბნელისათა, და კმობდეს იგინი: „მოკედინ
შეკრძლეს ეგე და აღისუენით თავნი ჩუქსნი ჩუქსგან.

ამას რაჲ ჰსედგვიდა ზაბილოვნ, აღიძრა გონებითა და
ტიროდა, რამეთუ ვითარცა ცხოვართა, თავნი თუხნი კლვად
წარეპურნეს და, ვითარცა კრავთა შეიღთა, მათთა სწყალობ-
დეს.

მაშინ შევიდა ზაბილოვნ წინაჲ შეფისა და გამოი-
თხოვნა, და სიჭითა განუტეგნა. ხოლო იგინი ეკედრებო-
დეს ზაბილოვნს, რათა წარეპურნეს ქუქსანად მთა და მისცეს
შუკული ქრისტესი, და ნათლის-ღებაჲ წყლითა ყოველსა
ერსა მათსა.

ხოლო ისმინა მათი ზაბილოვნ და მოსთხოვნა მღდე-
ლნი მატრქარქსა, და ბრძანებაჲ მოიღო შეფისაგან, და
წარვიდეს სისარულით.

და ვითარცა მიეახლნეს, ვითარ ერთ ღლისა სავალსა
მიტკვდა ჰამბავი, ვითარმედ „შეფს მოვალს ცოცხალი და
ყოველნი მთავარნი მისთანა.“

მაშინ შეიძინეს ათნი იგი საერისთვონი: ხოლამაჲ,
და ხოზამაჲ, ხლამაჲ, ხენქმავი, ტიმგარავი, შაქამა, გზამა
შარავა, შარდამა, შარმამა და თომონიგონი სამეფოჲ ¹⁾;

1) მარიამ დედოფლის და იოანე ნათლის მცემლის ვარი-
ანტები სრულად ეთანხმებიან ამ სახელებს; მხოლოდ მარიამ
დედოფლის ვარიანტში სახელი „ზარმანამ“ გამოტოვებულია.
ქ. ცნ. კი შეცვლილთა გვიჩვენებს ამ სახელებს: ხოზამოჲ, ხოზამა,
გახლაფაჲ (ბროსსეს ვარიანტით „გარდაფაჲ“), ხონემაგამა, სი-
გირგამ (როსსეს ვარიანტით „ხინიჭრამა“), ზაფამა, ზამამა,
ზარდამა, ზამრამა და თომონი და სამეფოჲ (იხ. ქ ცნ. გვ. 66).

და მოეგებოდეს მდინარესა ზედა დიდსა ღდამარსას 1).

და განყო მთევქანს კრი იგი და დაადგინა წყალსა მას იმიერ და ამიერ, და აკურთხეს მღდელთა მდინარე იგი და შთაგდა ყოველი კრი მდინარესა-მას, და განიბანებოდეს, და აღმოვიდოდეს გამოსაკალსა ერთსა, და დასდებდა საბილოვნსა კელსა ყოველსა ერსა ათ დღსა და აღმართნეს კარავნი, და შეწირეს მღდელთა ყაძი, და აწიარნეს ქრისტესს საიდუმლოთა.

და განუტყვნა მღდელნი, და განკარგა ყოველი წესი ქრისტესანობისაჲ, და დაუტყვა კურთხევასა, და წარვიდა ნიჭითა დიდითა ჭრამედ.

და განიხრახნა გუფსა თვსსა, და თქუა: „წარვიდე იბრუსალიმად,“ და მისცა გლასაკეთა ყოველი იგი მონაგებნი. და დეკტლარი იგი 10) შატრუქაქ ქმნულ იყო, და თვრინად დაიმეგობრნეს ურთიერთას საბილოვნსა და შატრუქაქი.

ჭრქუა სარა მიათვარმან შატრუქასა: „ესე საბილოვნსა მამად და ეშაზნი ბრახნკოთაჲ, კაცი სრული სიბრძნითა

სხვა ნინოს ცხოვრების ვარიანტებში და „საქართველოს სამოთხეში“ შემდეგი სახელებია: ხოზამაჲ და ხოზაბა და ზაქაჲ და ზენებაგი, ტიმგარაგი და ზაქაჲ, გაზაჲ, ზარგაჲ, ზარდა, ზ.მ.რაჲ და თომნიგონი და სამეფო (იხ. საქ. სამ. გვ. 120)

1) ქ. ცხ.-ში „და ღრმასა“; მარიამ დედოფლის ვარიანტში: „ლაღმარსა“; იოანეს ნათ. ვარიანტში: „ღღამარასა.“

2) ქ. ცხ.-ში „დეკტლარი“; მარიამ დედოფლის ვარიანტში „დეკსლარი“; იოანე ნათლის მცემლის ვარიანტში „დეკტლარი“.

და ღუთის მოშიშებითა, ამას მიეც და შენი სუსხან
ცოლად.“

და სთნდა წმიდასა ზატრეაქსა სიტყუაჲ მისი და მისცეს
სუსხანა ცოლად მისა, და წარვიდეს თჳსა ქალაქსა კოლასუდ ¹⁾.

და მე ოდენ ვიშეგ მათგან, და იგი არიან მშობელ-
ნი ჩემნი, და აღმზარდა მე დედამან ჩემმან წიაღთა შინა
თჳსთა, მსახურებასა შინა გლახაკთასა, დღმ და ღამმ
დაუცადებულად.

და ვითარცა ვიქმენ მე ათორმეტის წლისა მშობელ-
თა ჩემთა განვიდეს ყოველი, რამცა აქუნდა, და წარვიდეს
ინტრუსალიმად.

მაშინ მამამან ჩემმან დაიწერა ჳვარი ზატრიაქისაგან
და განიჳმნა დედისაგან ჩემისა, და შემიტუბო მე მკერდსა
მისსა, და დამღუარნა, ვითარცა ღუარნი, ცრემნი თჳსნი
თვალთა და ზირსა ჩემსა ²⁾.

და მრქუა: „შე მხოლოდო ასულო ჩემო! ესერა და-
გიტკეპს შენ ობლად ჩემგან და მოგითვალავ შენ ღმერთ-
სა ცათასა, მამასა, ყოველთა მზრდელსა, და უთვალსა, რა-
მეთუ იგი არს მამაჲ ობოლთაჲ და მსაჯული ქურითაჲ,
ნუ გეშინან, შეილო ჩემო.“

ხოლო შენ მაგდანელისა მარიამის შური აღიდე სი-
ყუარულისათჳს ქრისტესისა და დათა-მათ ღაზარქსთა.

¹⁾ ქ. ცხ. „კოლასტრად“; იოანე ნათლის მცემელის ვარ.-ში
აგრევი.

²⁾ აქ, როგორც მკითხველი ხედავს, ნინო ყოველთვის ღა-
ზარაკობს თავის თავზედ, ხოლო ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში
ამბავი მესამე პირით არის მოთხრობილი.

და თუ შენ ესრეთ გეშინოდის მისა, ვითარცა მათ, მან ეგრეთ მოგცეს ყოველი, რადცა სთხოვო მას, ოდეს რად გინდეს მისგან.“ და მოძცა ამბორობად საუკუნოდ ჭ წარვიდა წილ იორდანესა კაცთა-მათთანა ველურთა, რომელმად ყოფიდა მისი იცის მისმან უფალმან იესო.

ხოლო დედაჲ ჩემი მისცა შატრქაქმან მსახურად გლახაკთა, დედათა უძღურთა. ხოლო მე გამსახურებდ მიაფორსა სომეხსა დვინელსა ორ-წელ.

და ვკითხევდი ვნებათა მათთჳს ქრისტესთა ჯუარცმისა, დაფულისა და აღდგომისათჳს მისისა, და სამოსლისა მისისა და ჯუართა, და ტილოთასა, და სუდარისასა, ყოველსა მიწყებით.

რამეთუ არავინ ყოფილ-იყო, არცა იყო, შორის იზრუსალიმისა ზომი მისი მეცნიერებითა შჯულსა გზასა ბუელსა და ახალსა ყოველსავე.

იწყო უწყებად ჩემდა და თქუა: „გხედავ, შვილო ჩემო, ძალსა შენსა, ვითარცა ძალსა ლომისა ბუკისასა, რომელი იზახებნ ყოველსავე ზედა ოთხთერკსა, გინა ვითარცა ორბი დედალი, რომელი აღვიდის სიმაღლესა აერთასა უფროდს ძაძლისა და ყოველთ შუასანამ გუგასა თუაღისა მისისასა მცირესა მარგალიტის სწორსა შეაყენის.“

და განიხილის, განიცადის საჭმელი მისი, ცეცხლებრ დაინახის, მოუტევენის ფროთენი შრიალებად და მიიძართის მას ზედა.

ეგრეთ იყოს ცხოვრებაჲ შენი წინამძღვარებითა სულისა წმიდისაჲთა.“

ქართული
ენების
სწავლის
სამეცნიერო
ცენტრი

თავი დ, აღწერილი მისვე სალომე უკარ-
მელისად ¹⁾).

აწ ვიწყო და გითხრა ყოველი: „ოღეს იგი იხილეს
ღმერთი უკუდავი კაცთა მოკუდაკთა ქუეყანასა ზედა, რომელი
მოსრულ-იყო, მისგან ისრასწლი უკუნ-დგა, და მოწოდებაჲ
ყოველთა უცხოთა ნათესავთაჲ, უცხოთა ღმერთთა
მონებულთაჲ, ვითარცა თვით უნდა კსსნად სოფლისად,
რომელი დაჭბადა, იწყო კეთილის ყოფად ჭურჩიათა, მკუ-
დართა აღდგინებად, ბრძითა აღნილვად, ყოველთა სნე-
ულთა განკურნებად. ესე შეიშუნეს, შეიზრასნეს და წა-
რავლანისეს სტრატოტნი ყოველსა ქუჭყუანასა სწრაფით
მოსლვად, და იტყოდეს, რამეთუ აჩა, ესერა წარკვამდე-
ბითო.“

მაშინ მოიწინეს ყოველით სოფლით კაცნი ჭურჩიანი,
მეცნიერნი შჯულსა მოსესსა, რომელნი არტაკრად ²⁾ აღუ-
დგეს სულსა წმიდასა.

და რაჲ იგი უნდა ქრისტესა მათგან, მათ აღასრუ-
ლეს: ვუარს ცრუეს და სამოსელსა მისსა ზედა წილი ით-
ხინეს, და წილი ვსულსა წმიდასა მსესსულთა კუართთა
იგი უფლისა იესოჲსა, და დაჭბულეს მათ დამაღებელი თვისი,
და დაჭკრძალეს საფლავი.

1) ეს ცალკე თავად არც ერთ ვარიანტში არ არის, არა-
მედ მობუულია წინანდელ მოთხრობაზე.

2) ქ. ცხ.-ში და იოანე ნათლის-მცემლის ვარიანტში:
„ანტაკრად“; მარიამ დედოფლის ვარიანტში: „ანტარაკად“.

სოლო იგი აღდგა, ვითარცა თქუა პირველ, და ტი-
ლონი იგი, ოდეს განთენა, ისხნეს საფლავსა შინა.

და ესე უოკელი წარმოიცადა პილატს და მოვიდა
საფლავად იგი და ცოლი მისი, და ტილონი იგი პოვნეს,
და მოიხუნა იგინი ცოლმან პილატესმან.

და წარვიდა წრაფითა დიდითა პონტოდ სახედ თვსა,
რომელი იქმნა მორწმუნე ქრისტესა. სოლო შემდგომად
ჟამთა მრავალთა მოვიდეს იგინი კელთა ლუკა მანარებელი-
სათა და დასხნა იგინი მან, სადაცა თვთ იცის. სოლო
სუდარე არა იპოვა, ვითარცა გორცნი ქრისტესნი.

თქუეს ვიეთმე პეტრესთვს, ვითარმედ „იველწიფა
ანუმად და აქუნდეს“, გარნა განცხადებულად არაჲ მიუთხ-
რეს, ვითარ სხვაჲ უოკელი.

სოლო ვუარნი ამას ქალას შინა დამარხულ არიან,
სოლო აღვილი მათი ვერვინ იცის. ოდეს ინებოს დემეტ-
რმან, გამოხედეს. „LXXV“-ს სახელ 14/11

მამინ მივეც კურთხევაჲ უფალსა დემეტრსა და მად-
ლი დედოჯალსა-მას ხემსა ამას უოკელსა ზედა თხრობასა
(თხრობასა), და კუალად ვჭკითსე, ვითარმედ „სადაჲ არს
ჩრდილომან იგი ქუეყანაჲ, ანუ სადაჲ არს სამოსელი იგი
ლუთისა ჩუენისაჲ“.

მარქუა მე: „ჩრდილომან ქუეყანაჲ სომხითსა მთე-
ულ არს, საწარმართოდ ქუეყანაჲ, საკელწიფოდ ბერძენ-
თა და უეიკთაჲ“ 1).

1) ქ. ცხ.-ში ამ ფარაზის მაგერ სწერია: „რქვა ნია-
ფორმან: „ქალაქი მცხეთ, ქუეყანაჲ ქართლისაჲ, სომხითისა

სა ნაწილია
რამა 2761
1/16

მათ დღეთა შინა მოვიხმევიდა დედაკაცი ევესელი
თაუენისცემად წმიდასა ადგომასა და ჭკითხვიდა მიაფორნი
დედაკაცსა-მას, თუ ჭკლენე დედოფალი ეკეთსავე ბნელსა
შინა აწსა და მეფობაჲ მათი თჯნიერ ღუთისა.

ხოლო მან ჭკრქუა: „მე ვარ შეკვალნი მათი და მას-
ლობელი განზრახვასა მათსა უოკელსა და დიდი წადიერე-
ბაჲ აქუს ჭკრომთა ქრისტეს მიმართ შჯულისათჳს და ნათ-
ლის-ღებისა“.

ხოლო მე ვარქუ მიაფორსა: „წარმავლინე და წარვი-
დე წინაშე ჭკლენე დედოფლისა, ნუ უკუტ მიმიასლღოს
სიტყუს გებად მის წინაშე ქრისტეს-თჳს“. და ამან აუწყა
შატრქაქსა. ხოლო მან მიწოდა წმიდამან მამამან ჩემმან,
შატრქაქმან, ძმამან დედისა ჩემისამან, და დამადგინა ად-
საკელს საკურთხეველისასა.

და დამასნსა კელნი მისნი შკართა ჩემთა, და სუფთა
ითქუნა ცად მიმართ, და თქუა: „უფალო ღმერთო მამა-
თაო და საუკუნეთაო, კელთა შენთა შეკჭკედრებ ობოღსა
ამას შვილსა დისა ჩემისასა და წარკვალნიებ ქადაგებად შე-
ნისა ღუთებისა“.

და რათა ახაროს ადღგომაჲ შენი, სადაცა შენ სათ-

მთიულეთი-არს საწარმართოჲ, რამეთუ უამსა ამას უეკითა სახელ-
მწიფოდ შექმნილი-არს იგი“. ხოლო ნათლის მცემლის და შიო-
მღვიმის ვარიანტებში ვკითხულობთ: „არს აღმოსავლეთით კერ-
ძო ქალაქი სახელით მცხეთა და ქუეყანა ქართლისა და სომხი-
თისა და სომხითისა მთიულეთი და საწარმართო, და არს იგი აწ
უანსა ამას სახელმწიფო ბერძენთა და უეკითაჲ“.

ნო იყო, სრბაჲ მისი. ექმენ, ქრისტე, ამას გზა, მოგზა-
ურ, ნაკოსადგურ, მოძღუარ ენა მეცნიერების, ვითარცა იგი
წინათა-მათ მოშიშთა სასელისა შენისათა.

და მიჰმნა დედისაგან ჩემისა, და მომცა ჰუარნი მე,
და კურთხევაჲ საგზლად, და წარკეძართე დედაკაცისა მის-
თანა, და ოდეს მივედით სასიად მისა, მუნ ვპოვეთ დედო-
ფალ ვინმე, მეფეთა ვადავი ¹⁾, სასელათ რიფსიძე ²⁾,
რომელი ელოდა იწრუსალიძით ნათლის-ღებასა და ქრის-
ტეს აღსარებისათჳს სუროდა. მაშინ მიმცა მე კელთა
მისთა დედაკაცმან მან და მივეც მას ნათელი კელთა
ქუეშე ჩემსა, მას და ორმეოცსა სულსა მისთანა სასლისა
შინისათა, და წარვედით სასიად მისა, და ვივეკინით მუნ
ორ-წელ ³⁾.

მაშინ მოსედა უფალმან საბერძნეთსა და ჰრწმენა მე-
ფესა კოსტანტინეს, და ქრისტე აღიარა მან და დედამან
მისმან, და უოკელმან პალატმან მათმან, დასაბამითგან წელ-

1) ეს სიტყვა არც ერთ სხვა ნინოს ცხოვრებაში არ მოი-
პოვება. მხოლოდ იმის მაგიერ ყველა ვარიანტებში სწერია:
„ნათესავი და უომი მეფეთა“.

2) სხვა ნინოს „ცხოვრებები უმატებენ აქ: „და დედა
მეუძე მისი გაიანე“.

3) სხვა აქამომდე ცნობილ ნინოს ცხოვრებებში აქეთგან
იწყება ვრცელი ამბავი კეისრისათვის ცოლის ძებნისა და ორდატ
მეფისაგან ნინოს თანამოგზაურების წამებისა, რომელსაც ლეგან-
დური ხასიათი აქვს. აქ საჭიროდ ვრაცნთ შევნიშნოთ, რომ ქ.
ცხ. და სხვა ნინოს ცხოვრებანი ამ მოთხრობის წყაროდ უჩვენე-
ბენ „წიგნსა წამებისა სომეხთა წმიდათასა“.

5444

თა სუთ-ათას ოთხას ორმოცდა ოთხსა, სოლო ქრისტეს
 311 აძღვლებითგან სძმს და ათ-ერთმეტსა, და წარემართა უოკელი
 საბერძნეთი ქრისტესანობასა 1). მუშვიდესა წელსა იერ წმი-
დაა ვრებაა ნიკეას, და მერვესა წელსა იერ სივლტოლად
 ჩუენი საბერძნეთით, რიფსიმე დედოფალი და გაიანე დედა-
 მძუძე და ორმოცდა ათი სული წარმოვემართენით თათუე-
 2) სს პირველსა ათ-სუთმეტსა.

და გამოვედით არეთა სომხითისათა, სამოთხესა-მას
 თრდატ მეფისსა, იგინი მოიკლეს მუნ თათუესა პირველ-
 457 სს ოცდაათსა, დღესა შარასკევსა 2).

სოლო მე დავითი ეკალთა შინა ვარდისათა, რამე-
 თუ ვარდი და სუმი უვარდა მას უამსა. და ოდეს იგი აღ-
 მოვიდოდეს სულნი წმიდათა (წთა) მათ, ვინილუ ზეცით
 სამოსლის მსგავსად ჩამომავალი დიაკონი (ღენი) ოლარითა
 ნათლისაათა და კელთა მისთა აქუნდა სასაკუთქველს, რომ-
 ლისგან გამოვიდოდა კუამლი სულნელებისა, რომელი
 ცათა დაჭტვარვიდა, და მისთანა სიმრავლს ერთა ცისათა.
 და შეირთხეს წმიდანნი იგი სულნი ერთა მათ ზეცი-
 სათა, და დიდებით აღძღვლდეს ცად.

სოლო მე ვლადლდუავ: „უფალო, უფალო, რად დამი-
ტეკე მე შორის ასპიტთა და იქედნეთა?“

კმაა მესმა მე მუნით,, რომელი მეტყუადა მე: „ეს-
წლტვე იერს წარყვანებაა შენი, ოდეს ეგე ეკალი, რა-

1) არც ერთ ვარიანტში ეს დატა არ არის ნაჩვენები.
 2) სხვა ნინოს ცხოვრებებში ამათი წამების დრო არ არის
 ნაჩვენები.

მელი შესა გარემოებს არს, უოკლეივე იქმნეს ვანაძე
წამულ-სულნელ შენ მიერ.

ხოლო შენ აღდეგ და ვიდოდე აღმოსავლით, სადა
იგი არს სამკალ ფერიად და მუშაგნი უოკლადვე არს არი-
ანა. ხოლო მე წამოვედ და მოვედ უღლზორეთა ¹⁾ და
დავიზამთარს ჭირთა შინა დიდთა.

და თითუესა მეოთხესა ²⁾ წარვედ მთათა ზედა ჯავა-
ხეთისათა, რათა ვცნა, თუ სადადთ არს მცხეთად.

და მივემთხვე მთასა ზედა [და მივემთხვიე ტბასა მას
დიდსა გარდამოდინარესა რომელსა ეწოდების ფარავანი. ხო-
ლო მივიხედნე რა მუნით და ვიხილნე მთანი იგი ჩრდილოესანი,
დღეთა მათ ზაფხულისათა სავსენი თოვლით და ჭკურითა სას-
ტიკითი, შევსძრწუნდი მე და ვთქუ ესრედ: „უფალა, უფალა.
მიიღე სული ჩემგან და დავეყ მუნ ორ დღე და ვითხოვე
საზრდელი მეთევზურთაგან ტბასა-მას შინა მონადირეთასა.
და რამეთუ მწყემსნიცა იყვნეს ადგილსა მასვე და კუძლევი-
დეს რაჲ საკმილავსა ღამისასა სამწყესოსა ზედა მათსა, სა-
დოდეს იგინი შემწედ და მოვარველად თუსად ღმერთთა მათ-
თა, არმაზ და ზადენს, და აღუთქმიდეს მათ შესაწირავ-

1) ქ. ცხ. და სხვა ნინოს ცხოვრებებში ამ სიტყვის მაგიერ
სწერია „ორბანთად“; მარიამ დედოფლის ვარიანტში „ურბნი-
თად“; ნათლისცემლისაში „ორბნითად“; შიო მღვიმისაში— „ურ-
ბნისად“.

2) სხვა ნინოს ცხოვრებანი აქ უმატებენ: „მარტიოვან.
რომელ არს ივნისი“.

თა, „ოდეს მოვიდეთ წინაშე თქვენსა მშვიდობით“ და
 ამას იტყოდეს იგინი ენითა სომხურითა, რომელი ესე
 მცირედ რამე მესწავა მეცა ჰირკულეუ ნამდგომარისა მის-
 გან და ჭკვითსე ერთსა მწყემსთა მათთაგანსა და ჭკოქუ
 ენითა სომხურითა, ვითარმედ „რომლისა სოფლისანი ხართ“. სოლო მან მომიგო და მარქუა მე, ვითარმედ „ვართ ჩუენ
დაბით ელარბინით და საფურცლით, და 1) ქინძარკლნი
რახატკლნი და დიდისა ქალაქისა მცხეთისანი, სადაა იგი
ღმერთნი ჭხედკენ 2) და მეფენი ნეფობენ“. და კუალად
 კვითსე მე, ვითარმედ „სადაა არს ქალაქი იგი მცხეთა“. სოლო მან მომიგო და მარქუა მე, ვითარმედ „გარდამდინა-
რე ესე არის ტბისა თანა-წარკლის ქალაქსა-მას მცხეთასა“.

სოლო მე შემიძნდა სიგრძე გზისა-მის და სიბრტყე
 მათათა მათ, რომელი ვიხილე და ამისთვის შეძრწუნებულ
 ვიყავ სულთ-ვითქუნე და დავიდე ლოდი ერთი სასთუნად
 და ესრეთ მივიძინე გარდასადინელსა-მას ტბისასა. და ვი-
 თარ იგი მეძინა მე, მოვიდა ვატი ერთი ჩუზნებით ჭასაკი-
 თა ზომიერ, სოლო თმითა ნასეკარ-თმოსანი, და მომცა
 მან მე წიგნი დაბეჭდული და მარქუა მე: „მიართვი ესე
მსწრაფელ ქალაქსა შინა მცხეთას მეფესა-მას წარმართთასა“.

სოლო მე ვიწყე ტირილად და ვრქე მას კედრებით,
 ვითარმედ „მე, უფალო დედაგატი ვარ უცხო და უმეცარი“

1) სიტყუიდან „ვითარმედ ვართ“ — ქამომდე იოანე ნათ-
 ლის მცემელის და შიო მღვიმის ვარიანტებში გამოტოვებულია.
 2) ქ. ცხოვრებით — ღმერთობენ.

და არცა ენისა მეტყუელად მეცნიერ ვარ 1) და ვითარ ძი-
ვიდე უცხოესა ქუეყანასა და კაცთა მათთაჲსა უცხო თესლთაჲსა.

მაშინ კაცმაჲს მან განჭვსნა წიგნი იგი, რომელსა ზე-
და იყო ბეჭედი იესო ქრისტესი და წერილ იუვენეს მუნ
შინა ენითა ჳრომელუბრითა ათნი სიტყუანი მსგავსადვე
ფიტარათა-მათ ჳვისათა მოსეს-ზე და მოძცა მე კითხვად
და იყო დასაბამ სიტყუათა მათ ესე:

ა. სადაცა იქადაგოს სახარებაჲ ესე, მუნცა ითქმე-
ლის დედაკაცი ესე.

ბ. არცა მამაკაცებაჲ არს, არცა დედაკაცებაჲ, არამედ
ითქვენ ყოველნი ერთ სახით.

გ. წარვედით და მოიმოწაფენით ყოველნი წარმარ-
თნი და ნათელ-სცემდით მათ სასულითა მამისათა, და
ძისათა, და სულისა წმიდისათა.

დ. ნათელი გამობრწყინებად წარმართთა ზედა და
დიდებად ერისა შენისა ისრაელისა.

ე. სადაცა იქადაგოს სახარებაჲ ესე სასუფოველისაჲ,
მუნცა ითქმოდეს ყოველსა სოფელსა 2).

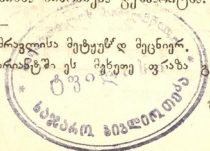
ვ. რომელმაჲს ითქვენ შეგიწყნარნეს, მე შემიწყნარებ,
და რომელმაჲს მე შემიწყნაროს, შეიწყნაროს მოძველებუ-
ბელი ჩემი.

ზ. რამეთუ ფრიად უუვარდა მარიაჲ უფალსა, რამე-
თუ მარადის ისმუნდა მისსა სიბრძნესა ჳეშმარტსა.

2571

1) ქ. ცხ.: არლა მრავლისა მეტყუელად მეცნიერ.

2) შიო მღვიმის ვარაზიშვილს ეს ბეჭეთე სურათა გამოტო-
ვებულია.

ს. ნუ გეშინინ მათგან, რომელთა მოსწუჯდნენ გარ-
ცნი თქუენნი, სოლო სულისა ვერ შემძლებელ არიან მოწ-
უპედად.

თ. ჭჭუა მარიაჲს მაგდანელსა იესომ: „წარკედ დედა-
კაცო, და ახარე ძმათა ჩემთა.

ი. და სდაცა მიხვიდეთ ¹⁾, ჭქადაგებდით სასული-
თა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა.“

ვითარცა წარვიკითხნე სიტყუანი ესე, ვიწუე კედრებად
ღუთისა მიძარტ და გულის-ხმა-ჭჭუავ, ვითარმედ ზეცით
იყო ჩუენებაჲ ესე, და აღვისიღნე თვალნი ზეცად, და ვი-
თხროვე მდალთა შინა დამკვიდრებულისა და ყოვლისა გა-
რეშე-მცველისა ღუთისაგან შეწუენაჲ ჩემი, და წარმოვემარ-
თე და მივეევ წიად კერძო მდინარისა მისგან, ტბისა გარ-
დამომდინარისა] ²⁾. და იყო დინებაჲ მისი დასაკვალით კერ-

¹⁾ ეს სიტყუა მხოლოდ მართო შიო-მღვიმის ვარიანტში
მოიპოვება და სხვებში არა.

²⁾ აქ რაც ფრჩხილებშია ჩასმული, ის ჩვენ იოვანე ნათ-
ლის-მცემლის და შიო-მღვიმის ვარიანტებიდგან დაგურთეთ.
რადგანაც დედანს აკლდა. ხოლო საჭიროთ ვრაცთ შევნიშნოთ,
რომ ყველა აქამომდე ცნობილ ვარიანტებში ეს მოთხრობა მესა-
მე პირის მოთხრობათ არის მოყვანილი, მაგრამ ამ ახალ ნინოს
ცხოვრებაში, როგორც მკითხველიც ხედავს, ნინო თავის თავზე
თვითონ მოგიხრ-ბს, ესე იგი მთელი ისტორია მოთხრობილია
პირველი პირით. რომ მოთხრობის ძაფი არ გაწყვეტილიყო,
ჩვენ საჭიროდ დავიხანეთ მესამე პირის მზნები პირველ პირი-
სად შეგვეცვალა, და ძველებური ფორმაც დაგვეცვა. სწვა არა-
ფერი არ შეგვეცვლია.

ძო, და მიუდევ გზას ძნელს და ფიცხელს, და ვინილენ დიდნი ჭირნი გზათაგან, და შიშნი მკეტთაგან, ვიდრემდე მოვიწიე აქა, ვინაჲ იგი წუალმან აღმოსავლით იყო დინუბად.

მიერთვან იყო ღვინუბაჲ ჩემი და ვზოვენ მოგზაურნი, და მოვიწიე სანასებსა ქართლისასა, ქალაქსა ურბნისისასა, და ვინილე ერი უცხოჲ, უცხოთა ღმერთთა (ღოთა) მსახური, ტუცხლსა და ქვათა და ძელთა თაყუანის-სცემდეს.

შეუერვას სუელსა ჩემსა წარწყმედასა მათსა ზედა და მოკედ ბაგინსა ჭურიათასა ¹⁾ ენისათჳს ებრაელებრისა, და ვიყავ მუნ ერთ თთულ^ს, და განვიცდიდ ძალსა ამის ქვეყნისასა.

და, იყო დღესა ერთსა, აღიმჩნეს ერნი ძლიერნი და ურიცხური სიმრავლითა მით ქალაქით, წარმავალნი დიდად ²⁾ ქალაქად მცხეთად, რომელი იყო საჯდომელი დიდთა მეთეათაჲ, გაჭრობად და ლოცვად აწმარ ღუთისა მათისა.

სოლო მე წარვჭევე მათთანა, და მივიწიენით ქალაქად მცხეთად, წიაღთა მოგუთასა, კიდსა ზედა, დავდექით მუნ, და ვხედვედით ტუცხლის მსახურსა-მას ერსა, და მო-

¹⁾ ქ. ცხ.-ში ვკითხულობთ: „და შევიდა უბანსა ჭურიათასა“; მარიამ დედოფლის ვარიანტში: „და შევიდა ბაგინსა ჭრომელთასა“; სხვა ნინოს ცხოვრებებში: „და შევიდა ბაგინსა შინა ჭურიათასა“.

²⁾ ქ. ცხ.-ში „დედა-ქალაქად“; მარიამ დედოფლის ვარიანტში და სხვა ნინოს ცხოვრებებში თანახმად „ქართლის მოქცევისა“.

გუებს და ცთომისა მათს ზედა ვტიროდე წარწყმედისა
მათისათჳს, და უცხოვესსაცა ჩემსა ვეგლოვდი.

თავი ვ. მოწევნად წიდიისა ნინოძისი
მცხეთად, აღწერილი მისივე სალოძე უქარ-
მელისად ¹⁾.

ხვალისკან იყო კმაჲ ოხრისაჲ და საუკირისაჲ, და
გამოვიდოდა ურიცხჳ, ვითარცა უუკვილოსანნი ზარნი, და
საშინელნი გამოვიდოდეს; ხოლო მეუფ^ს არღასადა შეძრულ-
იყო.

და ვითარცა უამ-სცა უამძან, სიკულტოლაჲ და მიდა-
მო-მაღვაჲ იყო უოკლისა კაცისა, და შეიკულტოდა უოკელი
კაცი საფარველსა ქუეშ^ს, რამეთუ გამოსადმე ვიდოდა ხანა
დედუფალი (დეუფალი).

და ვითარცა განვლო ხანა დედოფალმან, მასინ-ღა
ხელად-ხელად გამოვიდოდა უოკელი ერი და შეამკვეს
ფოლოცი უოკელი სამოსლითა თითო პირითა და ფურ-
ცლითა.

და იწყო უოკელმან ერმან ქებად მეფისა, და მასინ
გამოვიდა მირქან მეუფ^ს თუალთ შეუდგამითა სილვითა.

და კვკითხუ ქურისასა დედაკაცსა, თუ „რაჲ არს ესე“.

---

¹⁾ ქარ. ცხ.-ში და სხვა ნ.ნოს ცხოვრებებში ეს ცალკე
თავით არ არის შეტანილი.

და მან ჰრქუა: „ღმერთი ღმერთთა მათთაჲ უწესს მას არ-
მან, რომელ არაჲ არს სხვაჲ გარეშე კერძი.“

ხოლო მე წარვედ ხილვად არმაზისა, და აღივსნეს
მთაწინი იგი დროშითა და ურითა, ვითარცა უუავილითა, ხო-
ლო მე შეუსწრვე ცინედ არმაზდ და დავექმე სხლოს კერ-
ვისა-მის ნაპრაღსა ზღუდისასა, და ვხედვედი საკურველე-
ბათა და საშინელსა, რომელი თქუმად ენითა ვერ ეგებოს,
ვითარ იგი იყო ზარის აღსაკდელი შიშით და ძრწოლით
მეფეთაჲ მათ და ყოვლისა ერისაჲ და საზარო დგომად.

ვისილე და, აჭა, დგა კაცი ერთი სზილენძისა და ტან-
სა მისსა ეცუა ვაჭუ ოქრომსაჲ და ჩაფხუტი ოქ-
რომსაჲ, და სამკარნი. ესხნეს ფრცხილი და ბივრიტი და
კელსა მისსა აქუნდა კრძალი ლესული, რომელი ბრწინ-
ვიდა და იქცეოდა კელსა შინა, რეცა თუ რომელი შეესუბინ,
თავი თჳსი სიკუდიდ განიწირის. და იტყუნ: „ვაჲ თუ და-
სადავაკლო რაჲ დიდებსა დიდისა ლუთისა არმაზისსა და
შერახმევესტო სიტყუასა ებრელთა-თანა, გინა მოგუთა სძე-
ნასა, ოდენ დახუდომიდ ვიყო მშის მსახურთა. და რა-
მელნიმე იტყუან უცუბნი დიდსა ვისმე ღმერთსა ცათასა და
ნუ უკუე ჰოვოს რაჲმე ჩემთანა ბიწი, და მტეს მასვილი
იგი მისი, რომლისაგან ეშინის ყოველსა ქუეყანასა“. და
შიშით თაყვანის სცემდეს ყოველნი.

და მარჯულ მისა დგა კერძი ოქრომსაჲ და სახელი
მისი „გაცი“, და მარცხელ მისა კერძი კეცხლისაჲ და სახე-
ლი მისი „გა“ 1), რომელნი იგი ლუთად ჰქონდეს მამათა
თქუენტა, არიან ქართლით.

1) ქ. ცხ.-ში და სხვა ნინოს ცხოვრებებში „გაიმ“

მაშინ ვტიროდე და სულთ-ვითაქუემდ ლუთისა მიძარო
ცთომძათა მათოჯს ქუეყნისა ჩრდილომასათაჲ, დაფარვასა
ნათლისასა, და დაჰურობასა ბნელისასა.

ვხედვედი შეფეთა მათ ძალ-დიდთა და ყოველთა
მთავართა, რამეთუ ცოცხელივ შთაქნთქნეს ეშმაკსა, ვითარ-
ცა მკუდარნი ჯოჯოხეთსა.

და იტყოდეს დამბადებლად ქუათა და ძელთა, და სპი-
ლენძსა, და რკინასა, და რვალსა გამობერვით-განჭედელსა
ლუთად თაყუანის-სცემდეს. ესენი იცოდეს ცისა და ქუეყა-
ნისა შემოქმედად.

მაშინ მოვისსენე სიტყუჲ იგი, რომელი მამცნო
იობენაილ ჰატრეაქმან, წმინდამან მამამან ჩემმან, ვითარმედ
„ვითარცა მამაკაცსა სრულსა წარგავლინებ და მიწევნად სარ
ქუეყანასა უცხოსა ნათესავთა დგაკველ ზეველ ნარკადო-
ველ, რომელ არს: კაცნი ლუთის მკდომნი, მბრძოლნი და
წინა-აღმდგომნი“ 1).

მაშინ ვიხილენ ზეცად და ვთქუ: „უფალო, უფა-
ლო, მრავალთა ძალთა შენთა გეცრუვნეს შენ მტერნი ესე.

და ესე არს დიდთა სულგრძელებითა შენითა, და
იქმან რასაცა იგონებენ მტერნი ესე და ნაცარნი ქუეყანი-
სანი. არამედ ნუ უგულებელს ჰყოფ, რამეთუ სატი შენი

---

1) ქ. ცხ.-ში სწერია: „და ნათესავთა დარგველ, ზეველ
ბარკადულ (ვარიანტით „ბარკიდულ“). რომელ არს ბრანდე-
ლოდ: „კაცთა ლუთის მბრძოლთა და მხდომელოთა“. ნათლის-
მცემლის და შიო-მღვიმის ვარიანტებში: „და რბეველ, ზეველ
ბარკადულ.“

აწეს კაცი, რომლისათვის ერთი სამებისაგანი კაც იქმენ და
აწესოვნე ყოველი სოფელი.

ამათცა ნათესავთა მოხედენ და შეჭრისსენ სულთა
ამით უხინროთა საუფლის მპყრობელთა მთავართა ამის ბე-
ლისათა, და მიხუენე მე, ღმერთო, მამისა და დედისა ჩე-
მისაო, მკეკელსა ამას ნაშობსა ძონისა შენისასა, რათა
იხილონ მაცხოვარებაჲ შენი ყოველთა გიდეთა ქუეყანისა-
თა.

და რათა ჩრდილოჲ ბლუასსა თანა იხარებდეს და
ყოველმან ენამან შენ მხოლოსა ღმერთსა თაყუენის-გვცეს
ქრისტე იესოჲს (იჴმს) მიერ, ლუთისა ჩუენისა, რომელსა
შუენის მადლობით დიდებისა შეწირვა აწ და მარადის, და
მერმეთა მათ საუკუნეთა, ამენ“.

და ვითარცა წამისყოფაჲ თუალისაჲ იყო, დასავლით
ჭაერნი და ქარნი შეიძრნეს და კმა სცეს ქუხილთა კმითა
საზარელითა.

„LXXV“

და აწნდა ღრუბელი მოწრაივლ, ნიშან-საშინელი, და
მოიღო ნიავმან ძონის დასავლისამან სული ჯერკუალი სიმ-
წარისაჲ და სიმყრალისაჲ. მამინ ივლტოდა ყოველი კაცი
სოფლად და ქალაქად. და ეცა მათ დროჲ, რათა შეიჭრნეს
კაცნი საყოფლად.

და მეეს მოიწია რისხვისა იგი ღრუბელი, და მოი-
ღო სეტყუაჲ ლიტრისა ¹⁾ სწორი მას ადგილსა ოდენ, და
დაღქნა კერძნი იგი, და დაფქვნა, და დააწულილხნა, და

¹⁾ სხვა ნინოს ცხოვრებაში აგრევე. ქარ. ცხ.-ში: „სეტყ-
უაჲ სწორი ქვისა“.

დაარღუნა ზღუდენი-იგი ქარმან სასტიკმან, და შთაყარა იგი კლდესა, რომელსა იგი თქუენცა ჭხედვედით ანუ არა. [ხოლო მე ვეგვი უვნებელად დაცული ადგილსა მსხვე, სადა პირველ შესრულ და მდგომარე ვიყავ.]

ხოლო დღესა მკორესა გამოვიდა ძირიან მეფე და უოკელი იგი ერი მიუბად ღმერთთა მათთა და არა ჭზოებდეს, რომელისათვის იგი დაეცა მათ შიში და ძწოლად, და განკვრეპემან შეიპყრნა, და უმრავლესნი იგი ერნი იტყოდეს გულოფიცსელნი და მოუდრეკელნი ესრედ, ვითარმედ, „ჩაღდეკელთა ღმერთი იდრუჯან და ჩვენი ესე ღმერი არმის უოკლადვე ურთიერთანს მტერ არიან. რამეთუ ამან არმის ოდესმე მასხუდა ზღვაჲ მოაქცია და აწ მან შურობის და მოაწია ესე ამას ზედა“

ხოლო რომელნიმე ესრედ იტყოდეს, ვითარმედ „რომლისა ღუთისა ძალითა თთრდატ სომესთა მეფე ეშვათ შეიცვალა და კუალად ეშობისაგან კაცადვე მოაქცია, მან უგუეს ღმერთმან უო და მოაწია ესე, რამეთუ სხვაჲ ღმერთი ვერ შემწლებელ-არს უოთად ამისასა“. და ამას ესე ვითარსა იტყოდეს, მამის ამისთვის რამეთუ ვინათგან მეფე თრდატ ქრისტეს ძალითა ეშუად გადაქცეულ იყო და ძალითა ქრისტესითა კუალად კაცადვე შეცვალებულ-იყო, მიერთგან ჭებაჲ და დიდებაჲ ქრისტესი არდარა. თარულად ითქმობდა ქართლს შინა, რამეთუ მადლსა ღუთისასა ეწყო მოთენად აღმოსავლეთს] 1.....

1) აქ დედანში ერთი ფურცელი აკლია. რაც ფრჩხილებშია მოყვანილი, ის ჩვენ იოანე ნათლის-მცემლის და შიომღვი-

და თქუა მუეკემან ცრემლით: „ჭექქე რაღთძებოღ სო-
ჯათ სთაბანუბ რასულ ფსარ ზად.“ ხაღო თაგემანებად.
ესე არს: „მართალსა იტყუ, ბედნიერო დედოფალო, და მოცი-
ქულა მისა ღუთისაო“. და ვითარცა დასცხრა რისსუაღ-იგი
გამოკედ კლდისა მისგანა ნაპრალისა და ვბოკე თუალი იგი
ბივრიტი, ალვიდე და წარმოკედ წინა-კერძო დასასრულსა
მის კლდისასა ¹⁾, სადა მუელ ქალაქი ყოფილ-იყო, და მას
ადგილსა ყოფილ-არს ციხს. (?)

და მუნ დგა სს მშუენიერი ბრინჯისაღ, მალღი და რტო-
მრავალი, მოკედ ქუემს სესა-მას და გამოვინიშს ნიში-იგი
ქრისტეს ჟუარისაღ, და ვილოცუკდი მუნ ექუს დღს.

მის ვარიანტებიდგან დაურთეთ. მაგრამ ეჭვი არ არის, რომ დე-
დანში უფრო ვრცელი მოხრობა ყოფილა და, ვგონებ, განს-
სხვაებულად ამ ჩვენ მიერ დამატებულ ტექსტისაგან. პირველი
ჩვენი მოსაზრება უეჭველი ხდება იმით, რომ ერთ ფურცელზე
ორჯერ მეტი ტექსტი უნდა იყოს დატეული, ვიდრე აქ ფრჩხი-
ლებში მოყვანილი ტექსტია. ორი სხვა ადგილი, რომელთაც
აგრეთვე თითო ფურცელი აკლია, და რომელნიც ჩვენ შემოსე-
ნებულ ვარიანტებიდგან შევავსეთ, ცხადად ამტკიცებენ ამას (ნ.
შემოთ გვ. 15—18 და აგრეთვე ქვემოთაც გვ. 40—42). რომ დედ-
ნის ტექსტი ჩვენ მიერ დამატებულ ტექსტისაგან განსხვავებუ-
ლი უნდა ყოფილიყო, ეს იქიდან სჩანს, რომ თრდატ მეფის
ეშვად შეცვლაზე არათუ არა ყოფილა ნათქვამი ზემოდ და
არც აქ უნდა იყოს გამეორებული. ამას გარდა დამატებული
ტექსტი, როგორც მკითხველიც ხედავს, ისე არ ეწყობა გაგ-
რძელებას, როგორც ორი სხვა დამატებანი შეეწყოს.

¹⁾ ქ. ცხ.-ში და სხვა ნინოს ცხოვრების ვარიანტებში:

„აქლდის ცხვირისასა“ .

ოდეს იგი გამოხუდით სიმრავლეს ერისაჲ და ემი-
გრაციით ღმერთთა მათ, რომელთა ვნებაჲ დაჰბადეს, და არა
გვბოუთა, მაშინ მე მუნ ვიყავ, რამეთუ დღეს იყო მეექვსეს
თთხსაჲ-მის, ოდეს იგი ეკმანუველ თაბორს მამისა სატი
ანუენა თავთა-მათ ცხოველთა და თავთა-მათ მიცვალებულ-
თა 1).

მაშინ მოვიდა დაჲ ესე ჩემი შრომანა, სეფე-ქალი,
მისილა და მოიქვანა ბერძელ-მეტყუელი დედაკაცი და მკით-
ხს ყოველი გზაჲ ჩემი.

მაშინ ვხედვედ მე თუალთა მისთა ცრემლთა დინება-
სა უცხოვებისა ჩემისათჳს.

ოდეს ცნა ყოველი საქმეს ჩემი, მაიმულა წარუყანება
ჩემი სეფედ. სოლო მე არა ვინებე, და იგი წარვიდა და მე-
სამესა დღესა ჩამოვედ ქალაქად მცხეთად, და მივმართეს
სამოთხესა-მას მეფისასა.

და მირაჲვედ კარსა ზედა სამოთხისასა, იყო სახ-
ლასი მცირეს სამოთხის მცველისაჲ, და შერაჲვედ შინა, ჯდა
ესე დედაკაცი ანასტოს 2). და ვითარცა მისილა, აღდგა
და შემიტებო მე, ვითარცა მეცნიერმან და მეგობარმან, და
დამანნა ფერკნი ჩემნი, და მცხო ზედი, და დამიგო

1) ქ. ცხ. და სხვა ნინოს ცნობებანი: „იყო თთვე მარ-
ტიოვან მეექვსე აგვისტოსი და დღე მეექვსე. რომელსა შინა
ფერი იცვალა ქრისტემან წინაჲთ თავთა-მათ წინასწარმეტყველ-
თა და მოწაფეთა თჳსთასა“.

2) სხვა ვარიანტები უმატებენ: „ცოლი მცველისა-მის“.

ტრამპეზი და ღვინო, და მამულა მუ ჭამად და სუმად,
და დაკვავ მისთანა ცხრაჲ თითუბ. *კვირიანი*

ესე იყო უშვილო და ზრუნვიდა ეგე და ქმარი მა-
გისი. ჩუენებით ვსედავდ, მოვიდა კაცი ნათლისა ფერი და
მარქუა მუ: „სამოთხესა შევედ, ნამუთა ქეეშმ ბაბილოთა
ადგილი არს მცირებ, საუუარელად შემზადებული, მიწაჲ
ადილე ადგილისა მისგან და შესჯამებ კაცთა მკათ და ესუ-
ას შვილი.

ხოლო მუ ვუავ ეგრებთ, და ესხეს ძეგბ და ასულებ
მრავლად, რომელსა ესე თვთ ჭსედავთ ¹⁾. და მათვე დღე-
თა შინა ორგზის და სამგზის კინილბ ჩუენებსა შინა
მცირედსა-მას მირულებსა ჩემსა მუკლთა ზედა.

მოვიდინ მთერინკელნი ცისანი, შთავიდიან მდინარესა,
დაბანნიან და მოვიდინ სამოთხესა-მას, და ბაბილოსა-მას
მოისთვლებიან და უუავილსა-მას მოკდიან, და მოწლედ
ჩემდამო დადავებედ, რეცა ჩემი არს სამოთხებ იგი.

გარბმოძადგინ უღავილით და კმობედ ჩემდა მოძართ
მრავალ ფერად და შუენიერად იყო ხილვაჲ იგი მათი, და
მრავალ-გზის იყო ესე. და უთხარ ესე დასა ჩემსა, ასულ-
სა აბიათარისსა ²⁾. მოძიგო და მარქუა მუ მან: „უცხოვო

¹⁾ აქედან დაწყებული მეექვსე თავის ბოლომდე ეს მოთ-
ხრობა სწავა ვარიანტებშიაც მოიპოება (იხ. ქ ცხ. გვ. 81—82)

²⁾ აქ დედანში ჭკემო არშიაზე ხეცური ასო მთავრულით
და წითელის მეზნით სწერია: „ესე დედაკაცი იყო სიღონია, მო-
წვეფე წმადისა ნინოასი, რომელმან ესე უოველი აღწერა“.

და აქა შობილო ¹⁾ ტუუეო და ტუუეთა მსუნელო, უწუი, რამეთუ შენზს მოიწია ახალი იგი უამი და შენ მიერ ის- მეს ჭამბავი იგი ძუელი, მამათა ჩუენთა ნაქმარი, ზეცი- სა-მის კაცისაჲ, უბრალოჲსა სისსლისაჲ უსამართლოდ დათხევისაჲ, რომლითაცა ქმნა ღმერთმან ჭურიათა სირცხული, ცისკიდეთა განსწევაჲ, მეფობისა დატყმაჲ და ტაძრისა-მის წმიდისა მოღებაჲ, ერისა-მის უცხოჲსა მოგებაჲ და თჳსად წოდებაჲ, და დიდებაჲ მათა მიტყმად“.

და კუაღად თქუა: „იწრუსაღუმ, იწრუსაღუმ! კითარ გან- გიმარტვან შვილნი ²⁾ შენნი და შეიგრებ უოკელთა ცისკიდი- სს ნათესავთა ფრთეთა ქუეშს შენთა, აჭა, ესერა აქაცა მო- სრულ არს დედაგაცი ესე, და შეცვალოს უოკელი წესი ქუეუანისაჲ ამის“.

და მოქეჭვა და მრქუა:

„ჩუენებაჲ შენი არს ესე, რამეთუ ადგილი ესე სა- მოთხისაჲ შენ მიერ იქმნეს სამოთხს სადიდებულად ღუთი- სს, რომლისაჲ არს დიდება აწ და მარადის და უკუენითი უკუენისამდე, ამინ“.

---

¹⁾ ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „უცხოო და აქ არა შობილო“.

²⁾ ქ. - ცხ. და სხვა ვარიანტები: „ფრთენი“.

თავი 4¹⁾; რომელი აღწერა დედამამთავროს
სახლს, სასულიერო სიღონის, ასულებს აბი-
ათარს მღვდლისაჲს.

და იყო ოდეს მოხდა ღმერთის წყალობითა ქუე-
ყანასა ამას დაკვირვებულსა ჩრდილო-დასავლეთისა, სომ-
ხითსა მთიულსა, რომელსა მთანი დაქვეყნეს ნისლსა
და კელნი არმურსა ცოლმისა და უმეცრებისასა, და იყო ქუ-
ეყანაჲ ესე ჩრდილო მხრისაჲს სიძარცვისა მისა ღუთისა
მოხილვისათჳს და ცნობისა, ვითარცა სასულიერო სიძარ-
ცოდ ჩრდილო-დასავლეთისა.

არათუ ამის მხრისა ნათლისაჲს დაკვირვებულ იყო, ანუ
აწ არს დაკვირვებულ მისგან, ყოველი ცნასა ქუეშე მყოფი
ინილას და ყოველსა ჰსკდას იგი, და რომელსა სიცი-
თა მიჭრიდის, ნათლითა ყოველსა ადგილსა მისედის.

ესე არს თუ ამისთვის ერქვა ქუეყანასა ამას ჩრდი-
ლო, არამედ იუენეს ესოდენნი წელნი და ესთენნი ნათე-
სავნი ნოკესითგან და ებერისთავან, და აბრამისთავან, და
მუნ შინა იყო იობ აზნაური განცდილი გამცდელისაგან,
ვითარცა იოსებ, მოსეს, ისუ, მღვდელი და მსახურნი
და შემდგომითი შემდგომად, რომელი იგი ვინით სმენით
წიგნთაგან საღმრთოთა.

¹⁾ მეშვიდე თავად მოწმობებული პარაგრაფი თეიმურაზის,
მარიამის, მეგრელიის, ნათლის-მცემლის და შიო-მღვდლის ვა-
რიანტებში ქვემო მოყვანილ ამბავს სრულით არ მოგვითხრობს
(იხ. ქ. ცხ. გვ. 86-88).

გარდაკდეს ქრისტეს მოსვლადმდე წელნი ^{სწრაფად} ~~სწრაფად~~ ^{სწრაფად} ~~სწრაფად~~ ბითგან ქრისტესით ვიდრე ჯუარცუმამდლ "ღვ" და ჯუარცუმითგან ქრისტესით ვიდრე გონსტანტინე ბერძენთა მეთვისა მონაოვლადმდლ "ტია", და ათოთხმეტისა წლისა შემდგომად მოიუღინა ჭუეყანასა ჩუწნსა ქადაგი ჭეშმარიტებისაჲ, ნინო დედოფალი ჩუენი, ვითარცა ბნელსა შინა მთიები, რაჲ აღმოჰკადის და ცისკარი აღიღის და მისა შემდგომად აღმოვალნ დიდი იგი მიუღობელი დღისაჲ. ესრეთ იყო ცხოვრებაჲ ჩუენი, ქართველნო.

რამეთუ [კე]ქცოდათ ნათელსა და მკჳდრ ვიუკენით ბნელსა. ვისარებდით შუეებითა და ვიუნჯებდით, გლოვასა რომლისა ნუგეშინის მცემელ არა იყო. ვმსახურებდით სამლ დაბადებულთა და არა დაბზადებულსა.

ქერობინთა ეტლთა ზედა მჯდომარისა წილ მთათა მალალთა თაუყანის-სცემდეს მამანი ჩუენნი გებალსა და გარიზინსა, და მას ზედა არა იყო არცა ღმერთი, არცა მოსე, არცა ნიში მათი, არამედ კერზნი ქვისანი უსუღონი.

ხოლო ამას ჭუეყანასა ქართლისასა იუვნეს ორნი მთანი და მათ ზედა ორნი კერზნი, არმაზ და ზადენ, რომელნი იუნოსდეს სულ-მურაღობით ათასსა სულსა ყრმისა პირმშოღასასა, არმაზ და ზადენ, და შესაწირავად აქუნდეს მშობელთა მათთა მსხუერზლად, ვითარმცა უკუნისამდე (რკე) არა იყო სიკუდილი და ესე იყო მოაქამდლ.

ხოლო იუვნეს კერზნი სხუნანიცა სამეფონი გაცი და გა. და შეიწირვოდა მათა ერთი სეფლ-წუღი ცეცხლითა დაწუვად და მტუერი გარდაბნეკად თავსა კერზისასა ¹).

1) ეს მოთხრობა მეშვიდე თავიდან დაწყებული აქამომდე არ არის არც ერთ ნინოს ცხოვრების ვარიანტში.

და ამის უოკლისა შემდგომად თხრობასა გითხრობ
მამისა ჩემისასა, რომელი წიგნთაგან ვიცი გითხვით, და
მამისა ჩემისაგან თხრობილსა:

„რადეს იგი მეფობდა ჭეროდე და მოგუესმა აქა, ვი-
თარძედ სპარსთა ინტრუსალიძი დაიპურესო, გლავისა წიგ-
ნი მოეწერა უოკელთა ჭურიათა მოძარით ქართლისათა.

მცხეთელთა მკუდრთა, ბოდელთა მღვდელთა, კოდის-
წყაროელთა, მწიგნობართა და სობის კანანელთა თარგმან-
თა, ვითარძედ „ათორმეტნი მეფენი მოვიდესო დაპურობად
ქუეყანასა ჩუენსა, და უოკელი შეიძრეს სივლტოლით შე-
წევნად მათა“.

ხალა შემდგომად მცირებ მოიწია სხუაჲ (sic) დადადი-
სი ნუგეშინის-ცემისაჲ ინტრუსალიძით უოკელსა ქუეყანასა,
ვითარძედ „სპარსნი იგი არა დაპურობად ქუეყანისა მოვიდეს,
არამედ აზერისა და სსტურეკელისა წილ და სავზელისა, აქუნ-
და რქროჲ ყუთელი, მური, მწრაფლ მკურნალი წელეული-
საჲ და გუნდრუკი სულ-აჭამოჲ.

ესე უოკელსა მკედარსა მათსა და თუთ მეფეთა თითო-
სატურთი აქუნდა და ეძიებდეს ურძისა ვისმე ახლად შო-
ბილსა, მესა დავითისასა, რომელიცა პოვეს მწირი ერთი,
მწირისა დედაგაცისა ძებ, უყამოდ შობილი უადგილოსა
ადგილსა, ვითარცა აქუს ჩუეულებაჲ გარემდგომთაჲ.

ესენი მის ურძისა მოვიდეს და თაყვანის-ცეს და ესე
უოკელი ძღუენი მისა შესწირეს და მთაჲ გარდავლეს, და
წარვიდეს მშუდლობით.

აწ ნუ გეშინინ, ჭურიახო, მე ჭეროდე ვეძიებდ და
არა ვპოვე ურძაჲ იგი და არცა დედაჲ მისი.

არამედ აწ წარვიძართო მასჯლი ყოველსა წელსა ზედა
ორით-წლითგან და უდარესსა და მოწუდეს იგიცა მათთანა.
აწ გულდებულ იეკენით, რამეთუ უცნებით იყო ესე ყოვე-
ლი“. ამისა შემდგომად გარდაკდეს წელნი ოცდაათნი, მო-
წერა ანა ძღველმან იწრუსალიმით მამის მამისა ჩემისა
ოზიამსა ¹⁾, ვითარმედ „იგივე ყრმაჲ, რომლისა სპარს-
თა მეფენი მოსრულ-იყუნეს ძღუნითა, იგი ყრმაჲ განსამწ-
ზრდილ არს საზომსა ჭასაკისასა, მოწვეურულ-არს წყალსა
მას იორდანისასა სავარიამს მისა. განვიდოდეს ყოველნი
ნათესავნი იწრუსალიმისანი და შენი (შენი) მამის დე-
დის ძმაჲ ელიოს (ვითოს?) თანავე იყო.

და აჴა, ესე რა ცაჲ ქუხდა და ქუეყანა იძრვოდა, მთა-
ნი ჴვრთებოდეს, ბორცუნი იძღვრდეს, ზღუაჲ დგა, წყალ-
ნი აღმართ დიოდეს, სავარიამს ძმ ივლტოდა, და ჩუბნ
ყოველთა ზარი შემწუნებისაჲ დაგუეცა და ერისა სიმ-
რავლისათჳს დავიდუმეთ საქმწ ესე, რომელი იყო საქმწ
ცხად საუკუნითგან ლუთისათანა.

და მეოთხესა წელსა გამოკდა ბრძანებაჲ იწრუსალი-
მით ჴვროდე მეფისაგან, ვითარმედ ყოველთა ძეთა იწრუსა-
ლიმისათა, განსწეულთა ყოველსა ქუეყანასა, ისილეთ ერთი
დმერთი და იგულეთ და ისმინეთ ერთი შვეული, და ის-
წაკეთ ერთი სიტყუაჲ მოსესი, რომელი თქვა: „რომელ-
მან ქუეყანასა ზედა თქვას ლუთად თავი თჳსი, ძელსა და-
მოკიდენ“. და მერმე თქვა: „წყეულ იეჳნ ყოველი, რომე-
ლი დამოკიდებულ-იეოს ძელსა“.

1) სხვა ვარიანტებში ეს სახელი არ იხსენიება.

აწ ესე რა აღდგა კაცი ერთი და სახელი მისი იესო (იჯ), თავით თჳსით ჭინდის ღმერთსა ძამად და რეცა თუ არს იგი თჳთ, ვითარცა ღმერთი.

მოკედით უოგელნი სიკუდილსა მისსა და აღვასრულეთ მცნებაჲ ღუთისაჲ და მოსწესი.

და წარვიდა აქათ მამის დედის ძმაჲ ჩემი ელიოს, კაცი მოხუცებული, და ესუა მას დედაჲ ტომისაგან ელი მდდელისა, და ესუა ერთი ხოლო დაჲ ელიოზს.

ეკედრებოდა დედაჲ ძესა თჳსასა და ეტყოდა: „წარკედ, შვილო, წოდებასა მეფისასა და წესსა შჳჳულისასა, ხოლო რომელსა ივინი განიზრახვეს, ნუ შეერთვინ ცნობაჲ შენი მას უოვლადკე, ნუ, შვილო ჩემო.“

რამეთუ სიტყუა არს წინასწარ-მეტყუელთაჲ და ივაკი ბრძენთაჲ საიდუმლოჲ არს, დაივარულ ჭურთხათაგან, ხოლო წარმართთა ნათელ და ცხოვრება საუკუნო“.

და წარვიდა ელიოზ და უოგელნი ჭურთხანი ქართლით, და აღესრულა უოგელიკე, რომელი აწ ვიციით ნინოჲსა მიერ, ეკანგელეთაგან ქრისტეს მიერ.

ხოლო სამოსელი იგი ჭხუდა ამას ქუეყანასა წილით და წარმოიღო ელიოზ.

ხოლო დედასა მისსა ვითარცა ესმა კმაჲ, ოდეს პასანიგმან ¹⁾ ჳუარასა ზედა სამშჳჳალსა დასცა გუერი მშჳდლისაჲ იწრუსაღიმს, აქა ესმა კმაჲ და იერჩხი:ღნა მწარედ

¹⁾ ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „პასანიგმან“; მარიამ დედოფლის ვარიანტი: „პასანგმან“; შიო-შღვიმისა და იოანე ნათლის-მცემლის ვარიანტები: „პასანიგმან“.

დედაკაცმა მან და თქვა: „მშვიდობით მეყოფარ ურია-
თარ, რამეთუ მოჭკალით თავისა მაცხოვარი და მსსენელი,
და იქმენით ამიერიტგან მტერ შემოქმედისა.

კამ თავსა ჩემსა, რომელ არა წინააღმდეგ მოგუგედ,
რომელმცა ესე აღარა სძენილ-იყო, და არცა კინი უგუ-
ნადასრე დაურჩი, რომელმცა (რომელმცა) მესილვა ნათე-
ლი გამოაბრწყინებულნი წარმართთა ზედა და დიდება ერთ-
სა ისრასწლისაჲ“. და ამას სიტყუასა ზედა შეისუენა დე-
დაკაცმა-მან, დედამან ელიოსისმან.

სოლო ამან ელიოზ მოიღო კუართი იგი მაცხოვ-
რისა, იესო ქრისტესი, მცხეთად სასლად ჩუენდა, და ისი-
ლა, რამეთუ მომკუდარ-იყო დედა მისი ამას სიტყუასა
ზედა. სოლო და მისი მიეკებოდა, შესუარული ცრემ-
ლითა, ვითარცა სისხლითა, და მოეკვა ყელსა მისსა თვისსა
და მოუღო სამოსელი იგი ეწსოდასი, და შეიტკბო მკერ-
დასა თვისსა ზედა, და მწრაიულ სულნი წარვდეს სამითა
ამით სიმწარითა: სიკუდილითა დედისაჲთა და უმეტეს
ტვივილითა სიკუდილისა ზედა ქრისტესსა, და სურვილითა
მის სამოსლისაჲთა.

მაშინ იყო შიგითი დიდი მცხეთასა შინა მეფეთაჲ და
შთავართაჲ, და ყოვლისა ერისაჲ, და ისილა მეფემა მან
ამა-
ზაქრ 1) სამოსელი იგი იესოდასი, და უნდა წაღებაჲ მო-

---

1) ქ. ცხ. და ყველა აქამომდე ცნობილი ვარიანტები იე-
სო ქრისტეს ქადაგებას და სიკუდილს მოიხსენიებენ ადრეკის და
არა ამაზაქრის მეფობის რდოს.

სი. ხოლო წარსა-მას ზედა დედაკაცისა მკუდრისა კელთ-
გდებსა შეშინდა და ვერ იკადრა.

ხოლო ელიოზ დაჰმარსა დაჲ იგი თუსი. კელთა მის-
თა აჭუნდა სამოსელი იგი, და არს ადგილი იგი, რომე-
ლი ღმერთმან იცის და იცის დედამან ჩემმან წინო და
არს იტყუს, რამეთუ არს ჯერ-არს სიტყუად აწ.

არამედ ესე ხოლო კმა იყავნ წინოჲს მოწათგეთათუს
და ქრისტეს მოწამუნეთა, რამეთუ მასლობელ არს ადგი-
ლი იგი ნამუსა-მას ლიბანით მოსრულსა და მცხეთას და-
ნკრგულსა.

თუნიერ ესე მესმა მამისა ჩემისაგან, არს სხვაცა მ-
ლთა შემოსილი მრჩობლი იგიცა ხალენი ელიამსი ამას
ქალაქსა შინა, კელთა ჩუენთა, საკურთხეველისა სიმტკიცესა
ქუეშქ, ქუათა შინა, უღზოლველად 1) ვიდრე ჟამადმდლქ
მისა, რამეთუ მრავალგზის მახიარა მე დედამან ჩემმან წინო
მამისა ჩემისა მიმართ, რათა გამოვსწულილო ადგილი იგი
სამოსლისაჲ მის გულითად. ხოლო მან ესთენ დადგა ნა-
წილი ჩემთანა და მრქჳა: „აქა არსო ადგილი სამარხოჲ
მისიო“.

რომელსა ენა [კ]აცთანი არს დადუმნე გალობად
ღუთისა მიმართ, მას ზედა არს ადგილი იგი, ვითარცა
ადგილი იაკობისი, კიბედ ხილული, და ზეცად აღწევ-
ნული, ამიერიტგან და უკუნისამდე დიდება და ჭება მოუგ-
ლებელ 2).

1) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „უპოვნელად“.

2) მოელი ეს თავი სიტყვებიდან „და ამის უოვლისა“ (ვე. 31)

თავი 6, თქმული სიდონიასივე დედა-
კაცისაჲ.

ოღეს ვინილს⁶ ასულმან აბიათარისამან, სიდონია, წმი-
დაჲ ნინოჲ თავსა ცინისასა პირველ მცხეთისასა, კოშკსა
მას მალაღსა ბრინჯთა მათ ქუეშს⁷, ბრატმან მეფისა საგრილ-
თა და სასუენებელთა ჯდა.

ოღეს იგი შემუსრნა უფალმან არმაზ და სსუანი იგი
კერძნი საზარელითა რისხუთა პირისა მისისაჲთა, რომელი
იგი წინა წერილ არს ანდერძსა-მას მისსა შინა.

ხოლო ვიდრე რწმუნებადმდს⁸ დედოფლისა ნანაჲსა
ქრისტს⁹ ღმერთი ძედ ღუთისა, სახატრელმან წმინდამან
ნინო დაუო ექუსი წელი, ვითარ იგი თუთ იტყუს უოფა-
სა შინა მისსა.

და ოღესმე შეიღნი დედანი დაგუმოწაფება შჯუღსა
მისსა, რამეთუ ჰყოფდა ფარულად კურნებათა მრავალთა,
ვიდრემდის ნებსით იწყო კურნებაჲ განკუბითა ღუთისაჲთა
დედოფლისა ნანაჲსისა, აჩუნა ღმერთმან პირველად ძა-
ლი მისი მის მიერ მაუღლოკანსა-მას შინა, განკურნა ლო-
ცუთა მისითა სენისა მისგან მძიმისა, რომელსა სელოვნე-
ბამან კაცთამან ვერ შეუძლო განკურნებაჲ მისი. და შემ-
დგომად მისა მოგვ მთავარი სპარსი ხუარასნეული იყო, სუ-
ლითა უკეთურითა ფიცხლად იგუემებოდა, სიკუდიდ მი-

აქამომდე შეცვლით შეტანილია ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებ-
ში და მოხსენებულია აბიათარის ხათქვამად და არა სიდონია დე-
დაკაცისა (იხ. ქ. ცხ. გ. 79—81).

წევრულ იყო და იყო მთავარი იგი დედის ძმა და ნახანსი
დედოფლისაჲ.

მაშინ კვედრეს დედასა ჩემსა ნინოს ნანა დედო-
ფალი და მეფეცა იხილვიდა მცირე მცირედ საჩქესა-მას და
ორგულებით ეტეოდა ნინოს: „რომლისა ლუთისა ძალითა
იქმ საჩქესა ამას კურნებისსა, ანუ ხარ შენ ასული არმა-
ზისი, ანუ შვილი ზადენისი, უცხოვებით მოხუედ და შე-
ურდი. სოლო მას (ს'მას?) ზედა აც მოწყალებაჲ და
მიგანიჭეს ძალი კურნებისაჲ, რათა მით სცხოვნდებოდი
უცხოასა ამას ქუეყანასა და დიდებულმცა არიან უკუნისამ-
დე.

სოლო შენ წინაშე ჩემსა იყავ მარადის (მ'ს), ვი-
თარცა ერთი მარჯვენაგან ჰატვიცემულ ქუეყანას ამას
შინა, არამედ უცხოას-მას სიტყუასა ნუ იტყუ ჭრომთა მათ
შეცთომილთა შჯულსა.

და ნუ გნებავენ ყოვლადვე აქა თქუმად, რამეთუ აჭა,
ესერა ღმერთნი დიდთა ნაყოფთა მომცემელნი და სოფ-
ლის მპურბელებნი, მზის მომვეენელნი და წყმისა მომცე-
მელნი, ქუეყანისა ნაყოფთა განმზრდელებნი ქართლისანი,
არმაზ და ზადენ, ყოვლისა დაფარულისა გამომკიებელნი
და ძუელნი ღმერთნი მამათა ჩუენთანნი გაცი და გა, და
თავი შენი იგი იყავნ და სარწმუნოკებად კაცთა მიმართ, და
აწ უგუეთუ განჭკურნო მთავარი ესე, განგამდიდრო და
გყო მკუდრ მცხეთასა შინა მსახურად არმაზისა.

დაღაცათუ ჭკერისა-მის სიფიცხითა შეიმუსრა, არამედ
მისი ადგილი შეუძრავ არს. ეკე არმაზ და ქალდეკელთა
ღმერთი ითრუშანა ყოვლადვე მტერ არიან.

ამან მისზედა ზღუდა მოადგინის და მან ამის ზედა ერთი ნურადმე მოაწიის, ვითარცა აქუს ჩუეულებაჲ სოფლის მშერობელთა, და კმა გუყავნ ჩემგან ბრძანებად ესე.“

მიუგო ნეტარმან ნინო მეივსა და ჭრქუა: „მეივს! შენ უკუნისამდე ცხოვნიდი სასუელითა ქრისტესითა და ვედრებითა წმიდისა დედისა მისისაჲთა და მისთანა ყოველთა წმიდათაჲთა. მოავლინენ შენზედა ღმერთმან, ცისა და ქუეყანისა შემოქმედმან, დამბადებელმან ყოვლისა დაბადებულისამან, დიდისა დიდებისა მისისაგან და აურაცხელისა მოწყალებისა მისისაგან, ვითარცა სასუმილისაგან ნაბერწყალი, ერი მადლისა მისისაჲ, რათა სცნა და გულის-კმა-ჭყო სიმართლს ცისაჲ 1) და სინათლს მზისაჲ, სიღრმს ზღვისაჲ და საძიკუელნი მისნი, სიურცე ქუეყანისაჲ და საფუძველნი მისნი, და რათა უწყებულ იყო შენ, მეივს, თუ ვინ შემოსნა ცანი ღრუბლითა და ქუნილნი კმითა ჭაერისათაჲ, და იბრვინ ქუეყანაჲ სიმძაფრითა მისითა, და რბიოდან მესისტესანი გუალსა მისსა. ეგზებინ ცუცხლნი გულისწყრომითა მისითა, ანუ ოდეს შეიძრის ვეშანი იგი დიდი, რომელ არს ზღუასა შინა, და შეძრის ყოველი ქუეყანაჲ, ვიდრემდის დაიბრჯან მთანი მყარნი და კლდენი, და მეცნიერ გუყავნ შენ ამას ყოველსა ზედა მიწუკნით.

რამეთუ ღმერთი არს ცათა შინა და უხილავ არს თავადი იგი ყოვლისაგან დაბადებულისა, თჯნიერ მისა, რომელი იგი მისგან გამოვიდა. ესე მოივლინა ქუეყანასა ზედა, ვითარცა კაცი, რომელმან ყოველივე აღასრულა, რომ-

1) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „სიმაღლე ცისაჲ“.

ღმისათვისცა მოსრულ-იყო, და აღკდა მათთვე სიმამლეთა
მამისათანა.

მან მხოლოდმან იხილა დაუსაბამოდ იგი და იგი მო-
ლოდ მისთანა არს, რომელი იგი მდაბალთა ჭხედავს და
მალაღნი იგი შორით იცნის.

ხოლო აწ, მეფე, ხლოვს არს მიხსლებაჲ შენი ღუ-
თისა. მე ვხედავ, რამეთუ არს ამას ქალაქსა სასწაული ერ-
თი, სამოსელი მისა ღუთისაჲ, და ხალენისა მის ელიაჲ-
სისა უოფაჲ ვიეთმე აქა თქუეს, და მრავალნი სასწაულნი
არინან აქა, რომელნი თუთ ღმერთმან გაუწუენს.

ხოლო მე ესე მთავარი განკურნო ძალითა ქრისტე
ჩემისაჲთა და ჯუარითა ვნებისა მისისაჲთა, ვითარცა იგი
დედოფალი ნანა განკურნა ღმერთმან სენისა მისგან ფიც-
ხელისა. და რაჲ იგი გაუწუე მას, ჭუოვს მას იგი, რათა
სულიცა თუსი განაბრწუინვოს და ერიცა თუსი მიხსლოს
ღმერთსა“.

მაშინ მოჭკვარეს მთავარი იგი და წარიუყანა წმი-
დამან ნინო და მე და ნანა დედოფალი სამოთხესა-მას
შინა, ნამუთა მათ ქუეშე, და დაადგინა იგი, და აღმო-
სავლით აღბურობად სხნა კელნი მისნი. და ათქუდია სამ-
გზის: „ვიჴმნი შენგან, ეშმაგო, და შეუდგები ქრისტესა,
ძესა ღუთისსა.“

და ტირიდა სულ-თქუდითა სულისა თუსისაჲთა წმი-
დაჲ ნინო, და ითხოვდა ღუთისგან შეწვენასა კაცსა-მას
ზედა, და ჩუენ მისთანა ერთ დღე¹⁾, და მწრათულ გან-

1) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „ერთ დღე და ორ ლამე“.

ვიდა სული იგი ბოროტი, და დაემოწაფა წმიდასა ნინოს იგი და ყოველი სახლი მისი 1).

და ადიდებდა ღმერთსა მამასა და ძესა და წმიდასა სულსა, რომლისაჲ არს დიდებაჲ უკუნითი უკუნისამდე, ამინ 2).

თავი თ, თქმული მისივე.

და იყო დღესა ერთსა ზაფხულის შიშსა, თუესა ივლისსა ოცსა, დღსსა [შაბათსა, განვიდა მეფე ნადირობად მუხრანით კერძო და მოუხდა უჩინო იგი მტკრი ბოროტი, მბრძოლი ეშმაკი, და შთაუგდო სიუკარული კერძო და ცეცხლისა, და იგონებდა ყოველსა მსახურებსა მათსა, მსხვლითა მოწუწდსა ყოველთა ქრისტიანეთასა, და ჭქუა მეფემან ოთხთა თანა-მზრახველთა მისთა: „ღირს ვართ ჩუენ ღმერთთა ჩუენთაგან ბოროტის ყოფისა, რამეთუ უდებვიქმენით მსახურებისა მათისაგან, და მიუშუთ ჩუენ ქრისტიანეთა გრძნეულთა ქადაგებად შჯუელსა მათსა ქუეყანასა ჩუენსა, რამეთუ გრძნებითა ჭყოფენ საკვირველებათა მათ, აწ ესე არს განზრახვაჲ ჩუენი, რათა ბოროტად მოვსრნეთ

---

1) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „დაემოწაფა წმიდასა ნინოს სახლეულოთ და ერთი მისით“.

2) ეს თავი ცოტა შეცვლილთ არის შეტანილი ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში (იხ. ქ. ცხ. გვ. 84—86) და აქამომდე ცნობილი იყო აბიათარის და არა სიღონის თქმულად.

ყოველი მოსახენი ჯუარცმულისანი და უმეტესად შუადგომის
მსახურებასა ღმერთთა მათ მშეობელთა ქართლისათა. კამ-
ხილთ ნანას, ცოლსა ჩემსა, შენანებაჲ და დატყვებაჲ
შჯულისა ჯუარცმულისასა, და თუ არა მერხდეს, დაკვივიყო სი-
ყვარული მისი და სსუათა თანა წარვსწყმიდო იგიცა“. დაუმტკი-
ცეს განზრახვაჲ იგი თანა-მოაზრეთა მათ, რამეთუ მკურვალედ
იყვნეს იგინი საქმესა-მას და ჴნებუიდა პირველითგან, და
კერ იკადრებდეს განცხადებულად. ხოლო მეფემან მოკ-
ლო ყოველი სანახები მუხრანისა და აღვიდა მთასა თსო-
თისასა მალაღსა, რათამცა მოისილა კასპად და უფლის-
ციხედ, და განვიდა თხემსა მთისასა. შუა სამხრის ოდენ
დაუბნელდა მათ ზედა მზე და იქმნა, ვითარცა ღამე ბნელი და
უკუნი, და დაიპურა ბნელმან არენი და აღვილნი, და განიბნი-
ეს ურთიერთარს ჴირისაგან და ურვისა, და დაშთა მეფე მარტო-
და იარებოდა მათთა მალხართა, შეშინებული და შეძრწუნებული
დადგა ერთსა აღვილსა, და წარეწირა სასოებაჲ ცხოვრებისა
მისისა, და მოკო თავისა ცნობასა, განიზრახუდა ესრედ
გულსა შინა თჳსსა: „აჴა, ესე-რა ვხადე ღმერთთა ჩემ-
თათა და არა ვპოე ჩემზედა ღხინება. აწ რომელცა გვი-
ქადაგებს ნინო ჯუარსა და ჯუარცმულსა, და ჴყოფს კურ-
ნებასა მისითა სასოებითა, არამცა ძალ-ედგა ვსნაჲ ჩვენი
ჴირისაგან, რამეთუ ვარ მე ცოცხლივ ჯოჯოსეთს შინა, და
კერ უწყვი, თუ ყოველისა ქუეყანისათჳს იქმნა დაქცევა ესე და
ნათელი ბნელად გარდაიქცა, და თუ ჩემთვის ოდენ.

აწ თუ ოდენ ჩემთვის არს ჴირი ესე, ღმერთო ნი-
ნოსო, განმინათლე ღამე ესე და მიჩუენე საყოფელი ჩემი,
და აღვიარო სასელი შენი, აღვიმართო ძელი ჯუარისა და

თაყუნის ვსცე მას, და აღვაშენო სახლი სალოცველად ჩემდა, და ვიყო მოწმიდ ნინოსასა შჯულსა ზედა ჭრომთასა“.

ესე რაჲ ყოველი წარმოთქუა, განთენა და გამოხრწყინდა მსე, და გარდამოვიდა მეფე ცხენისაგან, და დადგა მას ადგილსა, განიპყრნა მკარნი აღმოსავალით ცად მიმართ და თქუა: „შენ სარ ღმერთი ყოველთა ზედა ღმერთთა და უფალი ყოველთა ზედა უფალთა, ღმერთი რომელსა ნინო იტყუჳს, და საქებულ არს სახელი შენი ყოველისა დაბადებულისაგან ცასა ქვეშე და ქუეყანასა ზედა, რამეთუ შენ მივსენ მე ჭირისაგან და განმინათლე ბნელი ჩემი. აჰა, ესე-რს მიცნობიეს, რამეთუ გინდა ვსნა ჩემი და ღსინება მიხსლება შენდა. უფალო გურთხეულო ამას ადგილსა აღმართო ძელი ჯვარისა, რომლითა იდიდებოდის სახელი შენი და ივსენიებოდის საქმე ესე და სასწაული უკუნისამდე“. და ისწავლა ადგილი იგი, და წარმოემართა და ისილა ერმან მან ნათელი და გამოერთო ერი განბნეული, ხოლო მეფე დადადებდა: „მიეტით დიდებაჲ ღმერთსა ნინოსასა ყოველმან ერმან, რამეთუ იგი არს ღმერთი საუკუნეთა და მას მხოლოსა შეენის დიდებაჲ უკუნისამდე“.

ხოლო ნანა დედოფალი და ყოველი ერი და] ¹ იგი ქალაქი განვიდოდეს მიგებებად მეფისა, რამეთუ შირველ ესმინა წარწყმედაჲ და მერქმე მოქცევაჲ მძუდობით. და

---

1) აქ რაც ფრჩხილებშია ჩასმული, ის დედანში აკლია, და ჩვენ იოვანე ნათლისმცემლის და შიო-მღვიმის ვარიანტებიდან შევაკეთო. ქ. ცხოვრებაში ეს ადგილი იპოვება მე 86—87 გვერდზე.

მიეგებოდეს ქინძარს და ღართს და იყო სინარული დიდი მსუდობით მოქცევასათვის. ხოლო ნეტარი ნინო დადგრომილ-იყო ლოცვასა მწუხრისასა ჩუუქულებსაებრ მსუულოვანსა-მას შინა და ჩუენ მისთანა ორმეოცდა ათი სული.

და იყო ვითარცა შექმნიდა მეფეს, იძვრდა ყოველი იგი ქალაქი, და კმითა მალლითა დაღაღებდა მეფეს და იტყოდა: „სადა უკუეს აწს დედაკაცი იგი უცხოა, რომელ აწს დედაა ჩემი, და ღმერთი იგი მისი მსსნელი ჩემი?“

და ვითარცა ესა, ვითარმედ „აქა მსუულოვანსა შინა აწს და ილოცავს“, მოდრკა მეფეს და ყოველი იგი დაშქარი მოვიდა, და გარდამოვიდა საკედრისაგან, და ეტყოდა ნინოს: „აწ დირს ვარა სადიდ სასელსა ღუთისა შენისასა და მკსნელისა ჩემისასა“. ხოლო წმიდაა იგი ასწავებდა და აწუკვდა მწრთელ თაუჯანის-ცემასა აღმოსავლით ქრისტესა, მესა ღუთისასა. მაშინ იყო გრგუნვაა და ტირილი ყოველისა-მის ერისაა, რამეთუ ჰსედედეს მეფესა და დედოფლისა ცრემლთა დინებასა სინარულისა მისგან და საკვრეულებისა დიდისა, რომელი იქმნა.

და სვალისა დღეს წარავლინნა მოციქულნი საბერძნეთა 1), ხოლო ნეტარი ნინო ასწავებდა დღეს და და-

---

1) ქ. ცხ. და სვა ვარიანტები აქ უმატებენ: „მირიან მეფემა წინაშე კოსტანტინე მეფისა და წიგნი ნინოსი ელენე დედოფლისა წინაშე, და აუწყეს ესე ყოველი სასწაული ქრისტეს მიერი, რომელი იქმნა მცხეთას შინა მირიან მეფესა ზედა და ითხოვნეს მოსწრაფებით მღუდელნი ნათლის ღებისათვის“.

მე უოველსა კაცსა ჭეშმარიტსა-მას გზასა სარწმუნოებისა-სა 1).

ხოლო მეფელ ეტეოდა ნინოს აღშენებისათჳს ეკლესიისა, ოდეს იგი წარქმართა მეფელ და უოველი ერი მოსწრაფებით ქრისტესწიგნობასა ვიდრე მღვდელთა-მათ მოსლვამდელს საბერძნეთით.

ჭჭუა მეფემან მოწმუნემან წმიდასა ნინოს: „სადა უშენო სახლი ღმერთსა?“ ხოლო ნეტარმან მან ჭჭუა: „სადაცა მეფეთა 2); გონებაჲ მტკიცე არს.“ ხოლო მეფემან ჭჭუა: „მიუჯარან მათუაღნი ეგე შესნი და მუნ მნებაგს გონებითა, არამედ არა ესრეთ“.

არამედ არა ვრიდო სამოთხესა-მას სამეფუფოსა და ნამუთა სიმაღლესა, და ბაბილოთა მათ ნაყოფიერებასა და უუჯავილთა მათ სუფნელებასა, არამედ მას შინა აღვაშენო ტაძარი სალოცველად ჩემდა, რომელი ეგოს უკუნისამდე.

და მეუფსეულად მოიღეს ძელი, და იწყეს შენებაჲ, და მოჭკუეთეს ნაძუ იგი, და შემწადეს სუეტად და ძირთა მისთა ზედა დადკეს საფუძველი ეკლესიისაჲ.

და იყო სუეტისა მის საშინელი სიღვაჲ და საკურველი, რომელი ზემო წერილ არს.

ხოლო ოდეს მოიწია უამი აღმართებაჲ, სუეტი იგი ზირველ მოგსენებული იწყეს სურათა მათ აღმართებაჲ და კერ უძლეს.

---

1) ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში აქედგან იწყება ახალი პარაგრაფი შემდეგი სათაურით: „თქმული მისივე (სიღონიასი) აღშენებისათვის ეკლესიათა“.

2) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „მოავართა.“

მაშინ შეკრება სიმრავლეს ურიცხვ და მეფეს მათთანა, იწიქს ფერად-ფერადთა ღონეთა და მანქანათა მზადებად, არა თუ აღმართებად-ოდენ ვერ შეუძლეს, არამედ შეძრვადცა, და უქმ იქმნა ყოველი სიბრძნის და ღონისძიებაჲ კაცთაჲ, და რათა სუეტისა-მის აღმართებითა საკვრველად ღმერთი იდი-დოს და კაცნი უმეტესად დაემტკიცნენ სარწმუნოებასა.

და ვითარ ვერ შეუძლეს აღმართებად და უძრავი იქ-მნა საქმე იგი, წარვიდა მეფეს და ყოველი ერთი გულდებ-ბულ ურვისაგან და მწუნარს იუუნეს ამას ზედა.

ხოლო ნეტარი ნინო დაშთა ადგილსავე და ათორ-შეტნი დედანი სსუანი. ხოლო სანატრელი იგი გოდებად და დაადქთა (sic) ცრემლთა სუეტსა-მას ზედა. და ვი-თარცა შუალამე ოდენ იყო, წარმოიქცეოდეს ორნი ესე მთანი, არმაზ და ზადენ, რეცა თუ ესრესთ ჩამოირღუე-დეს და დააყენეს ორთავე წყალნი იგი, და მტკუარმან გადმოხეთქა და წარჭჭობდა საშინელად ქალაქი, და მიერ შეიქმნეს კმანი საშინელნი და საზარელნი ტყეებისა და სივლტოლისანი.

ეგრევე არავუ გარდამოკდა ციხესა ზემოეთ და იქმნე-ბოდეს საშინელნი გრგუნვანი და შეშინდეს დედანი იგი, და ივლტოდეს, და მეცა მათთანავე. ხოლო ნეტარი წმიდაჲ ნინო დალაღებდა: „ხუგეშინინ, დანო ჩემო, მთანი იგი მუნვე ჭკიან და წყალნი იგი მუნვე დიან, და ერსა ყო-ველსა სძინავს.

ხოლო ესე რომელ რეცა მთანი დაირღუეს სამართ-ლად გუანუენებს, რამეთუ ურწმუნოებისა მთანი დაირღუეს ქართლს შინა, და წყალნი რომელ დაეყენეს, დაეყენა სის-

ღი იგი ურძათაჲ ეშმაკთა შეწირვისაჲ. სოლო კმანი ესე ტყეებისანი არიან ეშმაკთა სიმრავლისანი, რამეთუ ეკლავიან თავთა მათთა ოკრებასა, რამეთუ არიან იგინი მეოტამით ადგილით ძალისა ძაღლისაჲთა და ჯუარითა ქრისტესითა. მოიქცით და ილოცუვდით ღუთისა მიძარტ, შეიღნო.“ და მეყსეულად დასცხრეს სმანი იგი და იყო არა-რად.

და დადგა წმიდაჲ ნინო და განიზურნა კელნი თჳსნი ცაღ მიძარტ და თუაღნი ღუთისა მიძარტ, ლოცვიდა და ეკედრებოდა, რათა არა დაბრკოლოს საქმელ ესე სარწმუნოკებისაჲ მტკრმან, რომელსა წადიერებით წარმართუბულ არს მეფელ და ყოველი ერი.

და ვიდრე არდა ევივნა ქათამსა, სამთავე კართა სცაზარსა ლაშქარმან ძლიერმან და დაღეწეს კარნი ქალაქისანი, და აღიესო ქალაქი სპარსთა ლაშქრითა, და მეყსეულად შეიქმნეს ზარის აღსაკდელნი ზრინვანი და ყვიღნნი და კლავა ერისაჲ, ვითარცა სისხლი დიოდა, და აღიესო ყოველი ადგილი, და მოვიდა ჩუენ ზედა სიმრავლელ ზახილთაჲ და მსხლთაჲ, და დადნეს კორცნი ჩუენნი, და განიღია სული ჩუენი.

სოლო მე ვტიროდე მამისათჳს და ნათესავთა ჩემთათჳს და მწრთულ მესმა, კომბდეს ძლიერად: „ამას ბრძანებს მეფელ სპარსთაჲ სუარა და მეფელთ-მეფელ სუარან-სუარად: „ყოველი ჭურიაჲ განარინეთ ზირისაგან მსხლისა“.

ვითარცა ესე მესმა, მოვეკე გონებასა, შეორგულდი მე და ათნი იგი ჩემთანა, და მოასლეებულ ივენეს მსხლელსანნი, და ჩუენსა გარემოს სცემდეს და კლვიდეს, და

ისმა კმა ძლიერად: „მირკან მეფე შეიხურესო“. და გარემო ისილა მგნედ მოღუაწემან მან და თქუა (sic): „გულად (კლდ) ყუკას, ვიცი, რამეთუ დიდად შვირს“ და ჭმაღლობდა ღმერთსა.

რამეთუ ესე ნიშანი მათისა წარწყმედისაჲ არს და ქართლისა ცხოვრებისაჲ და ამის აღვიდსა დიდებისაჲ. და ნუგეშინის გუტემდა, ვითარცა მოძღუარი კელოვანი.

ნანდვლვე ჭეშმარიტად მოძღუარი და მორციქული ქრისტესი, წმიდაჲ ნინო, და მოექცა ერსა-მას მომაკვლსა ჩუენზედა და ჭქუა: „სადა არიან მეფეი სპარსთანი სუარსა და სუანსუარს (sic), საბასტანით გუშინ წამოსუელითა? მალე მოხუედით, დიდად სამე არს ლაშქარი უზომო ვიდრეუ სართ, და ძლიერად დაჭლეწეთ ქალაქი ესე, შაკული დაეცით ქართსა და ნიაგთა.

წარვედით ბნელთა ჩრდილო-მსათა მათათ-მათ კედარისათა. აქა მოვიდა იგი, რომელსა თქუენ კელტოდეთ, და განძრა მარჯუენე თვისი და დასწერა კელთა სახელ ჭუარისაჲ“.

და მეუესეულად უჩინო იქმნა ყოველი იგი სიმრავლელ ქრისა და იქმნა დაუუდება დიდ და ჩუენ ვადიდებდით ღმერთსა და ჭკნატრიდით წმიდასა და სანატრელსა ნინოს.

და ვითარცა ცისკარი აღეღებოდა მტირედ მიერულადათა 1) ამით ჩემთა, სოლო მე ძღუძარს ვიყავ და წმიდა ნინო დგა კელ-აღბუერობილი.

1) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „დედათა“.

და აჭა, ესერა ზედა მოადგა ჭახუკი ერთი უოკლადვე წათლითა შემოსილი და მიუბარდნა ცეცხლის სასუდ ზეწარი, და არჩუნა სამნი რადმე სიტყუანი ნეტარსა ნინოს.

ხოლო იგი დაეცა პირსა ზედა თვსსა. ხოლო ჭახუკმან მიუო კელი სუეტსა-მას და უპურა თავი, და აღმადღა, და წარიღო სამოთხესა ცათსა, და მე განგურგებული მიკუახლწ და ვარჩუ ნეტარსა დედოფალსა: „რად არს ესე?“

ხოლო მან მომიდრია თავი ჩემი ქუეყანად და მე ტირილად ვიწუე ზარსა-მას ზედა, და მცირედისა ყამისა შემდგომად აღდგა ნეტარი იგი, და მეცა აღმადგინა და განვეშორენით მას ადგილსა-მას.

ხოლო დედანი იგი იუუნესვე კიდე, და აჭა, ვინილე სუეტი იგი ცეცხლის სა[ს]უდ ჩამოვიღოდა და მოკახლს ხარისხსა მას თვსსა, და ვითარ დაქმართა და დადგა ზედა ხარისხსა-მას ქუეყანით აღშორებულად ვითარ ათორმეტ წურთა, და ხელად ჩამოიგვალებდა თვსსავე-მას ზედა ნაკუნთსა..

რამეთუ ხარისხად იუო ძირი [იგი] მისი, რომლისაგან მ[ოკუეთილ-იუო] სუეტი იგი ცხოველი.

და ვითარ რიჟურაჟუოდენ იუო, აღდგომილ-იუო მეფებ გულგდებული ურკათაგან და მიხედა სამოთხესა-მას, დაწებულსა-მას მისსა ეკლესიასა, რამეთუ მუნ მტკიცე იუო გონებაჲ მისი, და იხილა მუნ ნათელი, ვითარცა ელვაჲ ზეცადმდწ აღწეკნული სამოთხესა-მას შინა.

იუო სრბად, მკვირცხლ მოსლუად და უოკლისა ერისა სიმრავლწ მისთანა, და ვითარცა მოვიდეს და იხილეს საგურველი იგი წათლითა ბრწყინვალწ სუეტი იგი ჩამო-

გოდოდა და ადგილად თუსა რეცა თუ დადგა სარისსსა
თუსსა ზედა, და დაემყარა კელთ შეუსებულად კაცთაგან.

ნეტარ მას უამსა, რამ იგი იქმნებოდა, შიშითა და
სინარულთა ალიგო მცნეთაჲ ქალაქი, და დამოსდიოდეს
მდინარენი ცრემლთანი მეფესა და მთავართა, და ყოველსა
ერსა სულთქუმითა სულისა მათისაჲთა, და ადიდებდეს ღმერ-
თსა, და ჭნატრიდეს ნეტარსა ნინოს, და იქმნებოდეს მას
დღესა შინა სასწაულნი მრავალნი.

თავი ია, თქმული მისივე ¹⁾ .

ზირველი სასწაული. მოვიწყვიდა ჭურთაჲ ბრძაჲ
შობითგანი და მიეხლას სუეტსა-მას ცხოველსა, და მუნ
ქუესვე იქმნა იგი მსედველ, და ადიდებდა ღმერთსა.

ერმაჲ ვინმე სიულ-წული იდგა რვა წლისა სწული
წარმართი. მოიღო იგი დედამან მისმან სარწმუნოკებით და
დადგა იგი ცხედარსა ზედა წინაშე სუეტისა-მის ნათლი-
საჲსა და ნანდვილვე ნათლით შემოსილსა, და კვედრებო-
და ნეტარსა ნინოს, და ეტყოდა: „მოხედე, დედოფალო,
მესა ამას ჩემსა, მიხლებულსა სიკუდიდ, რამეთუ ვიცი,
ვითარმედ იგი არს ღმერთი ღმერთთაჲ, რომელსა შენ
ჭმსახურებ და ჩუენ გუქადაგებ.“

მაშინ შეახო ნეტარმან ნინო კელი თუსი სუეტსა
მას ცხოველსა და დასდგა ერმასა-მას ზედა, და ჭქუა:

¹⁾ ქ. ცხ-ში და სხვა ვარიანტებში ეს მოთხრობა ცალკე
თავად არ არის ნაჩვენები.

„გწამს იესო (იჲ) ქრისტე, მე ლუთისა ცხოველისაჲ,
სოცრითა მოსრული ცხოვრებისათჳს ყოვლისა სოფლისა?“
და ჰქუა ერმამან-მან: „ჰე, დედოფალო, მწამს იესო ქრის-
ტე, მხსნელი დაბადებულთაჲ“.

მაშინ ჰქუა მას წმიდამან ნინო: „განიკურნე აბიუ-
რითგან და ადიდებდი მას, ვისმან ძალმან განგკურნა“. და
მწრათულ აღდგა ერმაჲ იგი, ვითარცა უტკივნეული, და და-
ეცა შიში დიდი მეფესა და ყოველსა სიმრავლესა ერისასა,
და თითო სახენი სხუელნი მოვიდოდეს და განიკურ-
ნებოდეს, ვიდრემდის მეფემან შექმნა საბურველი ძელისაჲ
გარემოჲს სუეტსა-მას და დაფარა ხედვისაგან.

და ეგრეთ შეესებოდეს ერნი სართულსა-მას, და გა-
ნიკურნებოდეს მწრათულ, და ადიდებდეს ღმერთსა, საკურ-
ველ მოქმედსა. და იწყო მეფემან აღშენებად სამოთხესა-მას
შინა ეკლესიასა გულსმოდგინებითა და სისარულითა დიდი-
თა ¹).

მაშინ მოვიდეს მოციქულნი საბერძნეთით მღვდელთ
მოძღუარნი, მღვდელნი და დიაკონნი, და იწყეს ნათლის-
ცემად, ვითარცა ზემო წერილ-არს.

---

¹) აქ. ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები მოგვითხრობენ კოს-
ტანტინე მეფის და ელენე დედოფლის მიერ სიხარულით მიღებას
მირიანის მოციქულებისას (იხ ქ. ცხ. გვ. 91).

თავი იბ, რომელი თქუბ აბიათარ, რომელი
იყო ჰირველ მღვდელი ბაკინსა შინა ჭურია-
თასა მცხეთას, და ნათელ-იღო კელსა შინა
ნინოღსა.

მე აბიათარ მღვდელი ვიყავ წილით სუედრებული სამ-
ღვდლოსა ზედა მის წელიწადისასა, ოდეს ესე ნეტა-
რი დედაკაცი ნინო მოვიდა მცხეთად. მას ჟამსა ჩემთან
ნა წიგნები მოსწულ-იყო ჭრომით და ეგუბტით, და ბაბი-
ლოენით ჭურიათა მღვდელთაჲ და მწიგნობართაჲ, რომელ-
სა წერილ-იყო ესრეთ:

„ვითარმედ განხეთქა ღმერთმან მეფობაჲ ჭურიათაჲ 1),
აჭა, ესერა წინასწარ-მეტყუელნი დასცხრეს, რამეთუ რომელ-
სა სული აწუკდა, ყოველი აღესრულა, და განვიბნენით-
ჩვენ ყოველსა ქუეყანასა, და ჭრომითა დაიპურეს მეფობით
ქუეყანაჲ ჩენი, რამეთუ ვცოდეთ ყოველითურთ და განვა-
რისხეთ შემოქმედი ღმერთი.

აწ იხილენ წიგნნი მოსესნი, რომელმან დამიწერა
ჩვენ ესე ყოველი: „რომელი იტუეს ქუეყანასა ზედა ღუთად
თავსა-თვსსა, ძელსა დამოკვიდოს“. ანუ უკუე შევიდრემე-
ვსცეთით (შევე მევსცეთით 2) ნაზარეველისა-მის იესოღს

---

1) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „განხეთქა ღმერთმან
სამ ნაწილად მეფობაჲ ისრაილისა“

2) ქ. ცხ: „შეუავე-ვსცეთით“; სხვა ვარიანტები: „შეო-
უავე-ვსცეთით“.

სიკუდილისა, რამეთუ ვხედავ პირველ, ოდეს მამათა ჩუენ-
თა შესტოდან ღმერთსა და ყოვლადვე დაივიწყიან იგი, მის-
ცნის კელმწიფესა ძლიერსა და ტყუებსა. ხოლო ოდეს
მოიქციან და ღაღად-უვიან, მწრთულ განაჩინის ივინი
ჭირისაგან.

და ესე შვიდგზის ვიტით წერილთაგან. ხოლო ვი-
ნაძოტან კელნი შესსნეს ძესა-მას დედაკაცისა მწირისასა
და მოკლეს, აღიღო ღმერთმან კელი მისი ჩუენ ზედა, გან-
სუთქა მეფობაჲ და განგუაშორნა ტამარსა ღუთისასა, და
უგულებელს ყო ნათესავი ჩუენი სრულად.

ხოლო აწ არს სამასი წელი, ვინაძოტან არცაღა ყოვ-
ლადვე ისძინა ვედრებაჲ ჩუენი, არცა ყო ღსნიებაჲ, სა-
გონებელ მიხს, ვითარჲედ ზეცით იყო კაცი იგი“.

და ესე განემძავლა მოწერილი. ხოლო მე ვითარცა მესმა
ესე, ვიწუე ვითვად დედაკაცისა-მის ნინო-მასა ქრისტესთვის,
თუ ვინაჲ იყო იგი, ანუ რომლისა მიზეზისათვის იქმნა
ღმერთი კაც.

მაშინ ნეტარმან-მან აღაღო პირი თვისი, ვითარცა ვურ-
ღმულმან აღმოდინარემან, და ვითარცა წყარომან დაუწყუ-
ედელმან. იწყო საუკუნითგანთა, ჩემთა წიგნთა ზეპირით წარ-
მოიტყოდა და განშიმარტებდა, და ვითარცა შდინარესა, გან-
მავლიებდა.

და, ვითარცა დასულეუფლსა, განმანათლებდა 1), და მა-

---

1) ქ. ცხ. „გონიერ მყოფდა“; მარიამის ვარიანტი და
სხვა ნინოს ცხოვრებანი: „განმანათლებლად აღმოჩნდა“, ანუ
„განმანათლებდა“.

მათა ჩემთა შემსწავლებდა, და შჯულის ცვალებასა შემსწავლებდა, ვიდრემდის მწმუკისა სიტყვითა მისითა ქრისტე, ძლ^ს ღუთისაჲ, და კნებაჲ მისი, და აღდგომაჲ დიდებით, და მეორედ მოსლვაჲ მისი საშინელებით, და ჭეშმარიტად იგი არს მოლოდინებაჲ წარმართთაჲ.

მას ჟამსა მე და ¹⁾ ასული ჩემი ღირს ვიქმენნიით საპყურებელსა და განსწმედელსა ცოდვათასა, ემბახსა წყალსა-მას წმიდასა, რომელსაც ინატრიდა დავით წინასწარმეტყუელი და ვერ ეწიფა, და კუალად მესმა მე კმაჲ ახლისა შჯულისა მგალობელთაჲ, რომელსა ინატრიდა იგივე დავით და ვერ მიემთხვა.

და ღირს ვიქმენ ზიარებად ჭეშმარიტსა კორცსა და სისხლსა კრავისა-მის ღუთისასა, სოფლისა ცოდვათათჳს შეწირულისა, რომლისა ტკბილ არს მისი გემოჲს ხილვაჲ.

და ამას ზედა უკენ უფალმან განსკლად ჩემი კორცთაგან, რამეთუ მრავალნი სასწაულნი იხილნეს თუალთა ჩემთა ნინოჲს მიერ მცხეთასა შინა დღეთა ჩემთა.

ხოლო სახლი ელიოზისი იყო ქალაქსა შინა დასავალისა, იყო კარსა მოგუეთისასა, მტკვარსა ზედა, და იყო მცირებ^ს ბაგინი სამარხუოჲ მათი, რომელსა ზედა აღმართა წმიდამან ნინო ჯუარნი ქრისტესი, და ერთი ერთსა ნათელსტემდა მუნ შინა კელითა იაკობ მღდელისაჲთა და ჰროსილა მ[თა]ვარ-დიაკონისაჲთა მთავართა შუ[ილებსა] წი[ადთა] ქა[ლასა]ქ[ისათ]ა. დაერქვა ადგილსა-მას მთავართა სახათლოჲ, და ფრინად დიდებულ იყო ადგილი იგი დღეთა ჩუენთა, რამეთუ დგა იგი კელსა თჳნიერ ნაშენებისა.

1) „და“ არ არის დედანში.

და მათ დღეთა შემეშურვნეს ფრინად ჭურჩინა მცხეთელნი ჩემ ზედა, და დასცეს სწ იგი კილამოა, რომელი დგა კარსა ზედა ბაგინისასა, რომელი განაშუენებდა ადგილსა-მას, რამეთუ გარდაერთსნეს რტონი მისნი უოკელსა-მას სტოვასა ბაგინისასა, და იწყეს სადადოვე წარსლვად თჳნიერ ხოლო ბარბეანთასა, რომელნიცა მოინათლნეს ორმეოცდა ათი სული სახლისა მათისაჲ და მკუდრ იქმნეს მცხეთასა შინა, და მიუბოძა მირკან მეფემან დაბაჲ ერთი, რომელსა ჭჭყან ცისწ-დიდი. და იუვნეს დიდ წინაჲმე მეფისა და [უოკელთა] ქრისტიანეთასა მადლითა ნეტარისა ნინოჲსითა და მოძღურებითა მისითა 1).

და 2) მათ დღეთა შინა მოიწია წიგნები ჭრომით წმიდისა ზატრიარქისაჲ ნეტარისა ნინოჲსა და მირკან მეფისა, და უოკლისა ერისა ქართველისა. და მოკვლინა ბრაჳი (sic) მთავარ-დიაკონი ჭებისა შესხმად და კურთხევისა მოცემად, და წმიდისა და ნეტარისა ნინოჲს ლოცვასა წარლუბად, და მადლისა ზიარებად, და ჭქონდა წიგნი ბრაჳთა მეფისაჲ ნეტარისა ნინოჲსა.

1) სიტყვებიდგან „ხოლო სახლი ელიოზისი“ (გვ. 53) აქამომდე ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში სრულიად არ მოიპოება, ხოლო ზოგიერთი აქ მოხსენებული ფაქტები შეტანილია ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში და აღნიშნულია სიღონის მოთხრობილად (იხ. ქ. ცხ. გვ. 91—92).

2) აქედგან ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში იწყება ახალი პარაგრაფი შემდეგი სათაურით: „წიგნი, რომელი მოუწერა პატრიარქმან ჳრომისამან და ბრანჯთა მეფემან ნინოს და მეფესა და უოკელსა ერსა ქართლისათა“.

რამეთუ მოენათლეს იგინი მამასა მისსა **ზაბილოგნს**, და ესე უოველი მისმენილ-იუო მათა იზრესაღიმით, ჭრით, კოსტანტინეპოლით, ვითარმედ ქუეყანასა-მას ჩრდილო-მასსა 1) მიწკენილ-აჩს მსზ იგი სიძაროლისაჲ, ნათელი მამისა მიერ მოსრული, ქრისტს.

და ამისთვის სანატრელი წიგნი მოეწერა, რათამცა კუწენეს საქმენი იგი და სანაწაულნი, და სუეტისაჲ-მის და მათულოვანისაჲ-მის საკურკელებანი, და ძალი იგი კურნებათაჲ, რომელი ისილა მთავარ-დაიკონმან და განკურკუბით ადიდებდა ღმერთსა, და წარილო წიგნები, და წარვიდა 2).

თავი იგ. **პატრიოსანი ჯუარისათვის, რომელი აღწერა იაკობ 3).**

და იუო, რაჟამს მოკუეთა სზ იგი პატრიოსნისა და ძლევის მუოთელისა პატრიოსნისა ჯუარისაჲ, და მოაქუნდა იგი ათსა ათუელსა კაცსა სზ-სზ, რტო-მოთურთ და ფურცლით, შემოაქუნდა ქალაქად, და მისტყდებოდა ერი იგი მწუანის ფერობასა-მას და ფურცლიანობასა დღეთა **ზათვ-**

1) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „ქუეყანასა-მას ქართლისა-სა“.

2) ამის შემდეგ ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში მოთხრობილია საქართველოს სხვა და სხვა ნაწილების მოქცევის ამბავი.

3) ეს სათაური ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში არ მოიხვეჭება და თვით ეს პარაგრაფი იაკობის თქმულად არ მოიხსენიება.

სულის 1) ზირისათა, რადეს სსუაჲ ყოველი სს კმელ-იყო, ხოლო იგი ყოვლადკე ფურცელ დაურცვენებელ და სულ ჭამო, და სედვად შუენიერ იყო. მასინ ძირსა ზედა აღჰმარ-თვის კარსა ეკლესიისასა სამსრეთსა, და ჰპერვიდა წყალთა-გან ნიავი, და შ[აღვი]და ფურცელ[თა] ხისა მისგან, და ამრეკდა რტოთა მისთა, და იყო სილვად მისი შუენიერ და სულ ჭამო, ვითარცა სმენით ვიციით ხისა მისთჳს აღვისა.

და ესე მოკვეუთეთ თუესა მარტსა გე-სა, დღესა შა-რასკეკსა, და დაადგრა დღს იგი ოცდა-ათხუდმეტ დღსდ-მდს, და არა შეიცვალა ფურცელი მისი, ვითარცა ძირსა ზედა მდგომარისაჲ თაჳსა წყარო-მისასა, ვიდრემდის ყოველ-ნი სენი მადნარისანი შეიმოსნეს ფურცლითა და სენი ნა-ყოფიერნი შეიმკუნეს ყუავილითა. მასინ თთუესა მანისა-კრთსა შეიქმნეს ჯუარნი ესე და შუდას მის თთჳსასა აღე-მართნეს კელის დადებითა მეფისაჲთა, სისარულითა და დიდითა წადიერებითა ყოვლისა ქალაქისაჲთა 2).

იუენეს რაჲ ყოველნი იგი ეკლესიასა შინა, და ინი-ლეს [ყოვლად] სიმრავლემან ქალაქისამან [ბნელთა] მათ-ღამეთა: და აჭა, ჩამოკიდის ჯუარი ტეტსლისაჲ, დაგვრგვ-

ნიება, ხოლო ამ სათაურით მოთხრობილი ამბავი შეცვლით შე-ტანილია ქ. ცხ.-ში და სხვა ვარიანტებში შემდეგი სათაურით: „აღმართუმობათვის პატიოსნისა ჯუარისა“ (იხ. ქ. ცხ. გვ. 93—95).

1) ქ. ცხ.: „ზამორის“. ხოლო მარიამის და სხვა ვარიან-ტებში: „ზაფხულის“.

2) ქ. ცხ.: „ყოვლისა ერისა ქართლისათა“, ხოლო მა-რიამის ვარიანტში და სხვა ნინოს ცხოვრებებში: „ქალაქ-სათა“.

ნებული ვარსკულავითა, და დადგრის ზედა კელესისა-
ვიდრე განთიადმდბ, და ყოყენი ადიდებდეს ღმერთსა
ამას ზედა.

და განთიად რიყურაყუსოდენ გამოვიდის მისგან
ორი ვარსკულავი. ერთი იგი წარვიდის აღმოსავლით და
ერთი დასავლით, და იგი თავადი ეგრედვე დგან ბრწყინვა-
ლედ, და ნელიად-ნელიად განდგის მიერ კერძო არაგუსა,
და დადგის ბორცუსა ზედა კლდისასა, ზემო კერძო, ახ-
ლას წყაროსა-მას, რომელი აღმოადინეს ცრემლთა წმი-
დის ნინომასთა, და მუნით აღმაღლდის ზეცად.

ესე მრავალგზის იხილა ყოველმან სიმრავლემან კრი-
სამან მაცხოვარებამ ღუთისა ჩუენისაჲ. მაშინდა ვიწყეთ
ნეტარისა ნინომასა კითხვად, ვითარმედ რამე არს, რამე-
თუ გამოვიდის ნახურწყა[ლთა-მათ] და წარვიდის აღმოსა-
ვლით და დასავალით.

ხოლო წმინდამან ჭჭუა მეფესა და ყოველსა ერსა:
„განავლინებით გაცნი მათათა ზედა მადალთა, აღმოსავლად
ვიდრბ განუთისა მთადმდბ, და დასავალით ვიდრე მიწვე-
დეს სამეფოჲ შენი ¹⁾. და ოდეს მთიებნი იგი გამობრ-
წყინდენ, იხილონ, თუ სადა დადგენ, და მუნცა აღჭმართე-
ნით ორნი ესე ჯუარნი საცოდ ყოველთა ქრისტესიანეთა (სიC)
და დასამკობლად მტერისა“. ხოლო მეფემან ყო ეგ-
რეთ, და შეიცვნა თავნი მათანნი მიწყებით ათ დღბ. ესე

---

¹⁾ ქ. ცხ. და სხ. ვარიანტები: „ვიდრე სანახებამდე ამის
ქალაქისა.“

იყო ზარასკეკეს, შასათად-ღა გათენდებოდა, და იყო სას-
წაული იგივე, იქმნა ეგრევე, ვითარცა უოკლადვე იქმნის.
სვალის დღს მოვიდეს დასავალითნი იგი, რომელნი იგი
დგეს მათათა ზედა, რომელ არს მთა ქუახთა თავისაჲ, და
უთსრეს მეფესა, ვითარმედ „დაადგრა ვარსკვლავი იგი
მათათა თხოთისათა და შთავიდა ურგუს ¹⁾ და კასპისასა,
და დაადგრა ადგილსა ერთსა, და ნულად უჩინო იქმნა“.

ეგრეთვე მოვიდეს აღმოსავალით და თქუეს: „ვინი-
ლეთ ვარსკვლავი იგი აქამთ მომავალი, და დაადგრა დაბა-
სა ბოდს, კასეთისა ქუეყანასა“.

მაშინ ბრძანა ნეტარმან ნინო, რათა წარისუნენ ორნი
ესე ჯუარნი და აღმართენ ერთი თხოთს, სადა იგი ამ-
ხილა დმერთმან მეფესა ძალი თჳსი, და ერთი იგი მიეც
სალომეს უქარმელსა, ჭეშმარიტსა ძეგვალსა ქრისტესსა,
და აღმართოს იგი უქარმას ქალაქსა, და დაბაჲ ბოდისი
არა წინა-აღუდგეს ქალაქსა მეფეთასა, რამეთუ ერისა სიმ-
რავლს არს მუნ.

დაბაჲ გულა ბოდისი თჳთ ვინილოთ სათნოჲ იგი
ადგილი ღუთისაჲ, და ვუავთ ეგრეთ, ვითარცა გვიბრძანა
ჩუენ წმიდამან ნინო.

ხოლო ესე სასწაულთაგან ზეცისათა ჩუენებული ზა-
ტიოსანი ჯუარი მცხეთისაჲ აღვიპყარით კელითა კაცობრი-
ვითა და მივედით ბორცუსა-მას ქუეშე, წყაროსა-მას ზედა,
და კათიეთ ღამს, და ვილოცეკვდით ღუთისა მიძართ. ხო-

1) ეს სიტყვა არც ერთ ვარიანტში არ მოიპოვება.

ლო ნეტარი წმიდაჲ ნინო ცრემლითა განჭზავებდა წყაროსს
 მას, და იქმნებოდას კურნებანი და სასწაულნი დიდ-დიდნი,
 და სვალის დღს ალკუდით კლდესა-მას ზედა, და მივიდა
 ნეტარი ნინო, და დაკარდა ქუათა-მათ ზედა ბორცუსათა,
 და ტიროდა იგი და მეფეს, და ყოველნი მთავარნი, და ყო-
 ველი იგი სიმრავლს ერისაჲ, მამათაჲ და დედათაჲ, და ყრ-
 მათა ჩხვლთა უივილი იფარვიდეს, მთანიცა კმას-ცემდეს.

და დასდგა კელი წმიდამან ნინო ერთსა ქუასა და მრქუა
 მე: „მოკვდე, შენდა ჯერ არს, დასწერე ჯუარი ქუასა ამას.“
 და მე ვუკვირებო, და მუნ აღჴმართეს ჯუარი იგი დიდე-
 ბით მეტეთა. და მოდრკა მეფეს მეკლთა თვსთა ზედა, და
 ყოველნი მთავარნი, და ყოველი სიმრავლს ერისაჲ, და თა-
 უუნის-სტეს ძლევეთ შემოსილსა ჯუარსა, და აღიარეს
 ჯუარცმული იესო ქრისტი ჴეშმარიტად ლუთად და ძედ
 ლუთისა ცხოველისად, და რწმენა სამეხით დიდებული
 ღმერთი ყოველთა, რომელსა შეენის დიდება უგუნითი უგუ-
 ნისამდე, ამინ. ხოლო დედანი იგი მთავარნი არს სადა გა-
 ნეშორებოდეს წმიდასა კელესიასა და სუეტსა ნათლისსა,
 და ჯუარსა ცხოველსა, რამეთუ ჴხედვიდეს სასწაულთა-მათ
 უზომოთა და კურნებათა მიუთხრობელთა.

მამინ დაუტკვა წმიდამან ნინო მცხეთაჲ ქალაქი და
 წარვიდა მთეულთა, სარებად პირუტყუთ სასეთა-მათ კაც-
 თა და შემუსრვად კერპთა მათ.

ხოლო აქა შინა დაუტკვა აზიანარ ჴურია ყოფილი
 იგი მღდელი, რომელი იყო მეორეს პავლს, რომელი
 არს დასცხრებოდა ღამს და დღს ქადაგებასა ქრისტესსა
 [და] დიდებასა მისსა, ვიდრემდის სიელტო[ლად ჴურს] ჴუ-

რითა. სოლო ბაგინისათჳს აიძულებდა მეფეს, რათა არა შესძრან [ნა]შენები იგი მისი, არამედ რათა შესძინოს აღ-შენებაჲ, რამეთუ ვიდრე არღა გამოჩინებულ იყო ასაღი მადლი ქუეყანასა ამას, მუნ შინა იყო დიდებული სასული-საუკუნო-მისა-ღმისა ღუთისაჲ. და ერჩდა მეფე მისთა დღეთა და იუვნეს მუნ შინა ელიოზის ნათესავნი მდღელად ჭუ-რითა ზედა.

თავი იღ. აღმართება ჰატოლსანისა ჯუარისა მცხეთისაჲ და მერმე კუაღად გამო-ჩინებაჲ.

და იყო, რაჟამს მოიქცა მთელი ქართლი, ზრახვა-ეკეს მდღელთა, რომელნი მოსრულ-იუვნეს საბერძნეთითა აღმართებად ნიში ჯუარისაჲ, ჭჭუეს მდღელთა-მათ მირკან მეფეს: „ჯერ და წეს არს აღმართებად საუფლოჲ ნიში ჯუარისაჲ“. და სათნო უჩნდა მეფესა და ყოველსა ერსა, და სინარულით შეიწინარეს სიტყუაჲ იგი მდღელთაჲ მათ და სწავლაჲ, და უბრძანა მირკან მეფემან ძელი საჯუაროდ. წარვიდეს სურონი და მოჭკუეთეს სს ერთი ჭაეროვანი, და უბრძანა მეფემან შესაქმედ ჯუარი.

სოლო მდღელნი იგი ასწავებდეს სასესა-მას ჯუარი-სასა, და რაჟამს შექმნეს ჯუარი იგი, მოვიდეს და უთხრეს მირკან მეფესა სურონისა-მათ, ვითარმედ „შეკქმენით ჩუენ ჯუარი მდღელთა-მათ.“

და მეეს ლდგა მეფელ იგი სინარულით, და ყოველ-
მან ერმან ისილეს სახსელ იგი ჭუარისაჲ-მის და უკვირდა
ფერიად, და აღიდებდეს ღმერთსა.

მას ყამსა გულის კმა-ყო და მოკესენა მეფესა, ოდეს
იგი დღელ დაუბნელდა მთასა ზედა, ვითარ იგი ნათელი
ბრწყინვალებისა დიდისაჲ ისილა მსგავსად ჭუარისა, და
ვითარ ისილა, იცნა. მასმინ უთხრობდა მღვდელთა-მათ და
ყოველსა ერსა სილვასა-მას, და ვითარ განუნათლა ბნელი
იგი ნიშმან ჭუარისამან წინაშე თუალთა მისთა. მასმინ ვი-
თარცა ესმა ერსა-მას სიტყუა იგი მეფისაჲ, უმეტესად-და
და უფროს ჰრწმუნა იესო ქრისტე, და ნიში იგი ჭუარისა
მისისაჲ, და ყოველთა ერთობით სინარულით თაყუანის-
სცეს მას და აღიდებდეს ღმერთსა.

მასმინ განიზრახვდა მეფელ ყოველსა მას ერსა, ვითარ-
მედ რომელსამე ადგილსა აღჰმართონ სახსელ იგი ჭუარისაჲ,
ხალხი გაცად-გაცადი იტყუადა, სადა ვის მარჯუე უნდა,
ანამედ ვერ სადა გამოირჩიეს. მას ყამსა მირვან მეფელ
ილოცვდა და იტყუადა:

„უთვალე იესო ქრისტე, რომელი გურწამ ტყუასა
ამის მიერ, და გუასწავეს მღვდელთა ამათ შენთა, შენ იესო
ქრისტე, რომელმან თავი თვისი დაიმდაბლელ და სატი მო-
ნებისაჲ შთაიციუ სიმდაბლითა შენითა, რომელი გარდა-
მოჰხედ გურთხეულთაგან წიაღთა მამისათა, რომელმან და-
უტევენ ჩუენთვის საყდარნი, უფლებანი და ძალნი, და დაემ-
კვდრე საშოსა წმიდასა ქალწულისასა, და მეომელ ჭუარს
ეცუ პონტოკელისა პილატესზე, დაეფალ გულსა ქუეყანი-
სასა, და მესამესა დღესა ასდგე, და აღასრულე ყოველივე

თქმული წინასწარ-მეტყუელთაჲ, აღმადგინებელი ზეცად ღმერთად
მარჯუენით მამისა, და მეტყუელ მოსლავად სარ განშკად ცხო-
ველთა და მკუდართა, და დაგვტყუენ ჩუენ ნიში ჟუარისა
შენისაჲ დასარღუეველად უსილავთა მანქანებათა მტერისა-
თა, სოლო ჩუენ მოშიშთა შენთა მოგვლებიეს სასწაულად,
რათა განვერეთ ზიხსა ეშმაკისსა, რომლისგანაცა წარ-
წყუენულ ვიუგენით.

სოლო აწ, შენ ღმერთო, ღმერთო, მაცხოვარო ჩუ-
ენო, ინებე გამოცხადებაჲ ადგილისაჲ, რომელსა აღვმარ-
თოთ ნიში ჟუარისა შენისაჲ, რათა იხილან მოძულეთა
ჩუენთა და ჭრცხვენოდის, რამეთუ შენ უფალი შემეწიე
ჩუენ და ნუგეშინის მეტ ჩუენ“.

და ვითარცა შემწუხრდა მას ღამესა, ჩუენებით დაად-
გრა ანგელოზი უფლისაჲ მირეან მეფესა და უჩუენა მას.
ბორცვ ერთი არაგუსა წილ კერძო, მასლობელად მცხეთასა,
და ჭქუა მას: „ესე ადგილი გამოურჩევიეს ღმერთსა, ამხ-
ზედა აღმართლ ნიში ჟუარისაჲ“. და ვითარცა განთენა,
უთხრა მირეან მეფემან მღდელთა მათ ჩუენებაჲ იგი ან-
გელოზისაჲ და სიტყუამცა იგი, რომელ ჭქუა, და ბორ-
ცვცა იგი, რომელი აჩუენა.

ვითარცა ესმა ჩუენება იგი, და ადგილიცა იგი იხი-
ლეს, სათნო უჩნდა ყოველსა ერსა ბორცვ იგი, და სინა-
რულითა და გალობითა დიდითა ყოველთა ერთბამად აღი-
ღეს ჟუარი იგი, და აღჭმართეს ბორცუსა-მას ზედა მძლელ
ნიში ჟუარისაჲ მცხეთასა მასლობელად, მართლ წინაშე აღ-
მოსავალით, დღესა კვრიაკესა, ადესებისა ზატიკის ზატიკ-
სა.

და ვითარცა აღმართა ნიში ჭურისაჲ ქუეყანასა მას
ქართლისასა, მკესეულად მას უამსა დაეცნეს უოკელნი კერ-
ზნი, რომელი იუენეს საზღურათა ქართლისათა, და შეიმუხ-
რნეს, და საკერპონი დაიწლუეს. ვითარცა იხილეს ესე სა-
კერპელი საქმმ¹ და სასწაული, რომელი ქმნა ძლევის მუო-
ფელმან მან ნიშმან ჭურისამან კერპთა ზედა, უფროჲს
განუკვრდებოდა საქმმ¹ ესე და ადიდებდეს ღმერთსა, და სი-
ხარულით თაუუანის-სცემდეს ჰატიოსანსა ჭურისა ¹), და
ყო მირქან მეფემან და უოკელმან ერმან მცხეთისამან შე-
საწირავი დიდი მას დღესა შინა ჰატიოსნისა ჭურისა. და
დაწყეს დღესასწაული ძლევით შემოსილისა ჭურისაჲ
აღვსებისა ზატიკისა, დღესა კვრიაკესა, უოკელმან ქართლ-
მან, ვიდრე დღენდელად დღედმდ¹ და ვიდრე უკუნისამ-
დე. და იყო რაოდენისამე უამისა შემდგომად მარტკლისა
უკუნა, იხილეს სასწაული დიდი და საშინელი დღესა
ოთხშაბათსა.

აჭა, ესერა სუეტი ნათლისა სახედ ჭურისა დგა ზე-
და ჭურისა-მას და ათორმეტნი ანგელოზნი დაგვრგვნი-
ბული იუენეს გარემოჲს მისა. ეგრევე სახედ ათორმეტნი
ვარსკულავნი დაგვრგვნიბულ იუენეს. სოლო ბორცვ იგი
ჭურისაჲ ერთსახედ კუმოდა სულენელად, და ვითარ აჭხედ-

¹) ეს პარაგრაფი თავითგან აქამომდე არც ერთ ვარიანტში არ
მოიპოვება. დანარჩენი ბოლომდის შეტანილია ყველა ვარიან-
ტების იმ წ-ში, რომელსაც სათაურად აქვს: „აღმართებისათჳს
ჰატიოსნისა ფურისა“. საზოგადოდ უნდა შევნიშნოთ, რომ ყვე-
ლა ვარიანტებში შემოსენებული ორი პარაგრაფი ერთ პარაგ-
რაფად შეცვლილი არის მოყვანილი.

ვიდეს სასწაულსა-მას, მრავალნი უღმრთოთაცანნი მოიქცე-
ოდეს და ნათელს იღებდეს, და აღაშენებდეს ეკლესიათა.
ხოლო მოაწმუნენი უფროდს განმტკიცებოდეს და ადი-
დებდეს ღმერთსა. და მერმე გუაზად იხილეს სხვაჲ სას-
წაული პატროსნისა ჟუარისაჲ, ვითარცა ცეცხლი დგა,
და ვითარცა აღი ეგზებოდა ზედა თავსა ჟუარისასა, სამ-
გზის მზისა უბრწყინვალესი, და ვითარცა სასუმილსა რაჲ
ნაბერწყალი აღვალნ ძლიერად, ეგრძე სასუდ იყო, აღვიდო-
დეს ანგელოსნი, და გარდამოვიდოდეს ზედა პატროსანსა
ჟუარსა. ხოლო ბორცუ იგი ჟუარისაჲ იხარებდა ძლიე-
რად, და ყოველი ქუეყანა იბრძოდა, და მათათა და ბორცუთა
და ლელეთა არმური სულნიელებისაჲ აღვიდოდა ცამდნ და
კლდენი შეიმუსროდეს.

და სულნიელებაჲ დიდ-ძალი მიეფინებოდა ყოველსა
ქუეყანასა, და ესე არა ზედამოეთ იყო (ზა მოეთ) და
არცა თანა წარსულით, არამედ მუუვარ უამ, და კმანი დიდნი
ისმოდეს, და ყოველი იგი ერი ჭხედვიდა მას და ესმოდა
ოხრად იგი გაღობისაჲ, შეშინდეს და დაუკვრდა ფრიად,
შიშით და ძრწოლით თაყვანს-სცემდეს პატროსანსა ჟუარ-
სა და სინარულითა დიდითა ადიდებდეს ღმერთსა.

და იყო რაოდენისამე უამისა შემდგომად, ვითარცა
სასწაულნი და სიღვანნი დასცხრებოდეს, ეგრევე ძრვანი იგი
დიდ-დიდნი და საშინელნი დაკესცხრეს, და შემდგომად უა-
მისა სსუანი მრავალნი სასწაულნი და ნიშნი იქმნებოდეს
ზედა პატროსანსა ჟუარსა ზეცით გარდამო. და ჭხედვიდა
ყოველი ერი და შიშით და ძრწოლით მივლენედ თაყუა-
ნის ცემად გულსმოდგინედ პატროსანსა ჟუარსა და სინა-
რულით ადიდებედ ღმერთსა.

მას უამსა იყო ვინმე კაცი ერთი მოშიში ღუ-
თისაჲ, რომელსა ერქვა რეკე, ძმ' მეუვისაჲ, და იყო ძმ'
რეკისი სნეულ და მოწვენულ სიკუდიდ.

რამეთუ იგი სოლო მარტოჲ ესუა. მოილო იგი და
დააგლო წინაჲჲ მატეოსისა ჯუარისა და ცრემლით ითხოვ-
და მისგან, უკეთუ მომიშორო ყრმაჲ ესე, გუმაჲდი აღვა-
შენო საუოფელად შენდა.

და ვითარცა იგი მწარედ და უწყინოდ ტიროდა წი-
ნაჲჲ მატეოსისა ჯუარისა, მუნქუესკე განიკურნა ყრმაჲ
იგი, და სინარულითა დიდითა წარვიყვანა და ადიდებდა ღმერ-
თსა და მატეოსანსა ჯუარსა.

მერმე მოვიდა აღნათქუე მისა აღსრულებაჲ და ყო
მადღისაჲ მიცემაჲ, და დიდი სინარული და გულს მოდგი-
ნედ გუმაჲდი აღაშენა მცხეთისაჲ რეკის ძემან, და წლითი-
წლად მოვიდის, და აღსრულის მსასურებაჲ იგი მატეოს-
ნისა ჯუარისაჲ, და მიერთვან უფროჲს-ლა და უმეტეს
მოვიდოდეს სნეულნი მრავალნი, და უძღურნი და განი-
კურნებოდეს, და სინარულითა ადიდებდეს ღმერთსა და მატეოსანსა ჯუარსა.

იყო ვინმე ჭახუკი ერთი და ორნივე თვალნი
დადგომილ იყვნეს. მოვიდა და შეუკრდა მატეოსანსა ჯუარსა
და ეკედრებოდა იგი გულს მოდგინედ. და შემდგომად
შვიდისა დღისა აღეხილეს თვალნი მისნი, და სინარულით
ადიდებდა ღმერთსა და მატეოსანსა ჯუარსა.

დედაკაცი ვინმე იყო მარადის გუემული სული-
თა უკეთურითა, და ეგოდენ გუემაჲ მოილო, რაჲჲს მატეოსან-
სა ჯუარსა შეამთხუეკედ, სამოსელსა ჯუარისასა მოადებნ, და

იყო მკათათმცემისა დღისა შემდგომად, განიკურნა დედა-
კაცი იგი და წარვიდა იგი თერკითა თჳსითა, სისარულით
ადიდებდა ღმერთსა და ჰატოისანსა ჟუარსა.

გუაღად იყო ვინმე დედაკაცი სსუამ და ესუა
მას ძმ, და შეუსუულად დასწყუდნა ყრმასა-მას, და აღიქუა იგი
დედამან მისმან, მოიღო იგი და დაავდო წინაჲ შე ჰატოისნისა
ჟუარისა, და იღვა ყრმაჲ იგი მწყუდარი ¹⁾ წინაჲ შე წმიდისა
ჟუარისა დღეულითგან ვიდრე მწყურადმდმ.

ხოლო დედაჲ ყრმისაჲ-მის ტირილით ილოცუდა წი-
ნაჲ შე ჰატოისნისა ჟუარისა, და ეტყოდეს მას მუნ მდგომარ-
ენი: „მომკუდარ არს ეგე, წარიღე და დაჰმარსს და ნულარა
აწეინებ“. ხოლო მან არ წარიკუეთა სსსოებაჲ, არამედ
თუეროხსად-ღა საწყალობელად ცრემლოდა და ითხოვდა
შეწყენასა.

და მწყურისა ოდენ ეამსა სულნი უკუნ-ისუნა ყრმა-
მან მან და თუაღნი აღსიღნა, და შემდგომად სამისა
დღისა განიკურნებული წარიყუნა იგი დედამან თჳსმან, და
ადიდებდა ღმერთსა და ჰატოისანსა ჟუარსა.

და ვითარცა ისიღეს ეოველთა სსსწაულნი ესე დიდე-
ბულნი ჰატოისნისა ჟუარისაჲ, მრავალნი უშვილონი მოკ-
ლენედ და ილოცუდ მისგან შვილიერებასა, და შვილითა
განმამღარნი ადიდებედ ღმერთსა, და შესაწირავთა და მადლ-
თა მისცემედ ჰატოისანსა ჟუარსა.

არა ხოლო თუ რომელნი მუნ მივლენედ და მათო-

¹⁾ ქ. ცხ. და სხვა გარიანტები: „მკუდარი“.

დენ მიჰმადლებს სათხოველსა, არამედ მათცა რომელი
შორს არიედ.

ვინა თუ ბრძოლასა ღუაწლსა შინა სადიდ ზატიო-
სანსა ჟუარსა მცხეთისასა, მუთქუესვე მძლე ეჭმინ მტერ-
თა შეწევნითა ზატიოსნისა ჟუარისადათა.

და დიდითა სისარულითა მოვიდიან მადლისა მიცემად
ზატიოსნისა ჟუარისა.

მრავალნი უღთონიან ჭირსა შესტუვეს, ხოლო რაკამს
სარწმუნოებით ჰსადოდეს ზატიოსანსა ჟუარსა მცხეთისა-
სა, მუნ ქუესვე განერნიან და სისარულითა დიდითა მოვი-
დიან თაუყანის-ცემად ზატიოსანსა ჟუარსა, და ნათელი მო-
აღიან, და სისარულით ადიდებედ ღმერთსა და ზატიოსან-
სა ჟუარსა.

ხოლო სსუანი მრავალნი მრავალსა ჭირსა შესტუვეს
და ვედრებითა ზატიოსნისა ჟუარისათა განერნიან, და მრ-
კალნი სსუელნი ზირად-ზირადითა სენითა მოვლენედ ვედ-
რებად ზატიოსნისა ჟუარისა და განკურნებიედ ვიდრს დღე-
ინდელად დღემდს, და სსუანიცა სასწაულნი იქმნებოდეს
წინაშე ზატიოსნისა ჟუარისა ზეცით გარდამო ღუთისა
ძიერ, რომელი არა დაწერილ არიან წიგნსა ამას.

ესე-ოდენ დაიწერეს საქებულად ღუთისა და სადი-
დებულად ზატიოსნისა ჟუარისა, და რათა ჩუენ ყოველნი
კადიდებდეთ მამასა და ძესა, და წმიდასა სულსა აჲ და მარ-
დის, და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ.

წიგნი, რომელი დაწერა შირვან მეფემან ქართლისამან უახსა სიკუდილისასა, აღწერა კელითა ანკობ მთავარ-ებისკოპოსისაგთა და მისცა სალომეს უქარმელსა, მის ცოლსა თვისსა, რომელი მეცნიერ იყო ყოველსავე ჭეშმარიტად.

და იყო უახსა-მას, რომელსა მოიხსენა უფალმან ქუეყანა ესე ჩრდილოდად, დაბნელებული ცოდვითა და სავსე ცთომითა უმშაკისაგთა, ვიუყენით ჩუენ, ვითარცა ცხვარნი კლვადნი.

რამეთუ ვარ მე ოცდა-მეთექუსმეტ მეფე, ვინაგთგან მამანი ჩუენნი მოივლინეს ვიდრე დღეთა ჩემთაგდგე და შეჭამეს შვილნი მათნი მსხვერპლად კერპთათვის სამაგელთა, და უბრალად იგი ერი ქუეყანისაგ-მის, და რომელნი შვილთა მათთა, ვითარცა თივასა, თიბდეს მამანი ჩუენნი, რათა სათნო ყუენენ კერპთა.

და უფროდს სოლო ორთა მათ მათთა აზმანისა და ზადენისა, რომელთა ქუანიცა მათნი დაუღთვან (sic) სისხლითა ჩიჯლთაგთა, და ღირსცა არიან მათნი იგი სპოლვად ცუცხლითა რისხვითა ღუთისა მიერთა.

სოლო ოდეს მოიწია უახი, და მოვიდა ნეტარი ესე დედაკაცი მოციქული და მასარებელი მისა ღუთისაგ, წმიდად ნინო, შირ-იტვა, ვითარცა ტუეე, ვითარცა უცხო, და ვითარცა მწირი, ვითარცა შუეუენელი, [ვითარცა] უსმ[ელ]

და უტუვ, რომელიცა აწ მექმნა ჩუენ ტუუე იგი დედოფალს, უცხოე იგი—ჯედა შეუწევნელი, შესაკედრებელ ყოველ-თა, და უტუვ იგი—ქადაგ ძლიერ და მეტნიერ დაფარულთა ჩემთა გულის სიტუუათა.

ამან წმიდამან აღანთო გულისა ჩემსა სანთელი ნათ-ლისაჲ, და შეაღამეს ოდენ მეჩუენა მე მსწ ბრწეინვალე, ქრისტე ღმერთი ჩუენი, რომლისა ნათელი მისი არა მო-აკლდეს უკუნისამდე.

და მექმნა ჩუენ მოძღუარ, და შემაძინა ჩუენ ერსა ქრისტესსა ნათლის-ღებითა წმიდითა, და ჰატიოსნისა მე-ლისა თაუუუანის ტუქითა, და მოძცა ჩუენ შუული ასალი ცხოვრებისაჲ და სისარულისაჲ, და ღირს მეენა გემოდს სიღვად საიდუმლოთა უსრწნელია ზეცისათა. მე ვიქმენ მოარჩილ ბრძანებათა მისთა, რომელიცა მასწავა, და აღვა-შენე ეკლესიაჲ სალოცკელად სამოთხესა-მას მამათა ჩუენ-თასა, და მას შინა სუეტი ესე ნათლისაჲ, რომელიც მე ყოვლად ვერ შეუძლწ ყოვლითა ძალითა და ცნობითა გა-ცნობრივითა, ხოლო ღმერთმან მალაღმან მოავლინა ერთი მსასურთა მისთაგანი, და წამის ყოფითა მისითა ქუეყნით ცად აღიწია.

და თვთ თუაღნი თქუენნი სედეკენ საშინელებასა და საკურკელებასა მისსა, და მერმწ კურნებათა მათ მისთა.

და ოდეს მაუწყა აღმართებაჲ, წარვაკვლინენ სურონი ძიებად სესა, და ვითარ ზოკეს სწ ერთი მარტოჲ, მდგო-მარწ კლდესა ზედა, რომლისადა არა მსებულ-იყო კელი გაცისაჲ, არამედ მონადირეთაგან სემენით გუესმინა სასწაული სისაჲ-მის, რამეთუ ოდეს ირემსა-ღა ეცის ისარი, მიივლ-

ტინ ბორცუსა-მასა ქეეშ, რომელსა ზედა და სწრაფით ჭამნ თესლსა-მას მის სისასა ჩამოცუნებულსა და სიკუდილისგან განურის.

ესე მითხრიან და ვიყვ დავრეკებულ. ამისთვის მოვკუეთე მე სწ იგი და შევქმენ მისგან სემნი ჟურანი: ერთი ესე, რომელ ზეცით იყო სასწაული მისი. და ერთი აღკვამართე დგილსა მას, სადა იგი მხილუბად უფლისა მიერ ვიხილე მთა-მთასა ზედა თსოთისასა. ხოლო ერთი იგი ქალაქსა უკარმას, რომელი წარიღო საღომე.

და ლვასენე ეკლესიაჲ მაუკლოვანსა-მას შინა სინოდსა, და ვქმენ მას შინა საქმე ქმნული უხინოდ, და ცნადი დიდებაჲ მაუკლოვანთა-მათ, რამეთუ არა გამოვასუ იფურცელი ერთიცა მათგან, არამედ სარისხთა გარე შევიხუენ.

რამეთუ მხილვს მრავალნი სასწაულნი მას შინა და კურნებანი დიდნი, და ლვასენე ზემო ეკლესიაჲ თავისა ჩემისათვის ჭვითა, და ერისა სიმრავლი[სათვის]. რამეთუ ქუემოსა ეკლესიასა [ერ]ქუა წმიდაჲ წმიდათაჲ, და [ყოვლა]დვე ვერ ვიკადრებდი კართა მისთა განხუძად, თუნიერ ხოლო დღესა ვურიაკესა, არცა შესლვად ვინ იკადრებდა თუნიერ მღუდელთასა, რომელნი გალობდ მას შინა.

რამეთუ შიში დიდი დაცემულ-იყო ყოველსა ზედა კაცსა სუეტისა მისგან ცხოველისა, და ჭხედვიდა ყოველი კაცი სუეტსა-მას, ვითარცა ძალსა ღუთისასა, და მისედგაცა ვერ ეძლო კაცთა სართულსა მისსა, რომელსა თვთ ვსედავთ, და ვერ ვიკადრე წინაშე მისსა აღმოკუეთად მიწაჲ სამარედ ჩუბდა, რათამცა დავსსენ კორცნი ჩემნი მის წინაშე, რამეთუ მეშინოდა მისგან ცოდვსა ოდენ მოქმედ-

სა და შევიძინავე ზემო სათელავი, რათა თუაღსა მისსა მიხედვით
კვრიდო, და წყალობასა მისსა მივეძიოთ [აღდგომასა-მას
ყოველთასა].

და ვითარცა შევიძინავე კეთილთა ღუთისათა განს-
რულებასა ჩემსა ზედა, და ვიტყოდე, ვითარმედ „შეკვკედრო
სული ჩემი დედასა ჩემსა, წმიდასა ნინოს.“

ხოლო წმიდამან შეკვკედრო სული თვისი უბიწოა კელ-
თა დამბადებელისა თვისისათა.

რამეთუ აღასრულა ყოველივე მცნებაჲ ღუთისაჲ და
სწავლათა წმიდისა-მის დედის ძმისა მისისა, მამისა ჩუ-
ენისა, მატრიარქისაჲ, და დაგულობნა ჩუენ ახლად შო-
ბილნი ჩხვლნი უმეტარნი, და თერად შეკმარუნდი სულითა
ჩემითა, და ყოველი ნათესავი ჩრდილოჲსა აღივსო მწუნა-
რებითა.

რამეთუ აღმოადენ-სრულ-იყო მზღ სიმართლისაჲ
და მოადენ-ფენილ-იყო ჭეშმარიტი, და დათვარა ღრუბელ-
მან წმიდაჲ ნინო. ხოლო წმიდაჲ იგი ყოვლადვე ნათელ-
სა შინა არს და ყოველთაგან გუანათლებს. ხოლო მე გან-
ვიზრასე წმიდაჲ იგი გუამი მისი, რათარცა წარმოვიღე
გულს-მოდგინებითა დიდითა აქა, წინაშე სუეტსა ნათლით
შემოსილსა, და არა ვზოვე ღონე ყოვლადვე, რამეთუ ვერ
განძირეს ორასათა კაცთა მცირე იგი ცხედარი, რომელსა ზე-
და შეისუენა წმიდამან და სანატრელმან ნინო.

მაშინ დავმარსეთ წმიდაჲ იგი გუამი მისი ყოვლად-
ვე დიდებულისაჲ ბოდს, დაბასა კასეთისასა, და კეკლოვ-
დით სიოზლესა ჩუენსა ოცდა ათ დღს ყოველითურთ სა-
მეუფოჲთ ჩემით.

და აღკაშენე მას ზედ ეკლესიად, და განკადიდებურად, და მისითა მეოხებითა მაქუს სსსოკებად მისა ღუთისაგან და სარწმუნოებასა ზედა დაუსაბამოდას ღუთისა, მამისასა და ყოვლად ძლიერისა მისასა, და ცხოველს-მყოფელისა სულისა წმიდისა უკუდავისასა.

და კვიებე და მოველ აღდგომასა მკვდრეთით და შეკვდრებე სულსა ჩემსა ქრისტეს მეუფისათა, რომლისაჲ არს დიდება, სიმტკიცე და ძლიერებაჲ აწ და მარადის, და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ ¹).

ანდერძი მირეან მეუისაჲ მისა თჳსისა მიძარტ რევისა და ცოლისა თჳსისა ნანად-სა ²).

აჭა, ესერა მე წარვალ ვინაჲცა მოვედ ³), სოლო შენ ნანა უკუეთუ გეცეს მოცადებაჲ ცხოვრებისაჲ შემდ-

---

¹) ეს პარაგრაფი სათაური: „წიგნი, რომელი დაწერა მირეან მეფემან“ და სხვ. არც ერთ ნინოს ცხოვრების ვარიანტში არ მოიპოვება.

²) ამ ანდერძის სათაური არც ერთ ნინოს ცხოვრების ვარიანტში არ მოიპოვება.

³) აქ. ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები უმატებენ: „და ვმადლობ მრავალ მოწყალესა ღმერთსა, დამბადებელსა ცასა და ქვეყანისასა, რომელმან წარტყუენილი ეშმაკისაგან მიხსნა მე პირისაგან ფოფონეთისა და ღირს მყო მე მარჯვენით მისთანა“.

გომად ჩემსა, განუკ საძეუფოა 1) ჩემი ორად და შიი-
 ლე სამარხოსა წმიდისა ნინოასსა ესითა შეცვალუბისათჳს,
 რათა არა შეირეიოს უკუნისამდე ადგილი იგი, რამეთუ
 არა შეფეთა საჯდომი არს, მწირ არს ადგილი იგი,
 ეგრევე ვჰქედრებ მთავარ-ებისკოზოზსა, რათა დადვას
 დიდებაჲ მის ადგილისაჲ, რამეთუ ღირს არს ზატეოსტე-
 მისა.

ხოლო ძესა თჳსსა ასწავებდა: „აჲ, ესერა შეიცვალა
 ბნელი ჩუენი ნათლად და სიკუდილი ცხოვრებად.

აწ სადაცა ჰპოვნე ქუეყანასა შინა შენსა ვნებანი იგი
 ქართლისანი, მატურნი გერზნი, ტეტხლითა დაწუენ, და ნა-
 ცარი მათი შესუ მათ, ვინ მათ ეგლოვდის.

და ესე ამტენ უკილთა შენთა, რამეთუ მე გიტი, იგი
 მწრთულ კავკასიათა შინა ვერ დაილევიან.

ხოლო შენ ესრე ჰყოფდ: თავი შენი შეჰქედრებ სუ-
 ეტსა-მას, ზეგარდამო დიდებულსა, და ზატეოსანსა ვუარ-
 სა ცათა შინა ჩინებულსა.

და იუვენ შენი მისლვაჲ მიწად, ძილად საუკუნოდ,
 ხარწმუნოვებასა ზედა წმიდისა სამებისასა, ამენ“ 2).

1) ქ. ცხ. და სხვა ვარიანტები: „სამეფო განძი ჩუენი“.

2) ეს ანდერძი შეტანილია ქ. ცხ.-შა და სხვა ვარიან-
 ტებში ცოტა უფრო ვრცლად (იხ. ქ. ცხ. 100—101: საქ.
 სამოთ. გვ. 152—153).

-ინ წიგნი ქართლისა მოქცევისაჲ, რომლითა ღმერთან
 ხათული გამობრწყინვა, დასაბამი წმიდათა ეკლესიათა გა-
 მობრწყინებისაჲ, [ძალთა ზეტისა მკალბებელთა გუნდთა
 ყუავილად, უბიწოჲ სარწმუნოებაჲ, შეუძრავი კედელი ქრი-
 სტესსა, ესე ჩუენისა ცოდვისა ხსნაჲ და მარტებულ] სულ-
 საჲ, ვითარცა ტალანტი წინამძღუართაგან დაფარული, შემ-
 დგომად მრავალთა ყამთა და წელთა ვპოვეთ ¹⁾).

დავითნი მძინე მძინე : დაწესეს დასჯა მცხ თუთი
 დაწმინდეთ იფიფეტად იჲ დაჯობი ამცხ იფეტ
 იგი იმანცე ამცხ მინ ამმეცნეს ნეფონტ იფიფეტ წე
 -მ იჲ მცნეწე ითიფეტე იმნბე იმბნაგენ იმპიფთონც
 მთეფთონც თქ მთე თქნ ითონ ამბე
 იგი იფიფეტ წონებ ამბენ ითიფეტ მცნე წე იჲ
 მთეფთონც მცნ მინ ითიფეტე იფიფეტ
 -წ მთეფთონც მცნ იფიფეტ : იფიფეტ მცნ მცნ თუთი
 -მთეფთონც ამპიფთონც იჲ ამბნეწე იფიფეტ მთეფთონც
 მთეფთონც მინ ითიფეტ
 მთეფთონც იფიფეტ მთეფთონც მცნ მცნ იჲ

1) ამ შენიშვნით თავდება ჩვენს დედანში „ქართლის მოქ-
 ცევა“. შენიშვნა ნაწერია ტექსტისავე ხელთ და წითელია
 მელნით. ის რაც ფრჩხილებშია ჩასმული, დედანში ძრიელ
 გადასულია, ჩვენ მივიღეთ ყოველი ღონის ძიება და როგორც
 შეგვიძლო სიტყვა გამოუკლებლად აღვადგინეთ ტექსტი. განსვე-
 ნებული დ. ბაქრაძის აზრით აქ ქართლის მოქცევის შედგენის დრო
 უნდა წერებულყო (იხ. გაზ. „ივრია“ 1889 წ. № 6). შეიძლება,
 ჩვენ ერთი ორი სიტყვის აღდგენაში ვსცდებოდეთ, მაგრამ ეს კი და-
 ბეჯითობით შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ აქ არავითარი დრო არ არის
 ნაჩვენები.

უძთავრესნი ცთომილებანი.

ბპრდი	სტაქონ ფეკოდაძე	დაბეჭდილია:	უნდა იუას:
XXVIII . . . 1		402	404.
XXXV . . . 13		ზონაზონს.	მონაზონს.
6 . . . . . 9		მთა.	მთა.
— 23		ზარმაზარა.	ზარმაა.
— . . . . . 25—26		ხიგირაგა.	ხინგირაგა.
7 . . . . . 14		იგი ¹⁰).	იგი ²).
13 . . . . . 6—7		დედოფალ.	დედუფალ.
32 . . . . . 25		დამოკიდებულ	დამოკიდებულ.
55 . . . . . 2—3		ჭრით.	ჭრით.

შინაარსი წიგნისა ამის

ჯერდი:

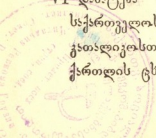
- I წინა-სიტყვაობა. . . . . I—XXIV.
- II „უწეება მიზეზისა ქართუჭლთა მოქცევისასა, თუ რომელთა წიგნთა შინა მოიხსენებეს“, წერილი ეფრემ მცირისა. XXIV—LVII.
- III ცხოვრება წმიდისა ნინოსი. . . . . 1—74.
  - 1) ცხოვრება წმიდისა ნინოსი, აღწერილი საღომე უყარძელისა და პეროყავრა სივნიელისა . . . . . 1—10.
  - 2) თავი დ—ე. აღწერილი მისივე საღომე უყარძელისა . . . . . 10—20.
  - 3) თავი ვ. მოწევნა წმიდისა ნინოსას მცხეთად, აღწერილი მისივე საღომე უყარძელისა. . . . . 20—29.
  - 4) თავი ზ, რომელი აღწერს დედაკაცმან ჭურიამან, სასულით სიდონიან, ასულმან აბათარ მღდლისამან. . . . . 29—36.
  - 5) თავი ლ, თქმული სიდონიასივე დედაკაცისა. . . . . 36—40.
  - 6) თავი თ—ი, თქმული მისივე. . . . . 40—49.
  - 7) თავი ია, თქმული მისივე. . . . . 49—50.
  - 8) თავი იბ, რომელი თქუა აბათარ, რომელი იყო პირველ მღდელი ბაგინსა შინა ჭურიათასა მცხეთას და ნათელ-

შინა მამიქიუ იმბეშინ

გვერდი:

- ილო გელსა შინი ნინოღსა . . . . . 51—55.
- 9) თავი იგ. ზატოხსანი ჟუარისათჳს,
რომელი აღწერა იაკობ. . . . . 55—60.
- 10) თავი იდ. აღმართება ზატოხსნის
ჟუარისა მცხეთისაჲ და მერმე კუალად
გამოჩინებაჲ. . . . . 60—67.
- 11) წიგნი, რომელი დაწერა მიჩიან მე.
ფემან ქართლისამან უამსა სიკუდილი-
სასა, აღწერა კელითა იაკობ მთავარ-უბის-
კომპოსისათა და მისცა სალომეს უყარ-
მელსა, მის ცოლსა თჳსსა, რომელი
მეცნიერ იყო უოკელსავე ჭეშმარიტად. . . . . 68—72.
- 12) ანდერძი მიჩიან მეფისაჲ მისა თჳსისა
მიმართ რევისა ჭ ცოლისა თჳსისა ნანაღსა. . . . . 72—74.
- IV დამატება ზირველი. შედარებითი სია
საქართველოს მეფეთა ქართლის მოქცე-
ვის და ქართლის ცხოვრების ცნობებით.
- V დამატება მეორე. შედარებითი სია სა-
ქართველოს ერისთავთა ქართლის მოქ-
ცევის, სუბმატის ისტორიის ჭ ქართ-
ლის ცხოვრების ცნობებით.
- VI დამატება მესამე. შედარებითი სია
საქართველოს მთავარ უბისკომპოსათა ჭ
კათალიკოსთა ქართლის მოქცევის ჭ
ქართლის ცხოვრების ცნობებით.

შედარებითი სია საქართველოს მეფეთა ქართლის მოქცევის და ქართლის ცხოვრების ცნობებით.

(შენ. რაღაც ციფრებსა უჩვენებს, ვინ ვის შემდეგ შეიფარდა. ქრონოლოგია ვახუშტის ისტორიიდან შესრულებულია.)

ქართლის მოქცევით.	ქართლის ცხოვრებით.
1. არსი (პირველი მეფე)	სასრა (შამხახლასი მცხეთისა, † 322 ქრისტეს წინ).
2. აზო.	აზონ სურამქია (პატრიარქი, ანუ ურისთავი ქართლისა, აღკვე- სისდრე მაცულსელის მიერ დადგინალი).
3. ფარსავაზ	1. ფარსავაზ (პირველი მეფე 302—237).
4. სურამე	2. სურამე (237—162).
5. შირვან I	3. შირვან I (სმარხა ნაშვილები სურამების, 162—112 .
6. ფარსავაზ	4. ფარსავაზ (112—93)
7. არსაკ I	5. არსაკ I (ძე სომეხთა მეფისა. 93—81).
8. არც	6. არცაკ (81—66)
9. შარტმან I	7. შარტომ I (66—33).
10. შირვან II	8. შირვან II (ძე ფარსავაზისა, 33—23).
11. არსუკ II	9. არსაკ II (23—2).
12. როკ	10. ადრეკი (ძე შარტომისი, 2 წ. ქრ. წინ † 55 წ. ქრ. შემდეგ)
13. ჭარბი და შარტმან II (არმაზის მეფე) (მცხეთის მეფე)	11. ჭრთამ... (55—72)... შარტომ II (არმაზის მეფე) (მცხეთის მეფე)
14. ფარსმან I და კაოზ	12. ფარსმან I... (72—87) .. კაოზ
15. არსაკ და არსაკურ	13. არსაკურ... (87—103)... არსაკურ
16. არმაზ I და დურგუტ	14. არმაზ I.. (103—113)... დურგუტ
17. ფარსმან II ჭველი და ფარსმან ავაზ.	15. ფარსმან II ჭველი.. (113—129)... შირდატ I
18. როკ და შირდატ I	
19. ლადიმი	16. ლადიმი (129—132)
20. ფარსმან III	17. ფარსმან III († 182)
21. არმაზ II	18. არმაზ II (182—186)
22. რვე შირთალი	19. რვე შირთალი (ძე სომეხთა მეფისა. 186—213)
23. ვანე	20. ვანე (213—231)
24. ბაგურ I	21. ბაგურ I (231—246)
25. შირდატ II	22. შირდატ II (246—262)
26. ასფაგურ	23. ასფაგურ (262—265)
27. ლკ	
28. შირიან	24. შირიან (ძე სმარხთა მეფისა ჭისრე არდაშირისა. 265—342)
რვე	რვე
29. ბაგურ II	25. ბაგურ I (შმა რვეისი, 342—364).
30. თრდატ (შმა ბაგურისი)	26. შირდატ III (364—379)
31. ვარაზ-ბაგურ	27. ვარაზ-ბაგურ, ანუ ბაგურ II (379—393)
32. ბაგურ III (ძე თრდატისი)	28. თრდატ (ძე რვეისა 393—405)
33. ფარსმან IV (დას წული თრდატისი)	29. ფარსმან IV (ძე ვარაზ-ბაგურისი. 405—408)
34. შირდატ III	30. შირდატ IV (შმა ფარსმანისი 408—410)
35. არბილ	31. არბილ (410—434)
36. შირდატ IV	32. შირდატ V (434—446)
37. ვახტანგ გოლგოსარი	33. ვახტანგ გურგენ-ასლანი (446—499)
38. დამი უეარმელი	34. დამი (499—514)
39. ბაგურ IV	35. ბაგურ II (514—528)
40. ფარსმან V	36. ფარსმან V (528—542)
41. ფარსმან VI	37. ფარსმან VI (შის-წული ფარსმან მეფისა. 542—557)
42. ბაგურ V	38. ბაგურ III (557—570)

შედარებითი სია დიდთა ერისთავთა, ანუ ერისთავთა ერისთავთა.

ქართული ენის ინსტიტუტი
 20170530
 2018-2019010333

ქართლის მეფეები.

1) გურამ I

2) სტეფანოს I   დავით I
 3) დარეჯან I

4) სტეფანოს II
 5) გურამ II კურაპალიტი
 6) გურამ III უნა
 7) ანაშვი კურაპალიტი
 8) კარლ-ნიკოლოზ ანა მეტეხიანთა
 9) სერგე

10) ფილანე. 11) სტეფანოს III. 12) დარეჯან II. 13) გურამ IV

14) ნიკოლოზი, მე პალატი.

15) სტეფანოს IV. 16) ანატოლი კურაპალიტი. 17) გურამ V

სვამირის მემკვიდრეები.

1) გურამ I

2) სტეფანოს I   დავით

3) დარეჯან I

4) სტეფანოს II

5) გურამ II კურაპალიტი

6) კარლ-ნიკოლოზ მთავარ-გვარამია

7) სერგე

8) ფილანე. 9) სტეფანოს III. 10) დარეჯან II

11) გურგენ ერისთავი. 12) ანატოლი კურაპალიტი

1) გურამ I

2) სტეფანოს I   დავით
 3) დარეჯან I (მე შუასა-ნიკოლოზ III და ანა სტეფანოსიანი)

4) სტეფანოს II
 5) გურამ II კურაპალიტი (მე სტეფანოს I, და ანა II)

6) კარლ-ნიკოლოზ მთავარ-გვარამია

7) სერგე

8) დარეჯან II. 9) ფილანე. 10) სტეფანოს III

11) ანატოლი კურაპალიტი. 12) გურგენ

მედონებისა და მთავარ-ეპისკოპოსთა და კათალიკოსთა ქართლის მოქცევის და ქართლის
ცხოვრების წესობით.

საქართველო
საეპისკოპოსო

ქართლის მოქცევათ.	ქართლის ცხოვრებით.	მეფენი ქართ. მოქცევათ. რომელი დროსაც კათალიკოსები ცხოვრობდნენ.	მეფენი ქართ. ცხოვრებით, რომელი დროსაც კათალიკოსები ცხოვრობდნენ.
1. იოანე I	—	მირიან	მირიან (265—342)
2. იაკობ	—	ბაგრატ II	ბაგრატ I (342—364)
3. იოანე	—	თრდატ და ვარაზ-ბაგრატი	მარდატ III (364—379)
4. ელი	—	ბაგრატ III	თრდატ (393—405)
5. სიმეონ	—	ფარსმან IV	ფარსმან IV (405—408)
6. იოანე	—	არწილ	—
7. იოანე მთავარ-ეპისკოპოსი. ხა-სელეები არ არის ნახულები.	იოანე II	—	არწილ I (410—434)
8. სიმეონ	კრივოლ I	—	—
9. სიმეონ	პახილ I	—	—
10. სიმეონ	მთაბან	—	—
11. გიორგი	—	მარდატ IV	—
12. იოანე I	—	ვახტანგ-გორგასლანი	—
13. სიმეონ I	—	—	ვახტანგ-გორგასლანი (446—499)
14. ბექტრ (პირველი კათალიკოსი).	—	—	—
15. სიმეონ I	—	დანი	დანი (499—514)
16. ბექტრ II	—	—	—
17. სიმეონ II	—	ბაგრატ III	—
18. თაფეზე I	—	ფარსმან V	ფარსმან V (528—542)
19. მისა	მარდატ	—	—
20. დანი	ხანა	ფარსმან VI	ფარსმან VI (542—557)
21. კვიციან	კვლავი	—	—
22. ბაგრატ	—	ბაგრატ V	ბაგრატ III (557—570)
23. სიმეონ III	—	—	—
24. სიმეონ-ბექტრ	სეიმონ	—	—
25. სიმეონ IV	—	გურამ (ერისთავი)	გურამ (575—600)
26. სიმეონ V	—	—	—
27. პართლომე I	—	—	სტეფანოს I (600—619)
28. პართლომე II	—	სტეფანოს I	—
29. იოანე III	—	ფარსმან	ფარსმან (619—639)
30. პახილ	—	—	—
31. თამარ	—	სტეფანოს II	სტეფანოს II (639—663)
32. სიმეონ VI	—	—	—
33. კონსტანტინე	—	—	—
34. თაფეზე II	—	—	—
35. კვლავი	—	—	—
36. იოანე II	—	—	—
37. სიმეონ VII	—	—	—
38. გიორგი I	—	—	—
39. კვიციან	—	—	—
40. ილია-პაპი	—	—	—
41. თამარ	—	—	—
42. ბექტრ III	—	—	—
43. იოანე IV	—	—	—
44. გიორგი II	—	—	—
45. კვლავი	—	—	—
46. სიმეონ	—	—	—
47. თაფეზე	—	—	—
48. სიმეონ VIII	—	—	—
49. კვიციან	—	—	—
50. გიორგი III	—	—	—
51. სიმეონ IX	—	—	—
52. გიორგი II	—	—	—
53. გიორგი	—	—	—
54. ილია-პაპი	—	—	—
55. არსენი I	—	—	—
56. კვიციან	—	—	—
57. პახილ II	—	—	—
58. სიმეონ II	—	—	—
59. დანი	—	—	—
60. არსენი II	—	—	—

ქართლის კათალიკოსთა სიმეონებისა და მთავარ-ეპისკოპოსთა ცხოვრების წესობით.

ეს კათალიკოსები ქართლის კათალიკოსთა მოქცევის და ქართლის ცხოვრების წესობით, რომელი დროსაც კათალიკოსები ცხოვრობდნენ.

747 - 757

შანი 40 კკკ.